Download from; aghalibrary.com

د حقیقت پلټنه

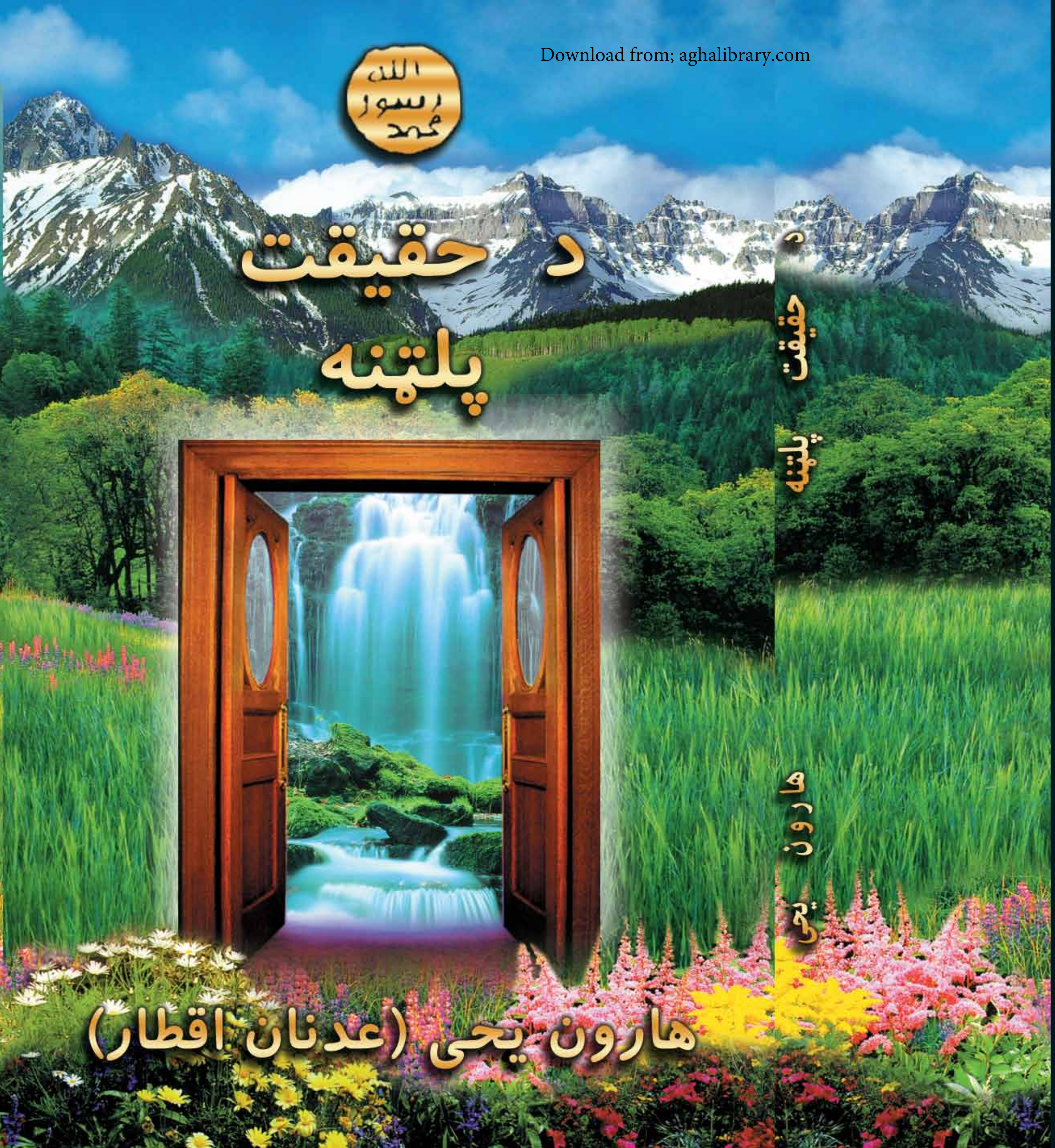

هارون یحی (عدنان اقطار)

حقیقت پلټنه
هارون یحی

دا کتاب یو داسي حقیقت څیړي چې که څوک یې منی او که نه یې مني په هر چا کې دی: "هغه څه چې زموږ ژوند جوړوي د هغو برداشتونو یوه ټولګه ده چې زموږ د روح له خوا ترلاسه کیږي. هغه ماده چې الله پیدا کړې ده زموږ نه بهر شتون لري خو موږ یې یوازې تصویر په دماغ کې وینو. موږ د مادې له اصلیت ســره چې زموږ نه بهر پرته ده مستقیم تماس نه لرو. زموږ نړۍ، دا خلک، دا ځایونه او پیښې فقد لکه د خوب په شان یوازې زموږ په دماغ کې درک کیږي. موږ له خپل ځانه بهر نړۍ له اصلیت سره هیڅ تماس نه لرو..."
هغه چا چې د ماشــومتوب راهیســې د تنګلیدۍ او تعصــب له کبله له حقیقته سترګې پټولې که دې موضوع ته په منطقي ډول ورنږدې شي دا ستر حقیقت به په ښــه ډول درک کړي. دا موضوع په دې کتاب کې د یوه بحث په مرسته چې د څلورو کســانو تر منځ ترســره کیږي څیړل شوې ده. په دې توګه دغه بحــث هغه تعصب لرې کوي چې د درک مخنیوی یې کاوه او همدا راز هغه تیروتنې هم روښانه کوي چې خلک په کې پریوتلي دي.
کله چې ته دا کتاب لولې له دې خلکو ســره به یو ځای ته هم له ځانه ســره اســتدلال کوې او له هغوی سره به یو ځای خپل ټول فکر پر دې ستر حقیقت راغونډوې. نو ته به د هغه چا برعکس په دې راز ښه پوه شې چې خپل ځان تیرباسي، غفلت کوي او له پوهیدو سره سره هره لحظه له دې حقیقته سترګې پټوي. باید هیر نه کړۍ چې دا حقیقت هغه پوهه ده چې په مرســته یې کولی شۍ د الله شتون، د هغه ابدي قدرت او د قیامت نږدیوالی درک کړۍ.

د لیکوال په اړه

لیکوال چې د مستعار نوم هارون یحی په کارولو لیکنې کوي په ۱۹۵۶ کال په انقره کې زیږیدلی دی. ده د میمار سینان په پوهنتون کې ښکلي هنرونه او د استنبول په پوهنتون کې فلسفه لوستلې ده. له کال ۱۹۸۰ میلادي راهیسې د لیکوال ګڼ شمیر عقیدوي، ساینسي او سیاسي کتابونه چاپ شوي دي. هارون یحییٰ د یوه داسې لیکوال په توګه مشهور دی چې د تکامل د پلویانو د تیروتنو، د هغوی د ناسمو ادعاوو او د ډاروینیزم، فاشیزم او کمونیزم په څیر خونړیو ایډیالوجیو تر منځ د ناسیده اړیکو په اړه یې مهم کتابونه لیکلي دي. د هغه یو شمیر کتابونه په انګلیسي، فرانسوي، جرمني، هسپانوي، ایټالوي، پرتګالي، اردو، عربي، البانوي، چینایي، سواهلي، هازا، دیویهي یا د مریشیوس د خلکو ژبه، روسي، بوسنیایي (سرب-کروات)، پولندي، مالیزیایي، اویغوري، ترکي، اندونیزیایي، بنګالي، ډنمارکي، سویډني، فارسي او پښتو ته ژباړل شوي دي او په همدې هیوادونو کې چاپ ته رسیدلي دي. هارون یحی کتابونه له ټولو خلکو، که مسلمان دي او که نامسلمان، د هر عمر، توکم او ملیت پورې چې اړه لري لیکل شوي دي او په یوه هدف راغونډ دي: د الله د ابدي شتون د نښو نښانو او دلایلو په وړاندې کولو سره د هغوی د مغز خلاصول دي.

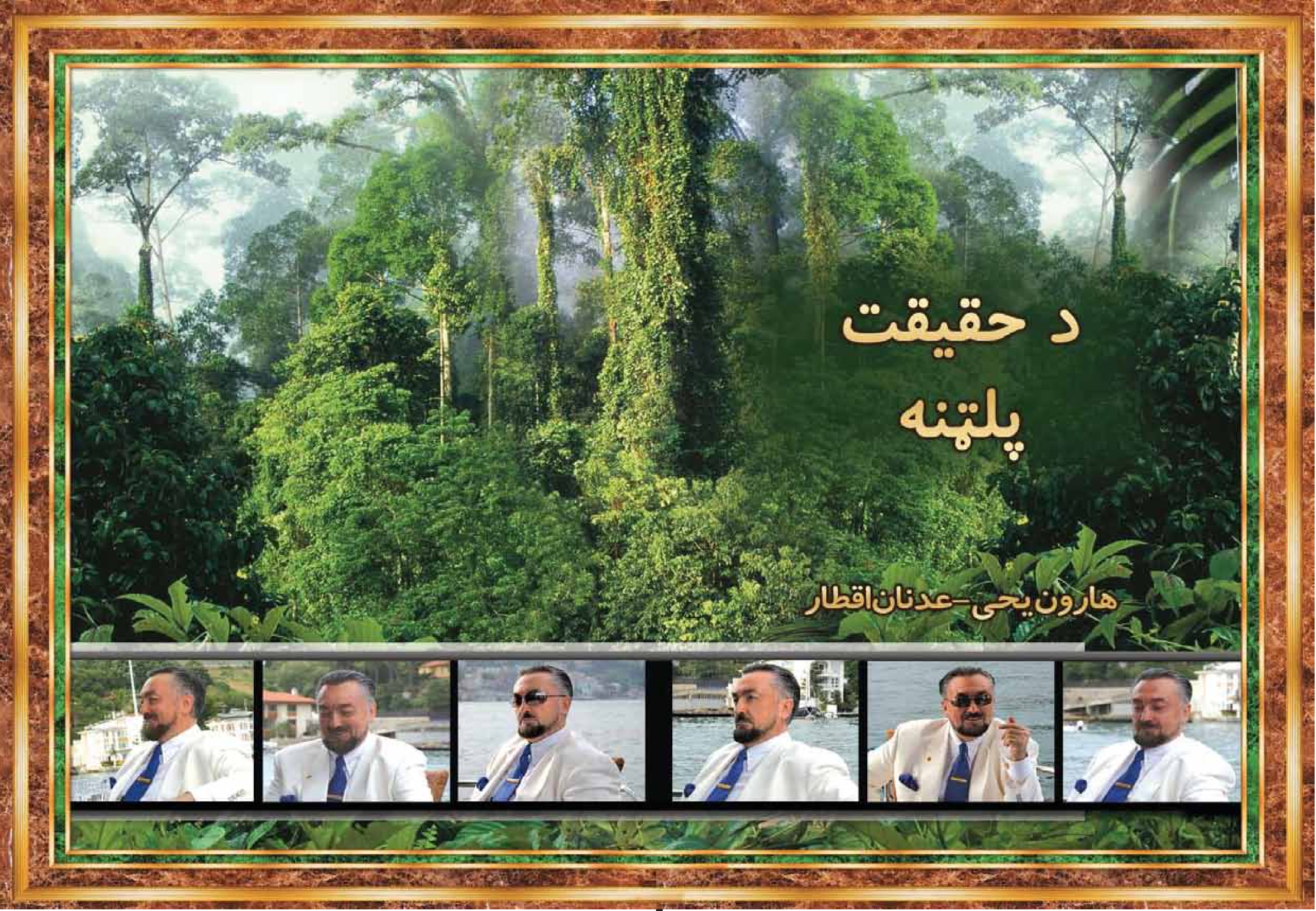
د حقیقت
پلټنه
هارون یحی-عدنان اقطار

د لیکوال په اړه

عدنـــان اقطار چې د هارون یحییٰ په قلمي نوم لیکنې کوي، په ۱۹۵۶ کال په انقره کې زیږېدلی دی. له کال ۱۹۸۰ میلادي راهیسې د لیکوال ګڼ شمیر عقیدوي، ساینسي او سیاسي کتابونه چاپ شوي دي. هارون یحییٰ د یوه داسې لیکوال په توګه مشهور دی چې د تکامل د پلویانو د تیروتنو، د هغوی د ناسمو ادعاوو او د ډاروینیزم، فاشیزم او کمونیزم په څیر خونړیو ایډیالوجیو تر منځ د ناسیده اړیکو په اړه یې مهم کتابونه لیکلي دي. د هغه ۳۰۰ اثره چې ۶۳ ژبو ته ژباړل شـــوي دي په نړیواله کچه پراخ لوستونکي لري. دا کلیکسیون له ۵۵۰۰۰ پاڼو جوړ او ۴۰۰۰۰ انځورونه لري.

د هغه قلمي نوم د الله پاك د دوه نازولو نبیانو له نومونو جوړ دی چې یو حضرت هارون علیه السلام او بل حضرت یحییٰ علیه السلام دی. چـــې دواړو الحاد پر ضد مبارزه کوله. پر پښـــتی د پیغمبر مهر یو داســـې سمبول دی چې د کتاب موادو پورې تړلی دی او د وروستي اســـماني کتاب، قرآن عزیز، او له وروستي پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم نمایندګي کوي. د لیکوال موخه داده چې د قرآن او د سنت تر لارښـــونو لاندې د ملحدو ایډیالوجیو بنســـتیز عقاید او اصول ناسم په زبات کړي او د ده وینا د وروستۍ خبرې په توګه پاتې شي، مانا ټول هغه ګوت نیونې چې د دین په وړاندې راپورته شـــوي دي په بشپړه توګه یې غلې کړي. وروستی پیغمبر چې د لوړ حکمت او اخلاقي بشپړتیاؤ خاوند و، دلته د لیکوال د هغه هوډ نښه ده چې دا وروستۍ خبره به وایي.

د لیکوال ټول کتابونه په یو هدف راغونډ دي: د قرآن د پیغام خپرول، د لوستونکو هڅول چې د ایمان پر بنسټیزه مسایلو لکه د الله شتون، یووالي او آخرت په اړه فکر وکړي؛ او د بې دینه نظامونو کمزوري بنسټونه او ګمراه کونکې ایډیالوجۍ را بربنډې کړي.د هارون یحیی آثـــار د نړۍ په کچه پراخ لوســـتونکي لري، له هنده تر امریکا، انګلستانه تر انډنیزیا، له پولنډه تر بوسنیا او له هســـپانیې تر برازیله لوستل کیږي. د هغه یو شمیر کتابونه په انګلیسي، فرانسوي، جرمني، هسپانوي، ایټالوي، پرتګالي، اردو، عربي، البانوي، چینایي، ســـواهلي، هازا، دیویهي یا د مریشیوس د خلکو ژبه، روسي، سرب-کروات (بوسنیایي)، پولندي، مالیزیایي، اویغوري، ترکي، اندونیزیایي، بنګالي، ډنمارکي، ســـویډني، فارســـي او پښتو ته ژباړل شـــوي دي چې د نړۍ په ګوټ ګوټ کې لوستونکي ترې ګټه پورته کوي.

دغه آثار چې نړیوال یې ارزښـــت ته قایل دي د ډېرو خلکو د ایمان او عقیدې په رغولو او بیرته راستنولو او همداراز یې له نورو سره د ایمان په پیاوړي کولو کې مرسته کړې ده. په دې کتابونو کې پروت حکمت، له اخلاصه ډک او د لوســـتلو آســـانه طرز لوســـتونکي ته یو ښکاره احســـاس ورکوي چې هر ډول ســـړی چې دا کتابونه ولولي په مســـتقیم ډول اغیز پرې کوي. له نیوکې خوندي، دغه آثار په دې مشـــهور دي چې د چټکه اغیز او قطعي نتیجه رامنځته کوي او د هیـــڅ ډول انـــکار لپاره ځاي نه پریږدي. هغه څوک چې دغه کتابونه ولولي او جدي فکر پرې وکړي بیا ممکنه نه ده چې نور د زړه له کومې له ماده واله فلسفې، الحاد، او یا د کومې بل ډول منحرفـــه مفکورې او فلســـفې ملاتړ وکړي. او که بیا دې کار تـــه دوام ورکړي دا به یو ډول له تعصبه ډک ټینګار وي ځکه چې دې کتابونو دا ډول ایډیالوجۍ له بنســـته دروغ ثابتې کړې دي. د الحاد ټول معاصر حرکتونه اوس د ایډیالوجیک پلوه ماتې سره مخامخ شوي دي، شکر دی چې د هارون یحیی له خوا لیکل شوي دا کلکسینونه لرو.

په دې کې شـــک نشـــته چې د کتابو دا ټولې ځانګړنې د قرآن د حکمت او وضاحت پایله ده. خو لیکوال په خورا نرمۍ نیت لري چې خلکو لپاره د الله د سمې لارې د پلټلو یو وسیله وګرځي. د دې کتابونو په چاپ کې هیڅ ډول مادي ګټې په نظر کې نه دي نیول شـــوي. نو دې حقایقو ته په پام ســـره دغه کتابونه د زړه ســـترګې راپرانیزي او سمه لار ښیي چې څه ډول د الله بندګۍ ته نـــور هـــم ځان وقف کړي. هغـــه څوک چې نور خلـــک د دغو کتابونو مطالعـــې ته هڅوي یو ارزښتناکه خدمت وړاندې کوي.

په همدې حال کې به دا د وخت او انرژۍ ضایع کول وي چې سړی د هغو کتابونو لپاره تبلیغات وکړي چې یو خو د خلکو په ذهنونو کې خرخشه رامنځته کوي او له بله پلوه سړی د ایډیالوجیک انحراف لورته بیایي او لکه چې له مخکنیو تجربو هم ثابته شوې ده د خلکو له ذهنونو د شک د لرې کولو لپاره دومره پیاوړې او دقیقه اغیز نه لري. جوته ده چې هغو کتابونو لپاره چې د خلکو د ایمان د ژغورلو د نیک نیت په موخه نه بلکې لیکوال د ادبي ځواک د ښودلو لپاره ډیزاین شوي وي ناممکنه ده چې دومره لوړه اغیز رامنځته کړي. که څوک په دې اړه شک لري کولی شي په تیاره د هارون یحیی د کتابونو یوازینۍ هدف وګوري چې د کفر ماته او د قرآن د اخلاقي ارزښتونو خپرول دي. د دې خدماتو بریالیتوب او اغیزې د خلکو له نظریاتو ښې څرګندیږي.

یو شي باید په ذهن کې ونیسو: د روان ظلم، جګړو او د تیریو یوازیني لامل چې دومره خلک یې ګاللو ته اړ دي د کفر ایډیالوجیک تسلط دي. د دې حالت له منځه وړل یوازې د کفر د ایډیالوجیکې ماتې، د خلقت د معجزو او د قرآن د اخلاقو په خپرولو سره چې خلک پرې ژوند وکړای شي شونی دی. د ننۍ نړې حالت ته په پام سره، چې خلک د تاوتریخوالي، فساد او د جګړو ژورو کړلیچونو ته کښته کوي، روښانه ده چې دا خدمت باید په لا ډیره چټکۍ او مؤثریت ترسره شي. کنه دا به بیا ډیر ناوخته وي.

دا به مبالغه نه وي چې ووایو د هارون یحی د کتابونو کلیکسیون دا مخکښ رول خپل کړی دی. انشاءالله چې دا کتابونه به هغه اسباب وي چې په مرسته به یې په 21مه پیړۍ کې هغه سوله، عدالت او خوښي چې په قرآن کې یې وعده شوې ده ترلاسه شي.

د کتاب لیکلړ

له مادې ور اخوا راز وحدت الوجود نه دی

زموږ نه بهر ماده شته خو موږ نه ورته رسیږو

د پیل خبرې

سریزه

لومړی ورځ

دویمه ورځ

درییمه ورځ

پایله

Download from; aghalibrary.com

له مادي ور اخوا راز وحدت الوجود نه دی

يو شمير خلکو پر هغه موضوع نيوکه کړې ده چې د "مادي اصليت" په اړه ده. په داسې حال کې چې د دې موضوع په مفهوم سم نه دي پوه شوي، دا خلک دعوا کوي هغه څه چې له مادې وراخوا راز په توګه بيان شوي دي د وحدت الوجود له ښوونو سره ورته والی لري. مخکې له هر څه اجازه راکړئ چې ووايم د دې کتابونو ليکوال يو مؤمن دی چې د اهل سنت پر عقيده کلک ولاړ دی او د وحدت الوجود نظريې ملاتړ نه کوي.

خو بايد يادونه وکړم چې يو شمير وتلو اسلامي علماؤ چې محی الدين ابن العربي هم په کې راځي د وحدت الوجود عقيدې پلوي کړې ده. دا هم سمه ده چې ډېر شميره اسلامي علماؤ چې پخوا وختونو کې يې د وحدت الوجود مفهوم بيان کړی دی ځينې هغو موضوعاتو ته په پام سره يې کړی دی چې په دې کتاب کې يې موندلی شئ. خو بيا هم بايد ووايو څه چې په دې کتاب کې راغلي دي وحدت الوجود ته ورته نه دي.

له هغو څخه چې د وحدت الوجود ملاتړي ول ځينې يې په غلطو نظرياتو کې راګير شوي او داسې دعوې يې کړې دي چې د قرآن او د اهل سنت د عقيدې پرخلاف دي. دوی د بېلګې په توګه د الله له خلقت څخه بيخي منکر شوي دي. خو له مادې وراخوا راز موضوع داسې دعوا نه کوي. دا موضوع بيانوي چې ټول شيان د الله له خوا خلق شوي دي، د دې شيانو اصليت يوازې الله ويني او خلک يوازې د دې شيانو انځورونه چې په دماغ کې يې جوړيږي ويني.

غرونه، دښتې، ګلان، خلک، سيندونه لنډه داچې هرڅه موږ وينو او هر هغه څه چې الله يې په قرآن کې خبر راکوي او داچې ټول شيان يې له نشته پيدا کړي دي، بې له شکه يې پيدا کړي دي او ټول شته دي. خو خلک د خپلو حسي غړو په مرسته د دې شيانو اصليت نه شي ليدلی، اوريدلی او احساسولی. هغه څه چې دوی ويني، اوري او يا احساسوي، هغه کاپيانې دي چې د هغوی په دماغ کې رانښکاري. دا يو داسې ساينسي حقيقت دی چې په ټولو ښوونځيو او طب کې ښودل کيږي. د دې مقالې په برخه کې هم همدا خبره صدق کوي چې تاسې يې اوس لولئ؛ تاسې د دې مقالې اصليت نه شئ ليدلی او نه يې لمس کولی شئ. هغه نور چې له اصلي مقالې نه راځي ستاسې د سترګو ځينو حجراتو له خوا په بريښنايي سيګنالونو بدليږي چې بيا له دې وروسته ستاسې د دماغ په شاتنۍ برخه کې د باصرې مرکز ته ليږدول کيږي. دا هغه ځای دی چې د مقالې منظره په کې رانښکاري. په بله وينا، د ستاسې په مخکې کومه مقاله نشته او نه يې پخپلو سترګو لولئ؛ اصلا، دا مقاله د باصرې په مرکز کې چې ستاسې د دماغ په شاتنۍ برخه کې پروت دی جوړيږي. هغه مقاله چې ته دا اوس لولې، د اصلي مقالې يوه کاپي ده چې ستا په دماغ کې جوړه شوې ده. اصلي مقاله يوازې الله ليدلی شي.

په پای کې بايد ووايم، دا حقيقت چې ماده يو خيال يا تصور دی چې په دماغ کې جوړيږي له مادې انکار نه کوي خو موږ ته د مادې د اصلي طبيعيت په اړه معلومات راکوي: او هغه دا چې هيڅ څوک د مادې له اصليت سره تماس نه لري.

زموږ نه بهر ماده شته خو موږ نه ورته رسیږو

دا خبره چې ماده یو خیال دی په دې مانا نه ده چې ماده له ســره شتون نه لري. بلکې برعکس: که موږ دا فزیکي نړۍ احساســؤ ارومــرو وجود لري. خو موږ یې د یوې کاپي او یا زموږ د حواسو د یوه تعبیر په توګه په دماغ کې وینو. نو له دې کبله زموږ لپاره دغه فزیکي نړۍ د یوه خیال حیثیت لري.

د مــادي بهرنۍ وجود یوازې موږ نه بلکې نور موجودات یې هم ویني. هغه ملائیکې چې الله پاک د څارونکو په توګه ټاکلي دي هم دا نړۍ ویني:
د هغه په ښــي او کین اړخ کې دوه ناستې ملایکې د هغه هر څه را اخلي. هیڅ خبره یې له خولې وتلې نه وي مګر څار کونکي حاضر او تیار وي. (سورة ق: ۱۷-۱۸)

له دې هم مهمه دا ده چې الله هر څه ویني. الله دا نړۍ له ټولو جزیاتو ســره پیدا کړې ده او په هر حالت کې یې ویني. لکه چې الله په قرآن کې موږ ته خبر راکوي:
...او له الله څخه وډار شئ او پوه شئ چې الله پاک ستاسې ټولې کړنې ویني. (سورة البقرة: ۹۶)

او ووایه چې زموږ او ستاسې په مینځ کې الله د شاهد په توګه بس دی. هغه له خپلو بنده ګانو ښه خبر دی او هر څه یې ویني. (سورة الاسراء: ۹۶)

دا باید هیر نه کړو چې الله د هر څه ریکارډ په یوه کتاب کې ســاتي چې لوح محفوظ نومیږي. ان که موږ یو څه نه وینو هم خو په لوح محفوظ کې شــته. الله په لاندې آیت کــې فرمایي چې هغه هر څه د ریکارډ پــه توګه په "ام الکتاب" کې چې لوح محفوظ نومیږي ساتي:
په لوح محفوظ کې ثبت او زموږ په وړاندې د لوړې مرتبې خاوند او له حکمتونو نه ډک دی. (سورة الزخرف: ۴)

...او له موږ سره یو ساتونکی کتاب دی. (سورة ق: ۴)

د آســمانونو او ځمکې هیڅ پټه خبره نشــته مګر په یوه څرګند کتاب کې کښل شوې ده. (سورة النمل: ۷۵)

د پیل خبرې

له مادې ور اخوا راز موضوع چې موږ په ځینو کتابونو کې په تفصیل ســره څېړلې ده د ګڼو لوســتونکو پام یې ځانته راکاږلی او هغوی ته یې د دې فرصت برابر کړی دی چې له یو داسې حقیقته خبر شي چې هیڅکله یې په ژوند کې نه دی لیدلی. دا کومه نوې فلســفه او یا ایډیالوجي نه ده؛ دا حقیقت په هر سړي کې شته، که هغه یې مني او که نه، خو دا یو داسې حقیقت دی چې هر یو یې تجربه کوي؛ د دې حقیقت درک کول ډېر اســانه دی او د ســاینس بېلابېلو څانګو دا حقیقت ډېر کلونه پخوا ثابت کړی و او موږ یې په دې ډول خلاصه کوو: هغه ماده چې الله پیدا کړې ده بهر شــته دی خو موږ د دې مادې یوازې یوه کاپي په ذهن کې تجربه کوو. موږ د مادې د اصلیت په اړه چې زموږ له دماغه بهر ده هېڅ پوهه نه لرو.

ټــول هغه څه چې زمــوږ ژوند جوړوي د ادراکاتو یوه ټولګه ده چې زموږ د روح له خوا احســاس کېږي. دا شیان، خلک، ځایونه او پېښې چې زموږ ژوند او نړۍ ته مانا ورکــوي د یــوه خوب په څېر دي؛ موږ هغه ټول په دماغ کې درک کوو او موږ د هغو له اصلیت او حقیقت سره هیڅ تماس نه لرو. که دا موضوع یو داسې چا ته تشریح شي چې په یو خلاص مغز او پرته له تعصبه پرې فکر وکړي، په ډېره آسانۍ او خورا لږ وخت کې دا ستر حقیقت درکولی او د خپل ژوند برخه یې ګرځولی شي.

خو ځینې خلک به کېدی شي د هغو فکري عاداتو او تعصبونو تر اغیز لاندې وي چې یا خو د ماشــومتوب له مهاله د یوې عقیدې په توګه ورښــوول شوي وي او یا د هغو منفي نظریاتو پایله ده چې له خپل چاپېریاله یې اخیستې دي. دې مسئلې ته په پام سره موږ دا کتاب د یو ډول بحث په بڼه چې درې پوښــتونکي بېلابېلې پوښــتنې کوي تیار کــړی دی. هغــه برخې چې د دې بحث ګــډون کونکو لپاره د درک یــا منلو له پلوه ستونزمنې دي په ورځني ژوند کې د پېښو شویو ژوندیو مثالونو په مرسته مو روښانه کړې دي. دا ډول به لوســتونکو ته فرصت ورکړي چې په نویو زده کړیو شیانو فکر وکړي او هغه په کور، کارځای، ښوونځي، د تلویزیون په مخکې او لنډه دا چې د ژوند په هر اړخ کې عملي کړي.

دا کتــاب د بحــث پــه اوږدو کې ځینې داســې نظریات ارزوي چې شــاید د هر یوه پوښــتونکي په ذهن کې به تاوېږي، همداراز کتاب دا هم څېړي چې الله د هر انســان روح ته د ادراکاتو یوه ټولګه وراچوي او دا ادراکات په دماغ کې د خوب لیدلو په څېر احساســېږي؛ دا نړۍ چې له اصلیت سره یې موږ هیڅکله مستقیم تماس نشو لرلی، د یو هدف لپاره رامنځته شــوې ده او بالاخره هغو پوښتنو ته هم ځوابونه برابروي چې

له دې نظریاتو راپورته کیږي.

د هغو کســـانو تر څنګ چې په آزادانه ډول او پرته له تعصبه یې دا حقیقت منلی دی، داسې کسان هم شته چې که څه هم په دې حقیقت پوهیدلي دي خو نه غواړي چې وې مني او یا له هغه مســـئولیته تیښـــته کوي چې د دې حقیقت د منلو په پایله کې ورسره مخامخ کیږي. که هغه څوک چې دا ډول نیمګړی نظر لري دا کتاب ولولي ډیر ښه به پوه شـــي چې دا څومره لوی ذلت دی چې یو باشـــعوره سړی له حقیقته په تښتیدو سره یو دروغجن او خیالي ژوند تیروي.

باید هیره نه کړو چې حقیقت له هر څه ښـــه دی؛ له دې کبله دا هیڅ ګټه نه لري چې ســـړی له حقیقته وویریږی او یا ترې تیښـــته وکړي. د هوسایني او رضایته ډک د یوه نوي ژوند پیل په خلاص مغز او له تعصبه پرته فکرونو ته اړتیا لري. که خلک د ځان د تیرایســـتلو او یا خیال پسې د روانیدو پر ځای د حقیقت د درک او پوهیدو لپاره هڅه وکړي، هغوی به د یوې حقیقي او تلپاتې خوښۍ ښکلا احساس کړي.

خبرتیا

هغه موضوع چې اوس ته په دې کتاب کې لولې ستا د ژوند يو ډېر مهم راز راسپړي. ته بايد دا کتاب په پوره پام او بشپړ ولولې، ځکه چې په دې کې يوه داسې موضوع څېړل شوې ده چې ارومرو به د نړۍ د بهرني وجود په اړه ستا نظر له بنسټه بدلوي. د دې کتاب موضوع مازې يو نظر، يو بل ډول میتود او یا کومه دوديزه فلسفي مفکوره نه ده: دا يو داسې حقيقت دی چې نن ورځ يې هريو، که هغه مسلمان او يا غير مسلمان دی بايد ومني او دا موضوع نني ساينس هم ثابته کړې ده.

Download from; aghalibrary.com

سریزه

د مادي حقیقت کومه نوې موندل شــوې موضوع نه ده بلکې له ډېر پخوا څخه پیژندل شوې ده. دې موضوع ته د پاک قرآن په یو لړ آیاتونو کې اشاره شوې او یو مهم راز دی چې د یو شــمیر نورو آیاتونو په تعبیر کې مرسته کوي. د تاریخ په اوږدو کې الله پاک خپل رسولان، مخلص مؤمنان او د ژور فکر خاوندان رالیږلي دي چې دا حقیقت یې خلکو ته څرګند کړی دی.

هغه آیاتونه چې د دوی لارښونې په کې دي موږ ته رارسیدلي دي. د حقیقی دینونونو یو شــمیر بدلې شــوې بڼې چې اصلی کتابونه یې تحریف شوي دي غوښتل یې چې دا حقیقت د یو روحاني راز په توګه وســاتي. له دې کبله، کولی شو دغه حقیقت په هغو متونو کې چې په زردشــت، بودیزم، توئسم، یهودیت او نصرانیت کې دي پیدا کړو. د لرغوني یونان یو شــمیر فیلسوفانو لکه فیثاغورث Pythagoras، د العاتیک فلسفی مکتب، افلاطون (په تیره بیا د هغه په Allegory of the Cave د غار کیســـه) او یو شــمیر نور مفکرین چې له هغوی وروســـته تیر شـــوي دي ټولو تر یوځایه د دې پوښـــتنې ځینې اړخونه روښانه کړي دي. وروسته بیا، دا په هغه چا پورې وتړل شوه او د هغوی د ښوونې یوه برخه وګرځیدله چې د بیلابیلو نظریاتو او تعبیرونو تر اغیز له راتلو سره یې پر دې موضوع په ازاد ډول فکر وکړ او دې حقیقت ته راورسیدل. هغه چاچې ماده پرستي او یا هغه فلسفه چې وایي ماده د شتون یوازینۍ مطلقه مبدأ ده، خپلـــه عقیـــده ټاکلې وه زیاته هڅه یـــې وکړه چې دا حقیقت پټ وســـاتي. خو ایرلنډي تیولوجست او فیلسوف برکیلي Berkeley په ۱۸ مه پیړۍ کې یو ځل بیا دغه پوښتنه راپورتـــه کړه چې په دې کار ســـره یـــې د نظریاتو نړۍ ته بل رنـــګ ورکړ. له دې وروســـته ډاروین د ارتقا یا تکامل نظریه وړاندې کـــړه، ماده والو په تیره بیا برټراند روســـل Bertrand Russel چې د دې مکتب ویاند و وغوښتل چې پر برکیلی تور ولګوي او ســـپک یې کړي، ځکه چې هغوی نه شـــو کولی هغه ته یو فلســـفي جواب ورکړي. خو روســـل له دې ســـره سره چې په توکیزواله کړیو کې یو وتلی مفکر او د دې نظریې خورا پیاوړی ملاتړی و، وې نه شو کولی له دې حقیقته سترګې پټې کړي. هغه پخپل کتاب "د فسلفې ستونزې" کې دغه حالات داسې ارزولي دي.
... د برکیلي وړتیا د ســـتایلو ده...چې وایي که داســـې شیان وي چې له موږه مستقل وجود ولري نو دا شیان زموږ د حواسو مستقیم عوامل نه شي کیدی.

روســـل که هر څومره پر مخالفت لاس پورې کړي په پورتنۍ وینا کې له دې حقیقته انکار نه شي کولی، بلکې ان په ډاګه وایی چې دا حقیقت یې منلی دی.

اوس چې موږ پښنه په یوویشتمې پیړۍ کې ایښې ده د ساینس د بیلابیلو څانګو پرمختګونو لکه عصري فزیک، کوانتم فزیک، ستورپوهنې، اروا‌پوهنې او اناتومۍ دغه کړۍ دړې وړې کړې چې د نړۍ د زړې متریالیستي نظریې ننګه یې کوله. د فسیلونو څیړنې او د جنیتیک د علم پلټنو د تکامل نظریه راوپرځوله؛ په رغاپوهنې ساینس او اروا‌پوهنې څانګو کې ترسره شوو څیړنو د ادراک د قوې رازونه راوسپړل؛ په پایله کې فضای څیړنو د بیګ بانګ تیوری (چې وایي کائنات او ماده پیل لري) وړاندې کړه؛ پر اتوم او اتوم لاندې بځرکو تر سره شویو پلټنو کلاسیک فزیک په بشپړه توګه بدل کړ او د نسبیت تیوري یې په زبات کړه – هغه تیوري چې وایي وخت نسبي دی.
د ساینسي نړۍ پرمختګ چې په بې شمیره ځلې یې د الله شتون او د هغه تلپاتې واکمنې پر ټولو کائناتو تصدیق کړې ده متریالیستي مفکرین یې بې دلیله پرېښودل چې د تعصب او توپیر ممثلین ول. د هغوی دا بیولوژي اوس هم روانه ده. موږ د تلویزیون پر پرده، په ښونځیو او د لکچر پر مهال له یو شمیر ساینسپوهانو او مفکرینو سره مخامخ کیږو، کله چې دې حقیقت ته راورسیږي چې موږ نه شو کولی له دماغه بهر چاپیریال لمس کړو او دا چې زموږ ژوند یوازې له هغو ادراکات جوړ دی چې موږ یې پخپل مغز کې احساسوو، له حقیقته سترګې پټوي او پرته له دې چې نور خلک هم له دې حقیقته خبر کړي ځان تیروي او ان په داسې چارو لاس پورې کوي چې حقیقي نه دي.
خو، د حقیقت پټول د حل لار نه ده. له دې کبله دا کتاب پر دې تاکید کوي چې له حقیقته ویره او له هغه څخه تیښته څومره بې ګټې کار دی. دا کتاب به تاسې ته دا هم روښانه کړي چې د حقیقت پټول او له حقیقته تیښته یو سړي ته څومره زیان رسوي او همداراز، دا کتاب د هغو خلکو معنوي حالت هم بیانوي چې په دې لار روان دي.
له مادې وراخوا پر پټو رازونو پوهیدل به له تاسې سره د خدای، د هغه ځانګړنې، تقدیر، روح، جنت، دوزخ، تلپاتیوالي او د زمان نشتوالي په څیر مفاهیمو په رښتیني پوهاوي کې مرسته وکړي. د دې حقایقو په مرسته به لوستونکي په رښتیني مانا د ځینو عامو ورځنیو پوښتنو ځوابونه لکه دا چې "خدای چیرته دی؟، "تقدیر څه شی دی؟" له مرګه وروسته به څه پیښیږي؟"، او یو لړ نور ځوابونه هم پیدا کړي چې پوښتنې ورته لري.
اوس راځئ چې هغه کسان تاسې ته در وپیژنم چې د دې مهم هدف لپاره یې د دې کتاب په محاوره کې برخه اخیستې ده.
دغه ناسته د متقابلو ویناؤ په فضا کې ترسره شوې او هغو لوستونکو چې په دې ناسته کې ګډون کړی له بیلابیلو کړیو سره تړاؤ لري. د لومړني ګډونوال نوم عایشه دی؛ هغه تر اوسه د پوهنتون محصله ده او د کمپیوټر انجنیرینګ په څانګه کې زده کړې

کوي. څرنګه چې عایشه په دې موضوع کې ډېره دلچسپي لري، هغه پوهیږي هر هغه څه سره چې دا متقابل عمل کوي هغه یوازې د هغې په دماغ کې جوړ شوی برداشت یا تصویر دی. خو نوموړې غواړي چې د دې تصویرونو یا خیالونو د سرچینې په اړه خپله پوهه زیاته کړي او په دې اړه تر ټولو قانع کوونکې دلایل او تشریح زده کړي.
د دویم لوستونکي نوم احمد دی. هغه یو صنعت پوه دی چې یوې مشهورې کورنۍ پورې اړه لري. احمد په دې پوهیږي چې هغه پخپل چاپیریال کې د شیانو اصلیت په مستقیم ډول هیڅکله نه شي لمس کولی او د مرګ وروسته به د دې نړۍ هر څه لکه د خوب خپل پای ته ورسیږي. خو هغه غواړي هغو پوښتنو ته ځوابونه پیدا کړي چې خپله یې د ځوابولو جوګه نه دی.
ابراهیم زموږ دریم لوستونکی دی. ده خپله دکتورا په بیولوژي کې له یوه بهرني پوهنتونه اخیستې ده او اوس یې د مرستیال په توګه په یوه پوهنتون کې کار پیل کړی دی. ابراهیم د دې موضوع په اړه له خپل یو ملګري اوریدلي و؛ هغه بیا یو څه کتابونه هم ولوستل خو څرنګه چې په بشپړه توګه یې سر پرې نه دی خلاص شوی نو یو څو پوښتنې په ذهن کې لري. دا موضوع له ساینسي پلوه هغه ته ډېره په زړه پورې ده.
مراد چې به د لوستونکو پوښتنو ته ځوابونه وایي کلونه پخوا یې دا موضوع د هارون یحیی په کتابونو کې زده کړې وه او له دې امله ژور معلومات په کې لري.

Download from; aghalibrary.com

مونږ له باصرې یا لیدلو سره ښه آشنا یو چې
د انځورونو یوه لړۍ را اخلي او له هغو
درک کوي چې داسې ستونزې شته چې باید
اوارې شي. مونږ ته په سترګو کې کوچني
سرچپه تت انځورونه راکول کیږي. او مونږ
په چاپیریال کې بیلابیل بشپړ اجسام وینو.
پر ریټینا د سیمولشن له یوې نمونې څخه
مونږ د اجسامو نړۍ درک کوو، او دا کار له
یوې معجزې څخه کم نه دی.

آر. ایل. ګریګوري

لومړی ورځ

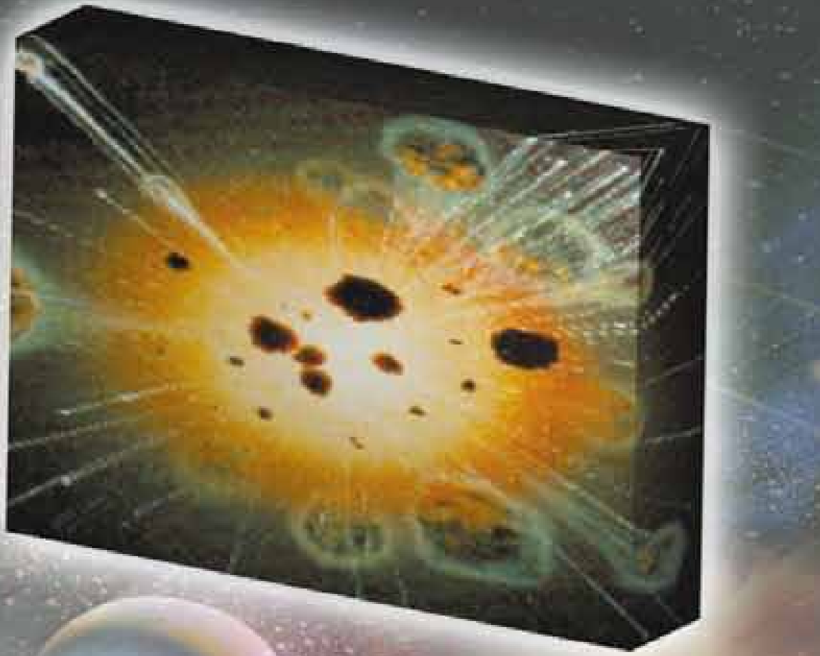

Download from; aghalibrary.com

دغه مهم بحث د اونۍ د پاي په رخصت کې له ښاره بهر په یوه بانډه کې ترسره شوی دی.

مراد: د ستاسې د لیکونو تر لوستلو وروسته ماته برېښي تاسې ټول زه پیژنم او موږ ډېر زاړه ملګري یو او د اوږده بیلتون وروسته بیا سره یو ځای شوي یو ستاسې پوښتنې ډېرې په ځاي دي. اصلاً، که موږ خپلې خبرې روانې وساتو او نظریات سره تبادله کړو نو تاسې به خپل ځوابونه له اټکل څخه هم ډېر په سادګۍ او دقیقه توګه ترلاسه کړئ. د یو څو تخنیکي مسایلو د روښانولو لپاره ما یو څه انځورونه او ډیاګرامونه هم له ځانه سره راوړي دي. اوس لومړۍ پوښتنه څوک کوي؟

ابراهیم: لومړۍ به زه خپله پوښتنه وړاندې کړم ځکه چې زه په دې موضوع کې دومره معلومات نه لرم. ما داسې کتابونه لوستلي دي چې وایي زموږ ژوند یوازې له انځورنو څخه جوړ دی او موږ هیڅکله نه شو کولی چې د دې انځورونو له اصلیت سره چې زموږ له دماغه بهر نړۍ کې دي په تماس کې شو. دا خبره رښتیا ده؟

مراد: هو، دا رښتیا دي.

ابراهیم: اوس زه غواړم وپوهیږم چې دا تصویرونه څه دي.

مراد: ابراهیمه ته خو په بیالوژۍ کې تخصص لرې؟

ابراهیم: هو، ستا خبره سمه ده.

مراد: د دې لپاره چې پر موضوع مو ښه سر خلاص شي اړینه ده چې پوه شو زموږ پینځه ګوني حواس څنګه فعالیت کوي. موږ ټولو ته د لیسې د وخت بیولوژي په یاد ده خو ابراهیمه څرنګه چې ته په دغه علم کې تر موږ مخکې یې که له باصرې حس څخه موږ ته پیل وکړې او ووایې چې دا پینځه ګوني حواس څنګه کار کوي؟

ابراهیم: له تخنیکي پلوه حسي غړي د هغو پیچلو سیستمونو یوه برخه ده چې روښانه کول یې ساعتونه بر ته نیسی. هر غړی خپل خپل هینښنده سیستم لري. یوازې پردې خبره چې غوږ څرنګه اوریدل کوي، په ټوکونو کتابونه لیکل شوي. خو کیدی شي چې لږ تر لږه دغه پیچلي سیستمونه په یو څو خبرو کې را لنډ کړو.

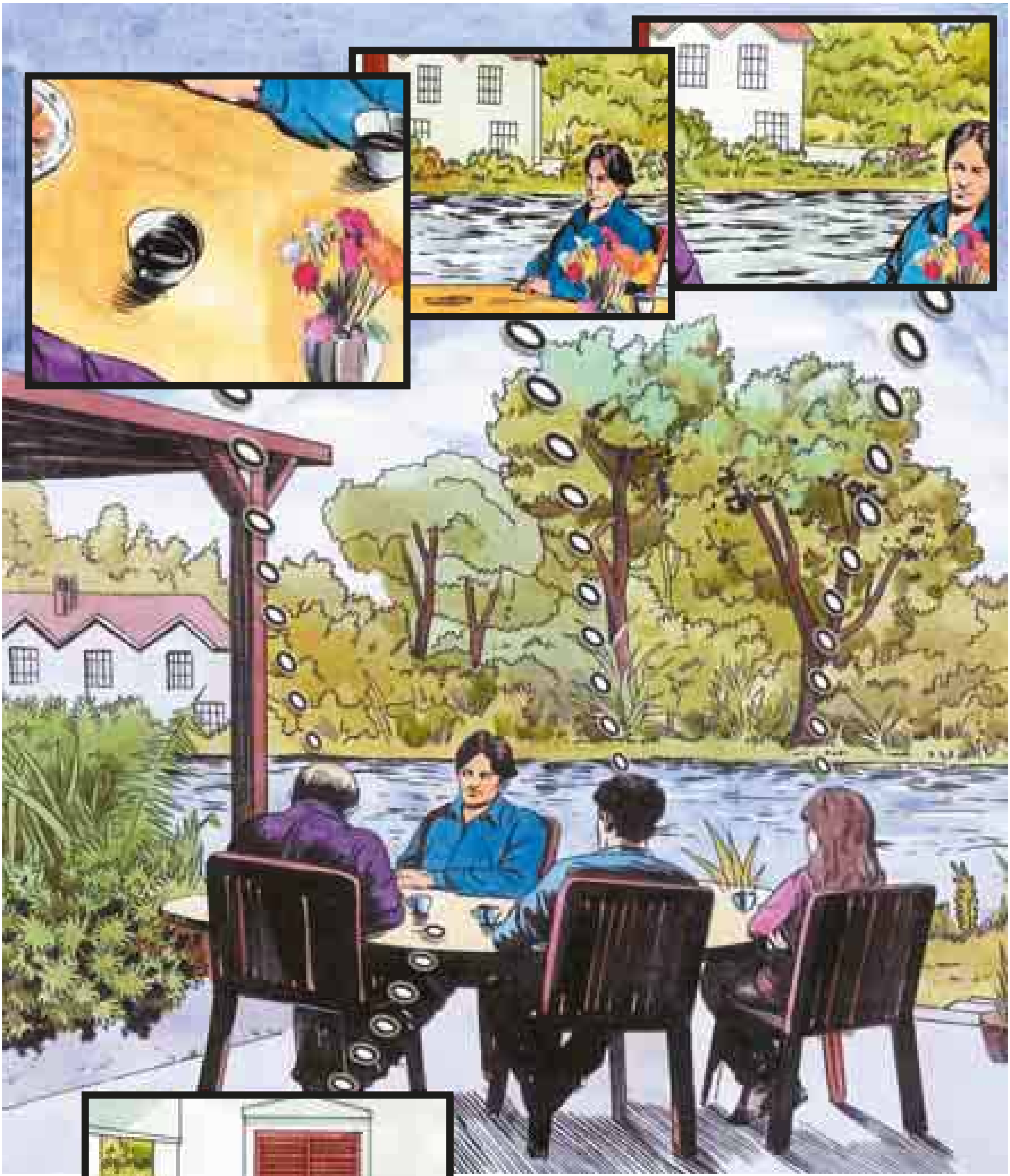

په دې کتاب کې به موږ هغه حقیقت وڅیړو چې په ټول عمر کې زموږ ملګری دی خو کیدی شي چې هیڅ فکر مو پرې نه وي کړی. خو مخکې له دې چې پر دې حقیقت خپل بحث پیل کړو، په دې اړه فکر وکړئ: په پورتني انځور کې خلک په یوه ځای کې ناست دي خو له خپل چاپیریاله بیل بیل برداشتونه لري. لکه چې تاسې په کوچنیو انځورونو کې وینئ، هر سړی خپل چاپیریال له مختلفې زاویې ګوري.

یو بهرنی محرک مانا هغه بهرنۍ اغیز چې زموږ د عصبی رشتو ځوکې تحریکوي لکه نور، غږ، مزه، بوی او کلکوالی، زموږ حواسي غړو ته رسیږي – چې سترګې، غوږونه، ژبه، پزه او پوستکی (د بدن په هره برخه کې) دي. نو لومړی پړاؤ یې داسې پیلیږي: د عصبی رشتو ځوکې تحرک را اخلی او په برقی سیالو یا سیګنالونو یې بدلوي چې بیا دغه سیګنالونه د عصبي رشتو له لارې لیږدول کیږي. په دویمه مرحله کې دغه برقی سیګنالونه په اعصابو کې پرتو اړوندو مرکزونو لکه د لیدلو، اوریدلو، بوی او خوند مرکزونو ته راوړل کیږي. او په وروستۍ مرحله کې دماغ دغه سیګنالونه درک کوي او د اړتیا وړ ځواب ورکوي.

که څه هم د اوریدلو پروسه په لومړي نظر ډیره ساده ښکاري، خو لکه چې په ډیاګرام کې لیدل کیږي دا پروسه ډیره پیچلې ده. غږیزې څپې پر غوږ لګیږي او له یو لړ بیلابیلو مرحلو تر تیریدلو وروسته پر برقي سیګنالونو بدلیږي چې بیا د عصبي تارونو له لارې دماغ ته رسیږي. غږ بیا د دماغ په سامعې مرکز کې درک کیږي. دماغ اصلاً له غږه بلکل جلا دی او له بهره هیڅ غږ نشي وررسیدلی؛ مانا هغه څه چې موږ د سامعې مرکز په نامه یادؤ له چپې چپتیا نه ډک دی. خو، په دې چوپتیا کې موږ ټول بهرني غږونه او هره محاوره چې زموږ چاپیره ترسره کیږي اورو. دا یو هیښنده راز دی.

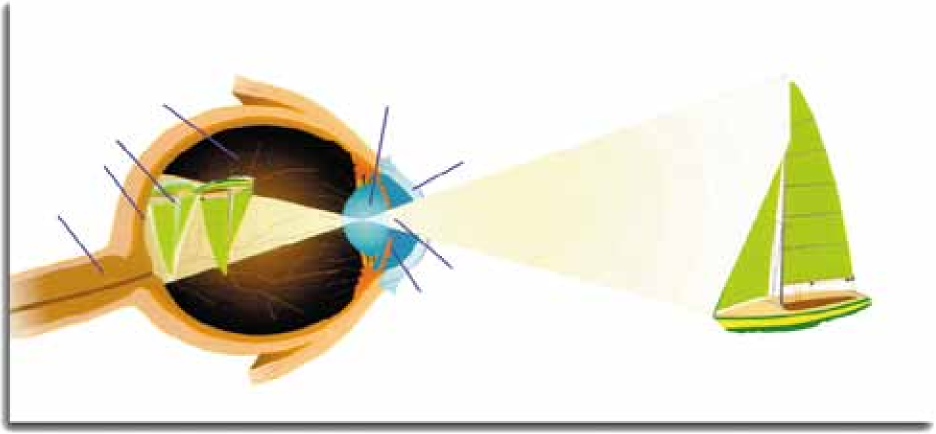

د نور هغه وړانګې چې له بيړۍ راځي پر سترګو لګيږي او په برقي سيګنالونو بدليږي چې بيا د ګڼو پروسو تر تيريدلو وروسته دماغ ته رسيږي. د بيړۍ انځور په دماغ کې جوړيږي.

مراد: ډېر ښه ابراهيمه. هو، سيسټم په همدې ډول کار کوي خو کله چې د ادراک مرحله راورسيږی مانا هغه مرحله چې موږ پوهيږو چې څه شی حس کړ، دا سيسټم نور هم پيچلی کيږی. د بيلګې په توګه موږ دلته ناست يو او د اوبو ډنډ ته ګورو. حسي سيګنالونه د دې ډنډ او د هغه چاپيرېال برداشتونه جوړوي... د ډنډ د چاپيرېال برداشت لکه د ګلانو بوی، د مارغانو سندرې، د ميز جوړښت او بې شميره نور توکي چې د

د بوی حس هم په همدې ډول درک کيږي. هغه محرک چې له يوه جسمه او يا هم له کومې ميوې راځي په برقي سيګنالونو بدليږي او وروسته له دې چې له يو لړ پروسو څخه تير شي دماغ ته رسيږي او د بوی يا شامې مرکز کې درک کيږي.

هغه سړی چې فکر کوي له ملګرو سره ناست او له هغوی سره چیرته بهر په یوه رانه میدان کې بنډار کوي داسې دی لکه چې دا ټول د سینما پر پردې ګوري. له هغه سره ناست ملګري او د چاپیریال پراخه منظره، هغه انځورونه دي چې د هغه د دماغ په باصرې مرکز کې جوړېږي. دی له خپل دماغه بهر له کوم شي سره مستقیم تماس نه لري.

انځورولو وړ دي ټول په یو وار سره راځي. بیا دغه برداشتونه له هغو معلوماتو سره پرتلــه کیږي چــې زموږ په حافظه کې دي او د دماغ اړونــده مرکز زموږ چاپیریال احساســوي. ښــه، اوس ته ابراهیمه موږ ته ویلی شې کله چې دې ونې ته ګورو کومه عملیه ترسره کیږي؟

ابراهیم: دا ډېره ســاده ده. د ونې اړوند معلومات، مانا د هغې رنګ، واټن او بعدونه د نور په مرســته ســترګو ته رســیږي. د ســترګې په دننه کې دا معلومات په برقي ســیګنالونو بدلیږي او عصبی رشــتو ته ورکــول کیږي او بیا عصبي رشــتې دغه معلومات په دماغ کې د باصرې مرکز ته انتقالوي. دغه ســیګنالونه د لیدلو مرکز ته رسیږی او اعصاب یې د ونې په بڼه درک کوي.

کله چې په یوه باغ کې ناست یې، خپل چاپیره وګوره؛ ونې، واښه، په آسمان کې لمر، هغه چوکۍ چې ته پر ناست یې، هغه میز چې تا خپل لاس پر ایښی دی او هغه ګیلاس چې ته ګوتې ور وړې...دا ټول هغه جسمونه دي چې ته یې د حسي غړو په مرسته پیژنې او د دماغ له خوا د برقي سیګنالونو په تعبیر سره یې درک کوې.

مراد: آیا هغه ونه چې ته یې وینې، هلته ولاړه ده او که د ستا د دماغ د باصرې په مرکز کې ده؟

ابراهیم: یقینا، دا زما د دماغ د باصرې په مرکز کې ده.

احمد: یوه شیبه. ښه، د ونې انځور به زما په دماغ کې وي خو ونه هغه ده هلته ولاړه ده! زه تلای شم او له هغې میوه هم را شکولی شم او یا اړخ پرې لګوم او سیوري ته یې کښینم.

مراد: تلوار به نه کوو، راځئ چې دې موضوع ته په وار سره کتنه وکړو. د یوې لحظې لپاره پر هغو ځانګړنو فکر وکړئ چې له ونې یې ونه جوړه کړې ده- د دې رنګونه، څانګې او پاڼې – ټول زموږ د دماغ په باصرې مرکز کې درک کیږي. کله چې موږ یوې ونې ته لاس وروړو او یا میوه ترې را اخلو موږ یو لړ برداشتونه لکه لیدل، غږ، مزه، بوی او لمس مشاهده کوو چې زموږ له پنځو واړو حسی غړو له خوا رالیږل کیږي. موږ له خپل ادراک څخه بهر بل هیڅ شي سره تماس نه لرو. د باصرې حس پرته موږ هیڅ څه نه شو لیدلی؛ که موږ د سامعې حس ونه لرو اوریدل نه شو کولی. په حقیقت کې، هغه څه چې موږ په دماغ کې د حسي غړو له لارې حس کوو زموږ د ژوند زیاتره برخه جوړوي.

احمد: سمه ده دا مې ومنله. خو ګورئ. زه لاس اوږدوم او یوه ټوټه کیک را اخلم په مزه یې خورم. کله چې مې کیک وخوړ ماته انرژي راکوي. آیا دا به سمه وي چې ووایم زه د دې کیک له اصلیت سره هیڅ تړاؤ نه لرم. آیا موږ پرته له دې چې له اصلیت سره یې په تماس کې یو د یو څه مزه څکلی شو؟

مراد: اصلاً، دا پوښتنه مخکې د ونې په بیلګه کې ځواب شوه. کیک، ونه او میز د ستا د دماغ د ادراک په مرکز کې دي. خو غم مه کوه! موږ وروسته داسې نورې بیلګې راوړو چې دا خبره روښانه کړي! خو که خبره راونغاړو؛ وایم چې موږ په ټول عمر کې له هغه کیکه خوند اخلو چې په دماغ کې یې خورو او هغه انرژي ترې اخلو چې زموږ بدن یې له دې کیکه په دماغ کې اخلي. همداراز، له هغې ونې چې زموږ په دماغ کې ده هغه میوه را شکوو چې زموږ په دماغ کې ده. موږ د یوې ونې د سیوري لاندې ساړه احساسؤ چې زموږ په دماغ کې ده. هغه معلومات چې موږ د دې نړۍ په اړه لرو له هغو سیګنالونو جوړ دي چې زموږ حسی غړي یې موږ ته رالیږي. موږ یوازې هغه معلومات ترلاسه کؤ چې د سیګنالونو له لارې دماغ ته راځي، موږ دې ډول پوښتنو ته لکه "د دې شیانو اصلیت څه دی؟"، او یا آیا د دې شیانو اصلیت او هغسې چې موږ یې درک کوو دقیقا یو ډول دي"؟ هیڅ ځواب نه شو ویلای. موږ نه شو کولی له خپلو حواسو اخوا یا بهر لاړ شو مانا موږ په پنځو حواسو کې بند یو. وګورئ چې مشهور فیلسوف برټرانډ روسل Bertrand Russell په خپل کتاب "د فسلفې ستونزې" کې پر هغو حالاتو ټینګار کوي چې د دې ستونزې ته د اوارې له پیدا کولو رامنځته شوي دي.

مخکې لدې چې وړاندې لاړ شو دا به ښه وي چې و ارزؤ موږ تر اوسه څه په زبات کړل. داسې ښکاري چې، که موږ یو داسې عام جسم را واخلو چې فرض کړو زموږ حواس ورسره آشنا دي، اوس هغه څه چې موږ ته زموږ حواس ځای پر ځای راښیي د دې جسم اصلیت نه دی ځکه چې هغه جسم زموږ نه جدا دی، بلکه دا یوازې هغه حقایق دي چې زموږ حواس یې معلومات موږ ته راکوي او تر هغه وخت پورې چې موږ ورته ګورو د زموږ او د جسم تر منځ رابطې پورې تړاؤ لري. نو هغه څه چې موږ مستقیما وینو او یا یې احساسؤ یوازې "څرګندیدل" دي چې موږ باور لرو دا د هغو حقایقو یوه نښه ده چې د دې څرګندیدلو تر شا پراته دي. خو که د لیدل شویو او یا احساس شویو شیانو اصلیت هغسی نه وي چې موږ یې وینو آیا داسې اسباب لرو چې موږ ته معلومه کړي چې آیا دوی رښتیا هم خارجی وجود یا حقیقت لري؟ او که داسې وي آیا داسې اسباب لرو چې معلومه کړي د هغوی اصلیت څه دی مانا هغوی اصلا څنګه ښکاري یا احساسیږي؟

عایشه: زه به یوه بیلګه درکړم. زه د کمپیوټر په څانګه کې زده کړې کوم نو دا موضوع ماته یو څه آشنا ښکاري او ماته ډېره په زړه پورې هم ده. په هغو هیوادونو کې چې ټیکنالوجئ ډېر زیات پرمختګ کړی دی د لوبو او زده کړې لپاره زیاتې رسنئ جوړې شوي دي. او تاسې خو پوهیږئ چې د دې د کارونو زیاتره برخه د کمپیوټر پروګرامونو په مرسته جوړیږي. دغه پروګرامونه کولی شي په دماغ کې درې-بعدي انځورونه جوړ کړي. نن ورځ د دغو کمپیوټري لوبو د جوړولو بنسټیز هدف، د پنځه ګونو حواسو د تحرک له لارې حقیقي ژوند په خیالي ډول په مصنوعي توګه ښودل دي چې دا کار د ماشومانو لپاره ډېر په زړه پورې دی. د ناسا ادارې NASA له فضانوردانو نیولې بیا تر مهندسانو او انجنیرانو پورې ټول په ځینې تخصصي برخو کې د درې-بعدي انځورونو د ننداري له لارې چې د سیمولیشن Simu-lation په نامه یادیږی روزل کیږي. د الوتنې د کمپیوټري روزنې پر مهال پیلوټ د حقیقي الوتنې او د کمپیوټر په مرسته جوړې شوې مصنوعي الوتنې تر منځ توپیر نه شي کولی او یو ډول ورته ښکاري. د زیاترو لویو ساینسي فیلمونو موضوع چې موږ یې وینو همدا ده چې د انسان ژوند په دماغ کې د جوړو شویو ادراکاتو او یا خیالي نړئ څخه جوړ شوی دی.

ابراهیم: عایشه رښتیا وایي. د ساینس نړئ بل ډول نه ده. لس کاله مخکې چا د دې موضوع په اړه فکر هم نه شو کولی. خو اوس دا د بحث یوه توده موضوع ده. په دې برخه کې دومره ډېر کار شوی دی چې د کمپیوټر په مرسته د برقي سیګنالونو څخه جوړه شوې مصنوعي نړئ رامنځته کول ورځ په ورځ اسانه او ساده کیږي او په دې توګه یو انسان کولی شي چې د دې سیګنالونو په مرسته د خپلې خوښې یوه خیالي نړئ ځان لپاره جوړه کړي. د فزیک، اتوم او بیولوژیکو پلټنو یوه لویه برخه د همدې ټیکنالوجی په مرسته تنظمیږي.

مراد: ته رښتیا وایې! د ټیکنالوجی پرمختګ داسې نوې بیلګې تولید کړي دي چې له خلکو سره به د دې موضوع په چټک درک کې مرسته وکړي.

د یوه سیمولیټر کارول په بشپړه توګه موږ باوري کولی شي چې موږ یوه الوتکه چلوو په داسې حال کې چې موږ به دا کار نه کوو. او یا به موږ فکر کوو چې یو موټر چلوو او یا په پښو تګ کوو. زموږ پینځه ګوني حواس د دې لامل ګرځي چې موږ دا شیان تجربه کړو، خو اصلاً موږ نه موټر او نه الوتکه چلوو؛ موږ په یوه کوچنۍ بنده خونه کې ناست یو.

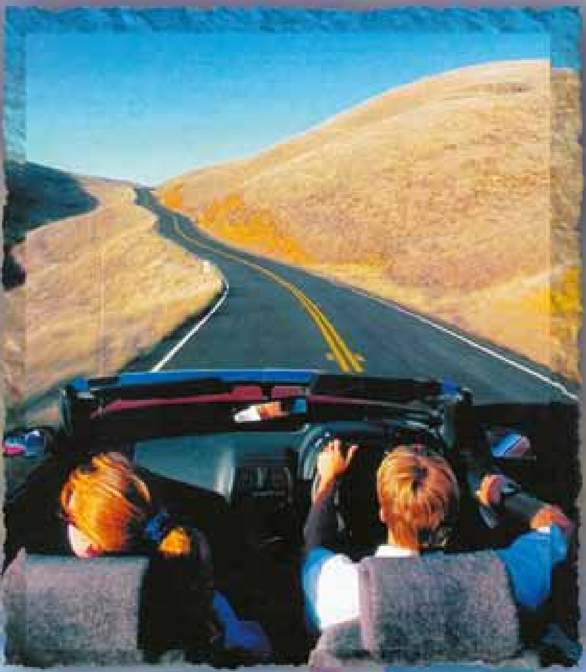

د سیمولیټر پرمختللي ټیکنالوجۍ ته په پام سره ممکنه ده چې یو سړی داسې فکر وکړي چې پر یوه لویه لاره موټر چلوي په داسې حال کې چې دی به په یوه کوچنۍ بنده خونه کې ناست وي. ځکه هغه سیګنالونه چې له دې کمپیوټره دماغ ته لیږل کیږي، دې سړي ته دا ډاډ ورکوي چې هغه یو موټر چلوي. د موټر چلولو پر مهال دا سړی ټولې خوشالونکې او زړه بدونکې پېښې تجربه کوي. همدا راز په لوړ سپیډ کې شمال او د لمر تودوخه چې د ده پر مخ لګیږي هم تجربه کوي.

په خلاص فکر سره پر دې موضوع سوچ وکړل شي درک کول يې اسانه دي. ان که دا بیلګې هم ور نه کړئ کومه خبره نه ده دا موضوع ماته ډیره روښانه شوې ده. خو دا هم ده چې هغه چا چې پخوا په دې اړه فکر نه وي کړی د لومړي ځل لپاره لړ. نا آشنا ورته ښکاري. کله چې سړی درک کړي چې هغه حقایق چې له زوکړې راهیسې سم ورته ښکاریدل په حقیقت کې له هغه څه بل ډول دي چې دی عقیده پرې لري، په خلکو کې بیلابیل غبرګونونه را پاروي. خو که د چا بنسټیز هدف پر حقیقت پوهیدل وي پرته له کوم اعتراضه يې مني. نو له دې کبله، د ورځني ژوند بیلګې به دا یقیني کړي چې موږ دا حقیقت درک کړی دی. د دې ترڅنګ، دا کافي نه ده چې دا موضوع یوازې د تخنیکي پلوه روښانه شي. موږ به له دې هم اخوا وخوریږو او پایلو ته به يې هم کتنه وکړو.

احمد: پر هغه څه چې تا تر اوسه ویل ښه پوه شوم. خو زه په دې تلوسه کې یم چې دا موضوع به موږ په کومه بیایی. دا اوس لړ. څه سخته ده چې له دا ډول نااشنا موضوع سره سړی روږدی شي.

مراد: زما په فکر تاسې په هغه حالاتو ښه پوهیدلې یاست چې موږ اوس په کې یو. خو په هر لحاظ، دا دومره ګرانه موضوع نه ده دا روښانه حقیقت دی چې ساینس هم منلی دی. خو څرنګه چې تاسې ته اړینه ده د دې موضوع په اړه یوه قاطع نظر ته ورسیږئ راځئ چې له بله اړخه ورته وګورو. اوس، عایشې، کولی شې موږ ته د یو داسې خوب په اړه ووایې چې پر تا یې ژوره اغیز کړې وي او اوس هم ستا په یاد کې پاتې وي؟

عايشه: همدا پرون شپه مې داسې خوب ليده چې زه يې په رښتيا هم وويرولم. زه په يو ځنګل کې د يوه وحشي ځناور تر حملې لاندې راغلم. ما له ډېرې وېرې په يوه شاړه ځمکه ډېرې تيزې منډې وهلې چې نا څاپه مې په بوټو کې پښه ونښته او راولوېدم. دا ځناور را نږدې شو. زه يوې کوډلې ته وتښتيدلم دروازه مې کلکه پورې وهله او قلف مې کړه. اوس ځناور په دې هڅه کې و چې د کړکۍ له لارې ځان راورسوي. ما د اوسپنې يوه ميله راواخيستله او زړه نا زړه مې له ځانه دفاع کوله او غوښتل مې چې له شره يې ځان خلاص کړم.

په دې ځای کې وم چې د موټر د هارن په آواز را ویښه شوم. بیا پوهه شوم چې دا خو یو خوب و، لومړی مې یوه ژوره سا واخیسته او بیا آرامه شوم.

مراد: هغه څه چې موږ په ویښه تجربه کوو او هغه چې په خوب وینو څه توپیر سره لري؟ کیدی شـــي پردې تاسو تر اوسه فکر نه وي کړی. کیدی شی دا تاسو ته هیڅ نه وي پیښ شــوي، خو د خوب لیدل به له موږ ســـره پر دې موضوع د پوهیدو په برخه کې زیاته مرســـته وکړي. که خوب د لیدلو پر مهال هر څومره روښانه او روڼ وي، خو چې کله زموږ فکر په ورځنیو کارونو کې ډوب شو لیدل شوی خوب خپل رونوالی او اغیز له لاسه ورکوي. هغه څوک چې لږ مخکې له خولو ډک له یوه وحشتناکه خوبه را پاڅیدلی وي، ډیر ژر پرته له دې چې د لیدل شوي خوب هغه دردونکي احساسات ورسره وي د سبانهاري دسترخوان ته کښیني. او یا هغه ماشوم چې د یوه خواږه خوب پـــه نیمایي کې ښــونځي ته د تللو لپاره را ویښ کړی شـــي د مخ له پریمینځلو ســـره سمدســـتي هغه په زړه پـــورې صحنې هیروي. ځینې وخت په خوب کې لیدل شـــوې صحنې دومره رڼې او روښـــانه وي چې خلک تر ویښیدو وروسته حیران وي چې دا خوب و که حقیقت.

احمد: تیره میاشـــت ما هم یو ډیر روښـــانه او روڼ خوب ولیده. ما په خوب کې د یو ساحل په اوږدو کې بیړۍ چلوله. زما ملګري ساحل ته راغونډ شوي ول او د دې نوې ستاینه یې کوله. ما نوره هم بیړۍ تیزه کړه غوښتل مې چې په دې کار هغوی له ځانه متاثره کړم. د سمندر هغه تیز وږم او هغه تیز باد او زما پر مخ د مالګینو اوبو باران چې په اوبو کې د بیړۍ له چټک حرکت څخه رامنځته کیدل اوس هم په ښـــه توګه را پـــه زړه دي. کله کله خو به ما په خپل لاس د ســـمندر د اوبو څاڅکي له عینکو څخه پاکول. نا ببره بیړۍ له یوې تیږی ســـره ولږیدله او په ډوبیدو شـــوه. ما اوبو ته ټوپ وواهه او په خورا ســـتونزو مې وچې ته لامبو ووهله. همدا و چې را ویښ شوم او په خولو لت پت وم. د دې خوب وروسته بیا ما زړه ونه کړ چې ماشینې بیړۍ وچلوم.

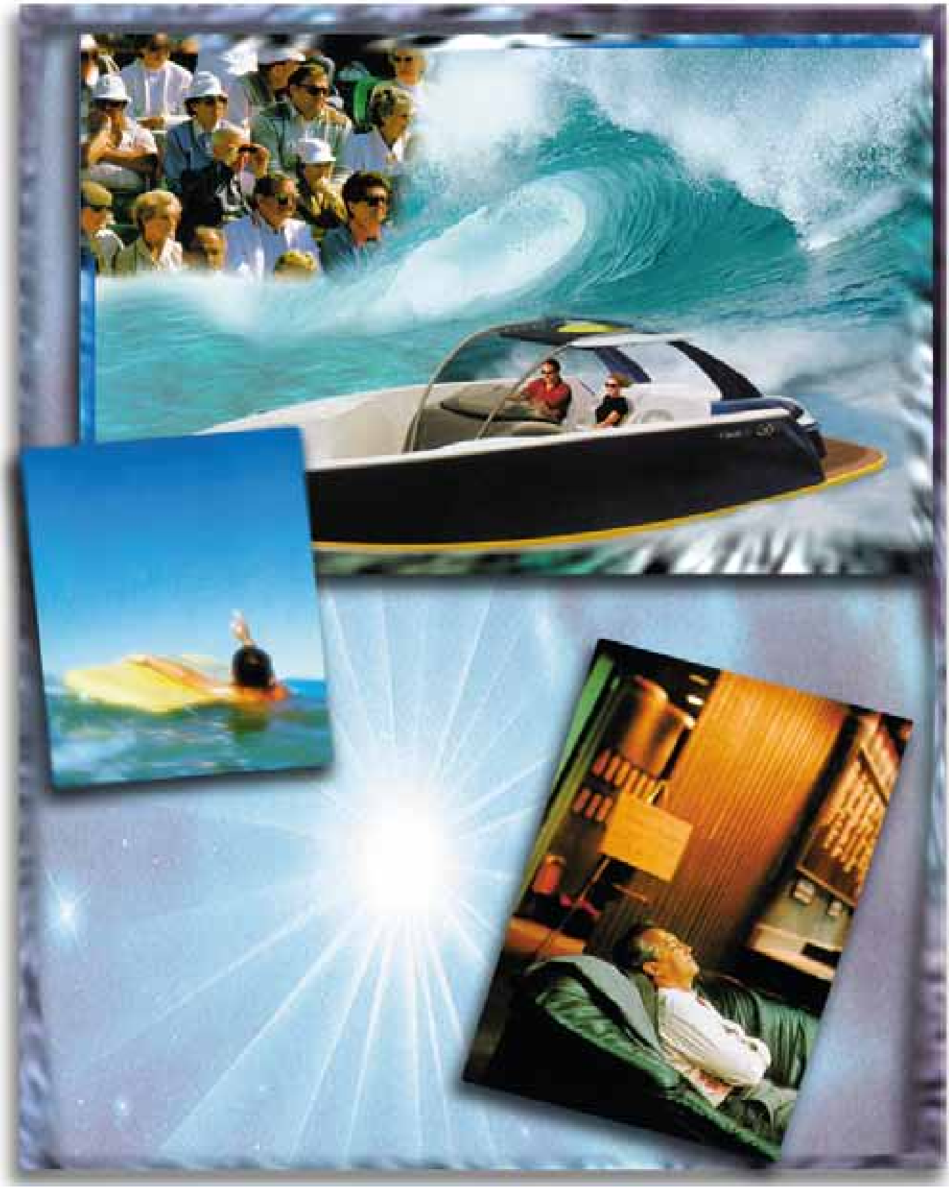

مراد: تا په خوب کې دا صحنې ډېرې روښانه لیدلې، همداسې نه ده؟ اوس کوښښ وکړه چې د خوب نور جزیات راپه زړه کړې. د بیلګې په توګه، احمده ته کولی شې چې غږ، رنګ او وږم او هغه احساسات چې تا د بیړۍ د چلولو پر مهال درلودل سره توپیر کړې لکه ویره، ولړه او هغه خوښي چې بیا د راپاڅیدو پر مهال تا احساسوله؟

احمد: ښايي نا

ابراهيم: ما هم تيره شــپه يو خوب ليدلی و چې نږدې وو له حقيقي ژوند سره يې غلط کړم. ما غوښتل ماښام لږ وخته بيده شم ځکه چې سبا مې پلان درلود چې جزيرې ته لاړ شــم او خپلې کورنۍ سره يو ځای ډوډۍ وخورم. زما خور لاړه او په خپله خونه کې بيده شوه. خو زه ډېر ستړی وم او ځای پر ځای وده شوی وم. ما په خوب کې له خپلې خور څخه وغوښتل چې زما نوی کميس تر پريمينځلو وروسته اوتو کړي. هغې زما کميس اوتو کاوه او زه يې پر سر ولاړ وم. کله چې سهار راويښ شوم، اسرا زما کميس هغه ځای کې ايښــی و چې ما غوښــتل نو ځکه زه ډاډه نه وم چې دا ټوله پيښه رښتيا وه او که خوب. آيا زما خور په رښتيا هم زما کميس اوتو کړی و او که دا خوب و؟ ما تر يوې دقيقې فکر وروســـته فيصله وکړه چې دا رښتيا ول، او بيا زه لاړم چې له خپلې خور مننه وکړم. کله چې زما خور دا تعجب وکړ بيا زه ډاډه شوم چې دا خو خوب و.

مراد: بلې، کله نا کله خوب دومره روښانه وي چې له رښتيني ژوند سره يې لږ توپير کيږي. د دې تر څنګ بايد يادونه وکړم چې د هغو شيانو تر منځ چې موږ يې په خوب کې وينو او هغه چې په ويښه وينو هيڅ توپير نشته. په دواړو حالاتو کې، موږ يو ډول محرک ته يو ډول غبرګون ښيو. د بيلګې په توګه، موږ د خوراک پر مهال د غذا ټول خوند احساســوو، موږ له خطرناکو حالاتو ويريږو او تيښـــته کوو او په خوښيو کې د خوښــۍ احســاس کوو. که څه هم ورځ په ورځ موږ غير عادی شيان وينو خو زموږ غبرګون د هغو په وړاندې يو شان دی.

احمد: زه بلکل موافق يم. ان هغه وخت چې ما په خوب کې لامبو کوله او په دې هڅه کې وم چې ځان وژغورم هم را په زړه دي چې ما اوبه څه ډول احساسولې.

مراد: د خوب په اړه دا هم ډېره جالبه ده چې ســړی په خوب کې ليدل شوي شيان څه ډول تجربه کوي. ابراهيمه کولی شې ووايې چې موږ خوب چيرته وينو؟

ابراهيم: ډېره آسانه، موږ خوب په دماغ کې وينو. مانا، فقد لکه موږ چې ورځنی ژوند د دماغ د ادراک په مرکز کې تجربه کوو نو آيا هغه هم په خوب کې وينو؟ له تخنيکی پلوه خو دواړه يو ډول دي.

مراد: تر دې ځایه تاسو هغو شیانو ته ښه غوږ وئ چې وویل شول. ښه نو احمده، موږ ته ووایه: څنګه کیدی شي چې په توره شپه کې چې زموږ سترګې هم پټې وي، موږ داسې روښانه او رنګینه دنیا وینو چې زموږ د دماغ په تورو تیارو کنجونو کې راښکاره کیږي؟ لمر څه ډول ځلیږي، ګلان څه ډول رنګین او سمندر دا ډول شین دی؟ موږ دا شیان په پټو سترګو څنګه وینو؟ آیا موږ د لیدلو لپاره خپلو سترګو ته اړتیا نه لرو؟

احمد: که څه هم زه نور شواهد نه لرم خو یو داسې خوب لرم چې کیدی شي د یو ښه دلیل پرځای کار ورکړي.

مراد: که څه هم موږ د کوم یوه بهرني محرک له خوا نه تحریک کیږو، مانا که څه هم زموږ حسي غړي د یو خارجي محرک لکه نور، رنګ او حجم تر اغیز لاندې نه راځي خو بیا هم احساس او لیدل کولی شو. د دې لپاره چې دغه برداشتونه د ځینو تعاملات په پایله کې یوه دنیا رامنځته کړي موږ هغو سیګنالونو ته کومه اړتیا نه لرو چې زموږ د حسي غړو له لارې له بهره راځي . لیدل سترګه نه کوي او نه غوږونه اورېدل کوي. که دغه ټول برداشتونه په مصنوعي ډول تولید شي او د دماغ اړوندو مرکزونو ته ولیږدول شي موږ به هغه کیک وخورو چې هیڅ موجود نه دي او داسې هیواد ته به هم لاړ شو چې هیڅ شتون نه لري. موږ به داسې ګل بوی کړو چې هیڅ شتون نه لري او دا ګمان به هم نه کوو چې دا ټول خیالي دي.

احمد: لږ نور جزیات هم ور کولی شئ؟

مراد: لکه چې په مخکینی بیلګې کې هم ولیدل شول، داسې فکر وکړه چې ته یوې ونې ته ګورې؟ نو ستا سترګه په ونې پورې اړوند سیګنالونه ستا دماغ ته لیږي. که موږ کولی شوای دغه سیګنالونه په مصنوعي ډول تولید کړو او د اړوندو عصبی تارونو له لارې یې ولیږدوو، دغه ونه به دې پرته له سترګو هم لیدلې وی.

ابراهیم: د خیالي نړۍ هغه تېره شوې بېلګه دا موضوع په بشپړه توګه روښانه کوي. وګورئ، د دې لپاره چې په دې موضوع مو ښه سر خلاص شي، راځئ چې یو څو نورې بېلګې هم درته ووایم. تاسې پوهیږئ چې د ټیکنالوجی په پرمختګ سره یو لړ وسایل چې د سیمولیټر Simulator په نامه یادیږي په زیاتو برخو کې کارول کیږي.

موږ خپل خوب په دماغ کې هسې وینو لکه ورځنی ژوند چې درک کوو. مانا: لکه چې موږ د ورځني ژوند هره پیښه د دماغ د ادراک په مرکز کې درک کوو، خوب هم په همدې مرکز کې درک کوو. له تخنیکي پلوه د خوب او ربښتیني ژوند تر منځ هیڅ توپیر نشته.

په دې فلم کې د ځانګړو انځورونو په مرسته چې د سيموليټر په کارولو جوړ شوي دي د بيلابيلو بعدونو له لارې يو سفر رامنځته شوی دی.

د فلم لوبغاړی سيموليټر ته ورځي او پرته له دې چې کوم ځای ته لاړ شي، خپل ځان په يوه بيله نړۍ کې ويني

د فلم د لوبغاړي بدن د شلمې پيړۍ په يوه سيموليشن ماشين پورې تړل شوی دی خو هغه نولسمه پيړۍ ويني. لوبغاړی فکر کوي چې هر څه رښتيا دي، خو موټر، خلک، د هغه خپل کالي او ان خپله څېره يې له هغو برداشتونو جوړه ده چې د ده دماغ ته ليږل کيږي. هيڅ يو يې رښتينی نه دی.

په دې وروستيو کلونو کې د دې حقيقت په اړه ګڼ فلمونه جوړ شول. هغه صحنې چې تاسې يې پورته وينئ د دې ډول سلګونو فلمونو له منځه يوازې د يوه دي، چې سرې کمپيوټر پورې تړل شوی دی او په يوه بشپړه بل ډول نړۍ کې ژوند کوي چې له هغو برداشتونو جوړه ده چې ډېر رښتيني ښکاري. دا فلمونه هم له موږ سره مرسته کوي چې دا واضح او خورا مهم حقيقت درک کړو. دا يو داسې حقيقت دی چې زياتره خلکو هيڅ فکر پرې نه دی کړی.

ربښتيني ژوند ته ورته خيالي چاپيرياL جوړيږي او د هيلميټ (يو ډول خاصه خولۍ) له پيک او لاسپيلو سره د تماس وروسته احساس کيږي. هغه څوک چې دې ارتباطي وسـيلې پورې تړلي وي يو داسې چاپيريال تجربه کوي چې ته به وايې حقيقي دی. په يوه سـيموليټر کې، د يوه سړي ګوتې چې لاسپيلې يې اغوستي وي د يوه ميکانيزم له لارې تحريک کيږي چې د ګوتو له څوکو دماغ ته سـيګنالونه ليږي او سړی د بېلګې په توګه فکر کوي چې پيشـو باندې لاس راکشـوي. په هيلميټ کې هم همدا ډول يو ميکانيزم پروت دی. د دې لپاره چې دا برداشت نور هم حقيقت ته نږدې شي له هيلميټه سيګنالونه د سړي دماغ ته ځي او په پايله کې د پيشو انځور په دماغ کې جوړيږي. دا راز، سړی د پيشو غږ هم اوري. په دې توګه د پيشو انځور، غږ او احساسول په بشپړه توګه درک کيږي. پرته له دې چې پيشـو هلته شـتون ولري سـړی په ربښـتيا داسې احساس کوي چې سړی له پيشو سره مينه کوي.

احمد: زه اوس پوه شوم

عايشه: زه، هم، فقد فکر وکړئ. که د خوب د ليدلو پرمهال ماته څوک راغلي وی او ويلي يې وی چـې "مه ويريـږه". دا خوب دی نه حقيقت. هغه څه چې ته وينې يوازې سـتا په دمـاغ کې دي او ته پـه خپل کټ کې خوندي پرتـه يې." ما به د هغـه د خبرو په منلو کې شـک کړی وی. هو، ما ته دا خبره نوره هم روښانه شوه؛ له ساينسي پلوه هغه څه چې زه پـه خوب کې وينم او هغه چې په ويښـه وينم هيڅ توپير نه سره لري. د کمپيوټر په مرسته د خيالي حقايقو رامنځتـه کول ټولو خلکو ته ښکاره خبره ده. ما هغه ورځ د خيالي حقايقو پـه اړه يو فلم وليده. دا د هغه موضوع په اړه و چې مور پرې بحث کوو.

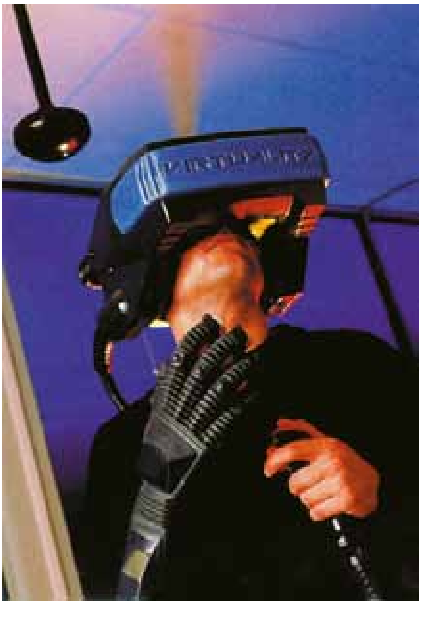

مور پورته يو سيموليشن ماشين وينو. دا سړی چې ځانګـړې عينکې يې په سـترګو کړي دي، غير حقيقي برداشـتونه ويني او لاسـپيلي ده ته داسې احسـاس ورکوي چې ګوندې کوم شـي ته ګوتې وروړي چې اصلاً وجود نه لري.

د فلم لوبغاړي کمپیوټر پورې تړل شـــوي ول، او هغوی داســـې احساس کاوه چې بل ځای ته لیږدول شـــوي دي. هغوی داســـې فکر کاوه چې د بېلګې په توګه جمنازیوم ته لیږدول شـــوي دي او د شرقي دود جګړه ییز تمرین کوي خو په حقیقت کې هغوی له هغې چوکۍ څخه چې په یوې کوچنۍ خونه کې د کمپیوټر په مخ کې ایښې وه خوځیدلي هـــم نه و. د فلم یوه کرکټر په کمپیوټر پورې تړل شـــوي لوبغاړي ته وویل چې ته په حقیقت کې خیالي تصویرونه ویني. د فلم لوبغاړي د هغه په خبره هیڅ باور نه کاوه تر دې چې د کمپیوټري انځورونو لړۍ پرې شوه او بیا د هغه باور راغی.

ابراهیم: ما هم دغه فلم لیدلی دی، خو ما له دې زاویې فکر نه و پرې کړی.

احمد: مراده، زه هم پوه شوم، خو کولی شې یو څه نورې بېلګې راکړې چې ښه مو سر خلاص شي.

مراد: یقینا! راځئ چې اوس بېرته ستا خوب ته ورشو. کله چې تا لامبو وهله آیا تا د اوبو یخوالی، د اوبو د پاسه د لامبو وهلو او د اوبو مالګین خوند احساساوه؟ آیا د لامبو پرمهال تا خپلې هلې ځلې او بیا ستړتیا احساسوله؟ او آیا تا د څپو او د سمندري مارغه سـیګلز غږونه او یا کوم نور جزیات چې سـتا حواسو د خوب پرمهال راخیستي وي احساسول؟

لکه چې په انځور کې لیدل کیږي د فلم لوبغاړی د اړتیا پر مهال د بشر له واکه باندې کارونه ترسره کوي؛ هغه آن په هوا کې الوزي، په داســې حال کې چــې په ډیره ارامۍ ســره یې ترسره کوي، دا اصلاً هغه خیالي برداشـــتونه دي چې د کمپیوټر په مرسته په دماغ کې تولید شـــوي دي. که څه هم د فلـــم لوبغاړی فکـــر کوي چې له خطره ډک دا کارونه دی ترسره کوي خـــو اصلاً هغـــه پر یوې څوکۍ ناست دی.

په دې فلم کې د فلم اصلي لوبغاړی پر يوې داســـې چوکۍ ناست دی چې کمپيوټر پورې تړل شوې ده (پورتني انځور). خو بيا هم ختيځې هنري سيالۍ کوي (منځنی انځور) او دومره چټک حرکات ترسره کوي چې ان له مرمۍ هم ځان بچولی شـــي (لاندينی انځور). هر څه دومره حقيقت ته نږدې دي چې لوبغاړی د ســـترګو له پرانيســـتلو وروسته تعجب کوي چې پر يوې چوکۍ ناست دی. دا ثابتوي چې د دې لپاره چې يو سړی يو ځای ووينې او يا کوم ډول حالات تجربه کړي کوم مجسم بهرني واقعيت ته اړتيا نه لري.

احمد: هو.

مراد: آیا ته باوري وې هغه څه چې ته په خوب کې وینې رښتیا دي؟

احمد: هو

مراد: زموږ ژوند په رښتیني نړۍ کې د خوب پرمهال د انځورونو له لیدلو یو څه زیات قناعت بخښه دی. د پراخه، روښانه او له جزیاتو ډک برداشتونه ددې لامل ګرځیدلې دي چې زیاتره خلک خپل ټول ژوند په دې باور تیر کړي چې رښتیا هم د دې شیانو له اصلیت سره تماس لري. او همدا خبره ستاسې د خوبونو په برخه کې هم سمه ده ځکه تاسې د خوب لیدلو پر مهال داسې فکر کاوه چې رښتیا هم له هغه سمندر او یا له هغې څوکۍ سره تماس لرئ چې تاسې پرې ناست یاست. که لږ په دقت فکر وکړئ، تاسې به پوه شئ چې هغه څه چې تاسې د خوب لیدلو پرمهال تجربه کوئ او هغه چې په ویښه وینئ له ورته برداشتونو جوړ شوي دي.

احمد: زه پوه شوم، خو کله چې سړی له خوبه پاڅیږي، بېرته حقیقي نړۍ ته راځي، هغه ځای ته چې له بیده کیدو مخکې په کې و. نو جوته ده چې زموږ د برداشتونو هاخوا یوه بله نړۍ شتون لري. همداسې نه ده؟

مراد: هغه چې موږ د مادي نړۍ په نامه پېژنو موږ یې په مستقیم ډول نه شو تجربه کولی مانا مستقیم تماس نه ورسره لرو. په حقیقت کې موږ هیڅ نه پوهیږو چې هغه به څنګه ښه لري. هغه څه چې موږ احساسوو هغه معلومات دي چې زموږ حواس او ادراک یې رااخلي که نه موږ یې نه لیدلی شو او نه یې احساسولی شو. له هغه ورځې چې موږ سترګې خلاصې کړې دي یوازې د برداشتونو تر اغیز لاندې یو. څومره چې موږ پوهیږو، او هغه ټول شیان چې زموږ ورځنی ژوند جوړوي لکه ښوونځی، کورنۍ، د کوچنیانو د لوبو شیان، خوراکي مواد، بس، ملګری، ښکلې منظرې، کور او د کارځای دا ټول د هغه فلم برخه ده چې د دماغ دننه چلیږي. څرنګه چې یو سړی نه شي کولی له خپلو حسي غړو بیرون ووځي نو ممکنه نه ده چې بهرنۍ نړۍ (له دماغه بهر چاپیریال) لمس کړي مانا ووینې چې څه ډول ده. له دې کبله هر سړی په حقیقت کې خپل ټول ژوند له هغو برداشتونو څخه جوړې شوې نړۍ کې تیروي چې د هغه په دماغ کې جوړیږي.

په خوب کې یو سړی ټول هغه کارونه کولی شي چې په پورته انځورونو کې یې وینئ: یو سړی کولی شي ټلیفون کې وغږیږي، دفتر کې کار وکړي، د سکي لوبه وکړي، یوه ورځپاڼه ولولي، پر سفر لاړ شي او یا له کوم ماشوم سره لوبه وکړي. له دې سره سره چې دا سړی خوب ویني خو هر څه خورا حقیقي ښکاري. حقیقي نړۍ هم همداسې ده. اصلاً، هغه څه چې په خوب کې تجربه کیږي او هغه چې په ویښه تجربه کیږي دواړه هغه برداشتونه دي چې په دماغ کې درک کیږي. دا یو مهم حقیقت دی چې باید فکر پرې وشي ځکه چې موږ خپل ورځنی ژوند له همدې حقیقت سره تیروو.

احمد: خو خلک سپوږمۍ ته جګیږي زه کولی شم بس او یا الوتکې ته پورته شم او یو بل ښار ته لاړ شم. آیا دا په دې مانا نه ده چې فضا وجود لري؟

مراد: اصلا، هغه مفاهیم لکه فضا، ژوروالی او اندازه هم د برداشتونو یو برخه ده. تاسې کولی شئ د یو څو ساده بېلګو په مرسته پر دې وپوهیږئ. تا په خپل لیدل شوي خوب کې سپوږمۍ او ستوري ولیدل؟ او همداراز، ته په خوب کې بیړۍ ته هم وختلې او په سمندر کې په چکر لاړې؟

احمد: هو دا خو ده.

مراد: ستا د خوب سپوږمۍ او ستوري هم په هغه فضا کې دي چې په ویښه په کې سپوږمۍ او ستوري وینې، سمه ده؟

احمد: هو، خو...

ابراهیم: زه ځواب ویلی شم؟ ما دا موضوع د رڼا پوهنې Optics په یو کورس کې ویلي وه. هغه څه چې موږ د فضا په نوم پېژنو یو ډول درې بعدي مشاهده ده (ننداره). هغه څه چې په یوه برداشت کې د فضا او ژوروالي په توګه محسوس کیږي ټاکلي فکتورونه دي لکه د بعدونو ښکاریدل، سیورې او حرکت.

مراد: ډېر ښه، هغه برداشت چې د رڼا پوهنې په علم کې فضا ورته وایی لکه د رنګونو برداشت، د یو پیچلي سیستم یوه برخه ده، خو که په ساده تورو کې یې ووایو هغه برداشت چې زموږ سترګو ته رارسیږي یوازې دوه بعدونه لري. مانا اوږدولی او ارتوالی لري. خو دا چې د برداشت بعدونه سترګو له مختلفو زاویو رارسیږي او دواړه سترګې دوه بېلابېل برداشتونه په یوه وخت کې ویني نو ځکه ژوروالی او فضا احساس کیږي. هر هغه برداشت چې په یوې سترګې لګیږي له هغه بل څخه چې په بله سترګه لګیدلی دی ځینو فکتورونو لکه نور او موقیعیت ته په پام سره توپیر کوي. کله چې دماغ له دې دوه بېلابېلو برداشتونو څخه یو انځور جوړوي موږ فضا او ژوروالی احساسوو. راځئ یوه تجربه وکړو چې دا خبره مو ښه زده شي. ابراهیم به دا تجربه عملي کړي.

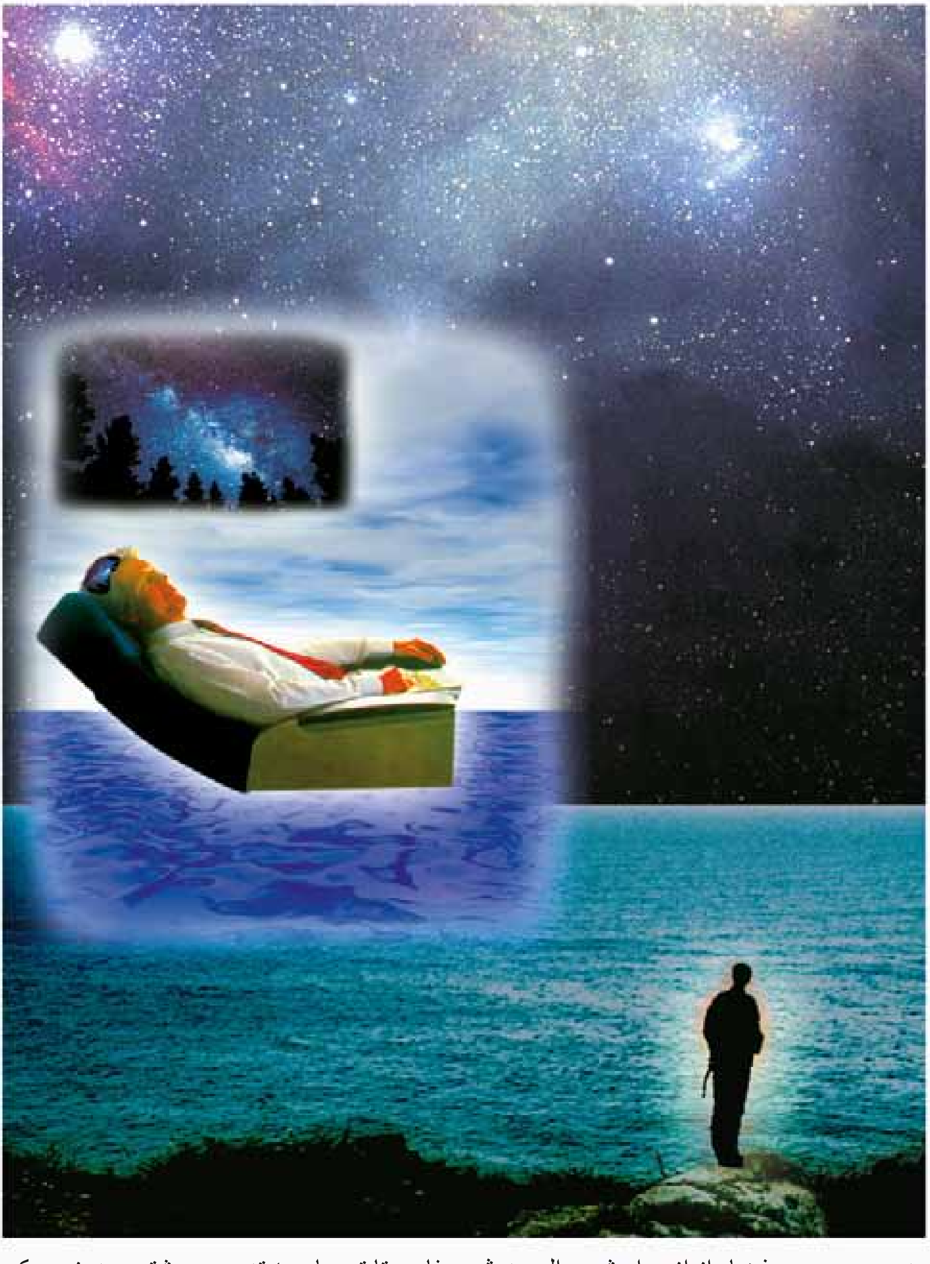

مه پرېږده چې د فضا، اندازې او ژوروالي په څېر مفاهیم تا تېر باسي؛ ته د دوی شتون په خوب کې هم درک کولی شې. لکه د ریښتیني ژوند په څېر، ته آسمان ته ګورې او سپوږمۍ او ستوري په هماغه ځانګړي نسبت وینې چې ته یې ورسره لرې؛ په خوب کې یې هم د ویښې په څېر وینې. اصلاً، دوی ستا د دماغ په باصرې مرکز کې پراته دي.

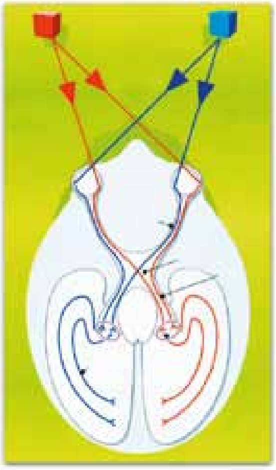

لکه چې په پورتني ډياګرام کې يې وينو، سترګې يو دوه بعدي انځور را اخلي، د ليدلو په پروسه کې له دې دواړو انځورونو څخه چې يو يې د ښۍ سترګې او بل يې د ښۍ سترګې له خوا را اخيستل کيږي، يو انځور جوړيږي. او

ابراهيم: سمه ده.

مراد: لومړی، خپل ښـــی لاس وغزوه او د شهادت ګوته دې موږ ته راوښـــيه. اوس همدې ګوتې ته ځير شـــه او لومړی دې ښي سترګه او بيا کيڼه، يو د بل پسې خلاصه او بنده کړه. څرنګه چې دوه بېلابېل برداشـــتونه ســـتا په دواړو ســـترګو لګيږي نو ځکه د دواړو سترګو يو د بل پسې خلاصولو او بندولو په پايله کې وينې چې ستا ګوته له خپل ځايه لږ څه ښوريږي. اوس هماغسې ښي شهادت ګوتـــې ته ګوره او کيڼه ګوتـــه دې ورو ورو ښومره چې کولی شي ســـترګو ته رانږدې کړه. تاسې به ووينئ چې ســـترګو ته نږدې شوې ګوته دوه انځورونه جوړوي چې ثابتوي د ادراک په سيســـتم کې داســـې برداشت رامنځته شـــوی دی چې د هغې لرې پرتې ګوتې له برداشت سره توپير لري. اوس که په همدې حال کې خپلې ســـترګې يو د بل پســـې بندې او خلاصې کړئ نو وبه ګورئ چې هغه نږدې ګوته خپل ځـــای د هغې لرې ګوتې په پرتله زيات بدلوي را بدلوي، دا ځکه چې د دواړو برداشتونو تر منځ هغه توپير زيات شـــوی چې پر ســـترګه لګيږي.

ابراهيم: هو ته رښتيا وايې.

عايشـــه: ما هم دا کار وکړ. او دا هم راته په زړه شـــول چې د درې بعدي فلمونو په جوړولو کې هم همدا تخنيک کارول کيږي. يو انځور چې له دوه بېلابېلو زاويو نه اخيستل شـــوی وي پر پـــرده ښـــودل کيـــږي. ليدونکی ځانګړې عينکې ســـترګو ته اچوي چې رنګونه فلتر کوي. د عينکو فلترونه هريو د دواړو انځورونو يو يو را

په یوه درې بعدي فلم کې دوه انځورونه چې له دوه مختلفو زاویو اخیستل شوي دي پر عینې پرده ښودل کیږي. د ځانګړو عینکو په مرسته بیا یو درې بعدي انځور رامنځته کیږي. که څه هم لیدونکي پر پرده کوم دري بعدي انځور نه ویني خو د ټیکنالوجي په مرسته یو درې بعدي برداشت تولیدیږي. په همدې ډول سړی هم خپل دې فکر کې تیروځي چې په خپل چاپیریال کې کومه درې بعدي نړۍ ویني.

اخلي او دماغ بیا دغه دواړه انځورونه په یوه انځور بدلوي او په دې توګه درې بعدي عکس جوړیږي. همداسې نه ده؟

مراد: هو ته سمه خبره کوې! اوس راځی یوه بله تجربه وکړو. عایشې، یوه سترګه دې پټه کړه او چاپېره وګوره. ته اوس هم ژوروالی احساسولی شې، که نه؟ څنګه کېدی شي چې په یوه دوه بعدي ریټینا یو روښانه درې بعدي برداشت جوړ شي؟ د دې ځواب د ژوروالي په هغه فکتور کې پروت دی چې په یوه سترګه د لیدلو پرمهال فعالیت کوي. پر دوه بعدي ریټینا د ژوروالي احساس هغه تخنیک ته ډېر ورته دی چې یو انځورګر یې د یوه دوه بعدي انځور څخه د هغه د حقیقي بڼې د درک کولو په هڅه کاروي. ځیني انځورګر دې ژوروالي ته د لاس رسي په برخه کې ډېر بریالي وي. دې ژوروالي د انځورولو لپاره یو څو میتودونه شته دي لکه د یو جسم د بل پر سر ایښودل، د اتموسفیر لید (پرسپکتیو)، ترکیب، د طول لید، بعد، لوړوالی او حرکت دی. ما یو څه انځورونه له ځانه سره راوړي دي چې دا موضوع به روښانه کړي.

مراد: د ژوروالي د برداشـــت په رامنځته کولو کې تر ټولو مهم میتود پر یوه عکس د بل یوه ایښـــودل دی. احمده، اوس د ســـتا

نوبت دی چې تجربه وکړې. دا دوه قلمونه دې په یـــو لاس کې ونیســـه او دا یو په بـــل کې. له ســـترګو یې لږ لرې ونیســـه خو یو په بل باندې مه ږده. اوس یوه ســـترګه پټه او یو قلـــم لږ لرې بـــوزه. اوس کـــه په دواړو سترګو ونه ګورې ډېره مشکله ده چې پوه شې کوم قلم لرې دی، همداسې نه ده؟

احمد: هو ته رښتیا وایې.

مراد: اوس په داســـې حال کې چې یوه سترګه دې پټـــه وي، دواړه قلمونه ســـره رانږدې کـــړه او یو د بل په وړاندې کیږده. اوس ته فضا او ژوروالی ډېر په ښـــه توګه اندازه کولی شې، همداسې نه ده؟

احمد: هو سمه ده.

مراد: امریکایی ارواپوه جیمز جې ګیبسن لومړنی کس و چې د ژوروالي په حس کې د ترکیب د بدلون پر اهمیت پوه شـــو. په هغه ســـطحه چې موږ قدم وهو لکه سړک او یا له ګلانو ډک پټی، اصلاً، د یوه ډول اوبدل شوي جوړښت په څېر دی. هغه جوړښت چـــې موږ ته را نږدې دی زیات جزیات په کـــې وینو او هغه برخه چې لرې پرته ده دومره مشخصه نه ده. له دې کبله، اسانه ده چې سړی په یوه ترکیب کې د یوه جسم د واټن په اړه قضاوت وکړي.

عایشـــه: کله چې تا د کاپر ګل د یوه پټي په اړه خبرې کولې ماته هم یو را په زړه شو چې پرون مې لیدلی دی. د دې معلوماتو د تر لاسه کولو وروسته اوس زه پوه شوم چې ولې د ګلانو ځمکه دومره پراخه ښکارېدله.

مراد: او کله چې ســـیوری او نور عناصر هم په انځور کې راوســـتل شي درې بعدي انځور تکمیلیږي.

د بېلګې په توګه، کله چې موږ يوه رسامي ستايو يواځېنى لامل يې همدا ړښتينوالي ته نږديوالى او ژوروالى، د سيوري کارول (پرداس) او پرسپکتيو يا د شيانو او انځور ترمنځ د واقعي اړيکو ښودل دي. د شيانو او انځور ترمنځ د واقعي اړيکو ښودل له دې را ولاړيږي چې سړى په انځور کې لرې پراته شيان د نږدې پرتو شيانو په پرتله کوچني ويني. د بېلګې په توګه، که تاسې د طبيعي منظرې يو انځور ته وګورئ، هغه ونې چې فاصله لري کوچنۍ معلوميږي او هغه چې نږدې دي لويې ښکاري. او يا په شاليد کې د غرونو انځور د يوه سړي په پرتله چې په مخ کې يې ولاړ دى کوچنى رسميږي. په يوه اوږده منظره کې رسام له غبرګو کرښو څخه کار اخلي. د ريل پټلۍ چې د دې منظرې په لرې څنډه کې سره يو ځاى کيږي، د ژوروالي او واټن مفهوم ورکوي.

عايشه: نو له دې خبرې داسې ښکاري، هغه څه چې موږ د ژوروالي او فضا په نامه پېژنو په اصل کې يو برداشت دى چې زموږ په ذهن کې رامنځته کيږي.

مراد: بلکل، تاسې ګورئ چې دغه عناصر په يوه هنري کار کې سره کارول کيږي او د دې ټولو جزياتو په سره يو ځاى کېدو سره زموږ له برداشته يوه حقيقي او قانع کونکې نړۍ رامنځته کيږي.

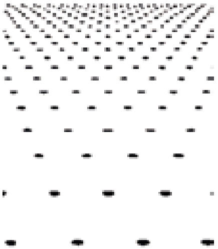

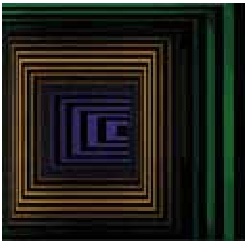

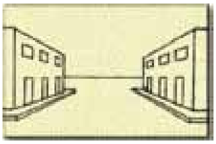

په دې انځورونو کې ليدل کيږي چې يو انځورګر څه ډول کولى شـي د سيوري او پرسپکتيو يو انځـور تـه د ژوروالـي او ړښتينوالي برداشت ورکړي. دا ټـول انځورونه په يـوه اواره سطحه پراته دي خو کرښې يې داسې رسم شوي دي چې دوى ته د ژوروالي برداشت ورکوي

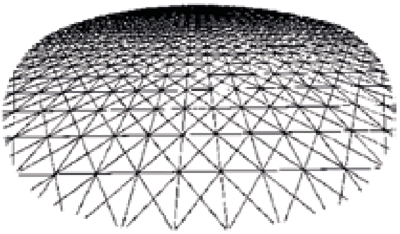

که ته دا پورتني انځورونه او هغه چې په راتلونکې پاڼه کې دي په ځير سره وګورې د ژوروالي او فضا يو احساس به ومومي. د بيلګې په توګه په دا پورتني انځور کې تا ته نږدې او له تا لرې ونې ښکاري. خو دا يو دوه بعدي انخور دی ځکه چې ټولې ونې پر عينې سطحه پرتې دي. د پرسپکټيو په کارولو سره د ژوروالي يو برداشت جوړ شوی دی.همداراز، ويلی شو هغه برداشتونه چې موږ په ټول عمر کې وينو اصلاً پر يوه سطحه پراته دي.

احمد: ستا هدف دادی چې لکه چې موږ به د واورې د اورېدو په څېر انځور د تور او سپین تلویزیون پر پرده لیده؟ اوس چې سینما ته څوک ځي، او هلته که فلم په ښه توګه جوړ شـــوی وي، ورته په زړه پورې وي او داسې فکر کوي چې دا ربښتیا دی. هابله ورځ زه له خپلې کورنی سره د یوه درې بعدي فلم لیدو ته تللی وم چې د ډایناسور په اړه و . هغـــوی موږ ته یو یو جوړ عینکې راکړې. ډایناســـور ما ته دومره ربښـــتیني ښـــکارېدل چې کله یې زما خواته ټوپ وکړ ما هم ټوپ کړ. او ماشـــومانو ته مې هم د دې قناعت نه شو ورکولی چې دا حقیقي نه دي.

مراد: ته ربښـــتیا وایې احمده. د یوه برداشـــت یا انځور جزیات لکه نور، ســـیوری او بعدونه چې څومره ظریف ســـره واوبدل شي هومره ربښتیني منظره ورکوي او زموږ حواس تېرباســـي. نو له دې کبله موږ داسې غبرګون ښیو لکه چې درې بعدي فضا او ژوروالی ربښتیا هم شتون لري. زموږ په دماغ کې د لیدلو مرکز یو سانتي متر مکعب ځای نیولی؛ په دې مانا چې د نخود د یوې دانې هومره دی. هغه ټول شـــیان چې موږ په یوه واټن کې وینو لکه لرې پراته کورونه، د اسمان ستوري، سپوږمۍ، لمر، په هوا

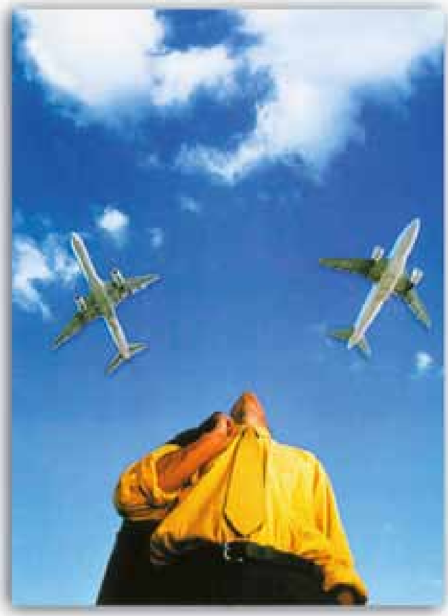

په هغه انځور کې چې ته یې په کین اړخ کې وینې، د دې سـري او پر سـر یې تیریدونکې تیارې تر منځ فاصله لیدل کیږي. خو هغه ګیلاس چې په ښـي انځور کې د سـړي په لاس کې دی، د الوتکې په پرتله خورا نږدې ښکاري. اصلاً، هغه په لرې فاصله کې پرته الوتکه او هغه ګیلاس چې د سړي په لاس کې دی په یوه سطحه کې پراته دي. د دې خلکو او اجسامو تر منځ هیڅ فاصله نشته. هر انځور د دماغ د ادراک په مرکز کې دی.

کې الوتکه او مارغان په دې کوچنۍ ساحه کې رامنځته کیږي. په بله وینا، له تخنیکي پلوه د هغې الوتکې ترمنځ چې ستا په نظر په فضا کې په لسګونو کیلومتره لوړه ده او هغه ګیلاس چې سـتا په مخکې دی او په لاس یې را اخلې هېڅ واټن نشـته. دا ټول د دماغ د ادراک په مرکز کې پر یوه سطحه پراته دي.

احمد: زه هم پوه شـوم. اوس هېڅ شـک نه کوم چې فضا او ژوروالی د لیدلو، غږ او خونـد په خبر په دماغ پورې اړه لري. نو څه فرق کوي که زه پرې نه پوهیږم، مانا، نو څه فرق کوي که هر څه د یو برداشت په توګه زما په دماغ کې وي؟

مراد: نو بیا دا پوښـتنه ځواب کړه. په کومو شـواهدو موږ دعوا کولی شو چې موږ د خپل ادراک نه بهر یوې مادي نړۍ سره (مستقیم) اړیکي لرو؟

احمد: یوه شیبه وخت راکړه چې فکر وکړم. که موږ هغه څه ته وګورو چې تر اوسه مو خبرې پرې وکړې، داسې ښکاري چې هېڅ دلیل نه شته. خو داسې خلک شته چې اوس هم ادعا کوي هغه ربښتیني او بشپړاجسام چې دا انځورونه ترې رامنځته کیږي بهرنی شتون لري، همداسې نه ده؟

مراد: هو یقینا چې شته، خو احمده، آیا ته کولی شي له هغه څه سره مستقیم تماس ونیسې چې تا ورته مطلقه ماده وویل؟

احمد: نا، اوس زه پوه شوم چې نه شم کولی.

مراد: اوس په دې فکر وکړه چې هغه کومې ځانګړنې دي چې له یوه موټر څخه مادي جسم جوړوي؟

احمد: شیان لکه هغه اوسپنه چې په جوړښت کې یې کارول شوې ده، رنګ او بیا اندازه او وزن یې؟

مراد: اوس موږ بېرته هغه څه ته ورګرځو چې مخکې مو پرې خبرې وکړې، که موږ د موټر له انځوره خپل هغه برداشت لرې کړو چې یو لړ نور ادراکات لکه رنګ، کلکوالی او ژوروالی هم له ځانه سره لري نو څه به پاتې شي؟ او یا که په بله وینا یې درته ووایم، که موږ هغه عصبي تارونه چې له حسي غړو څخه زموږ دماغ ته تللي دي غوڅ او یا یې فعالیت د لنډ وخت لپاره وځنډوو، څه به ولرو؟

احمد: هېڅ څه.

مراد: له دې کبله ته هیڅ نه شې کولی د هغې مادې اصلیت درک کړې چې الله پیدا کړې ده او زموږ نه بهر شتون لري. زه دلته د برټراند روسل یوه وینا لرم چې زموږ د بحث په اړه ده. هغه وایي، "د لامسې حس په برخه کې باید ووایم چې کله موږ میز ته ګوته ور وړو، د ګوتې په سر کې د الیکترون او پروتون تر منځ یو ډول برقي غبرګون رامنځته کیږي، معاصر فزیک ته په پام سره دغه غبرګون د میز د الیکترون او پروتون ته په نږدیوالي سره رامنځته کیږي. که همدا ډول غبرګون د یوې بلې لارې هم زموږ په ګوته کې رامنځته شي، نو موږ به د میز په نشتوالي کې هم کټ مټ همدا میز احساسوو." مانا کله چې ته فکر کوې چې په یوه موټر لاس وهې، دا یو برداشت دی چې له هغو سیګنالونو جوړیږي چې ستا د ګوتې له الیکټرون او پروټون څخه ستا دماغ ته لیږل کیږي.

که یو کمپیوټر له دماغ سره وتړل شي او برقي سیګنالونه له کمپیوټره دماغ ته ولیږل شي چي د تماس حس رامنځته کړي، ان که د تماس اصلي عمل هم ترسره نشي خو بیا هم دا سړی فکر کوي چي دی له کوم شي سره تماس لري. دا ډول احساس د سیمولیټر له لارې ډېر آسانه جوړیږي.

احمد: له دې ځایه پوهېږو چي د هغه څه حقیقت چي موږ يې ماده بولو په بشپړه توګه نا معلومه دی.

مراد: احمده ته ربنتیا وایې، هیڅوک د مادې پرحقیقت نه پوهیږي. هر هغه څه چي ماده ورته ویل کیږي یوازې یو برداشت دی. زموږ ادراک موږ ته داسې سیګنالونه لیږي چي موږ يې د رنګ، رڼا او بوی په توګه برداشت کوو خو له دې اخوا هېڅکله موږ ته اجازه نه راکوي چي د مادې اصلیت سره تماس پیدا کړو. او ساینس هم همدې پایلې ته رسېدلی دی. هغه خلک چي ماده یوازینې مطلق موجود بولي په ماده پرستۍ کې داسې معقول، منطقي او ساینسي شواهد نه شي پیدا کولی چي د دې حقیقت په وړاندې يې ننګه وکړي، چي سړی نه شي کولی د مادې له اصلیت سره مستقیم تماس ولري. ځکه چي په ټول عمر کې موږ په دماغ کې جوړ شوي انځورونه ګورو او څرنګه چي زموږ ټول ژوند له همدې انځورونو جوړ دی نو له دې کبله نه شو کولی هغه څه ته مطلق څیز ووایو چي د مادې په نامه زموږ له حواسو بهر پروت دی. دا داسې مانا لري لکه یو ړوند چي پر رنګونو تبصره کوي؛ څرنګه چي هغه هیڅ رنګ نه دی لیدلی نو نشي کولی پرې تبصره وکړي.

ابراهیم: مراده، یو څه چې هغه ورځ تېر شوي را په زړه شول، ما او زما دوه ملګرو زموږ د کور په مخ کې په ټیلیسکوپ باندې سپوږمۍ کتله. ما خپلو ملګرو ته وویل چې سپوږمۍ یوه ډېره ښکلې منظره لري. دا ډېره په زړه پورې ده چې که څه هم ډېره لرې ده خو داسې برېښنده رڼا ورکوي. که څه هم په زرګونو کیلومتره لرې ده خو تاسې د هغې پر سطحه غرونه او د اورشیندو (آتشفیشانونو) ځایونه وینئ." په خبرو خبرو کې زما د سترګې جېړمه په خارښت شوه، کله چې ما په مښلو پیل وکړ ومې لیدل چې سپوږمۍ په بېلابېلو خواوو حرکت کوي. له ټیلیسکوپ نه رادیخوا شوم. په داسې حال کې چې یوه سترګه مې تړلې وه د بلې سترګې مښل مې روان وساتل. زما د سترګې د جېړمې له ښورېدلو سره شا او خوا کورونه، زما ملګري، سمندر له یوې څنډې تر بلې او د سیمې ټول کورونه په بېلابېلو خواوو په حرکت راغلل. که ما ربښتیا هم له سپوږمۍ سره چې دومره لرې ده مستقیم تماس درلودی نو آیا د سپوږمۍ هغه انځورونه چې ما لیدل د سترګو د مښلو په څېر د یوه کوچني حرکت په مرسته په یوې خوا او بلې خوا حرکت کولی شو؟ زما ملګري، ساحل، د سیمې کورونه او سمندر داسې ښکارېدل لکه چې په بېلابېلو واټنو کې پراته وي. خو د سترګو د مښلو په څېر یوه کوچني حرکت هرڅه په یو ځل سره وخوځول. اوس زه پوهېږم چې زه په خپل فکر کې تېروتلی وم چې ګڼې هغه څه چې زه له خپل ځانه بهر د یو جسم په توګه ګورم زما نه فاصله لري. اصلاً، سپوږمۍ، نور اجسام او ان زه په خپله هم ورسره په یوه سطحه کې قرار لرم.

مراد: ډېر ښه! اوس راځئ چې تکرار یې کړو. یو سړی چې په کوڅه کې روان دی اصلا په هغه کوڅه کې قدم وهي چې د هغه په ذهن کې ده او هغه موټر هم چې د هغه تر څنګ تېرېږي د هغه په ذهن کې دی. او که موږ په یوه خالي سړک قدم وهو او لکه د ابراهیم په څېر د خپلې سترګې لاندینۍ جېړمه ومښو دا پېښه به په راڼه ډول ووینو. سړک او ونې په بېلابېلو خواوو خوځېږي. دا زموږ په دماغ کې د برداشتونو خوځېدا ده لکه د هغو انځورونو په څېر چې موږ د انټینا د جوړولو پر مهال د تلویزیون پر پرده ګورو، نو موږ دا ډول یوه اغېزه دلته هم لیدی شو. موږ داسې یوو لکه چې په دماغ کې مو یو سړی تلویزیون ته مخامخ ناست وي: کوم انځورونه چې پر پرده ښکاري هغه څه دي چې موږ یې ګورو. هر څه چې موږ ترسره کوو، هر څه چې خورو، په سړک قدم وهو، ښوونځي ته زو، له ملګرو سره ګورو لنډه داچې زموږ ټول عمر داسې دی لکه چې یو وېډیو کېسټ ګورو. انځورونه، غږونه، بوی، خوند، او تماس ټول په دماغ کې احساسېږي. په بله وینا، موږ بهرنۍ دنیا په خپله دننۍ دنیا کې احساسوو. موږ خپل ټول عمر په دماغ کې پرتې یوې کوچنۍ خونه کې تېروو او له

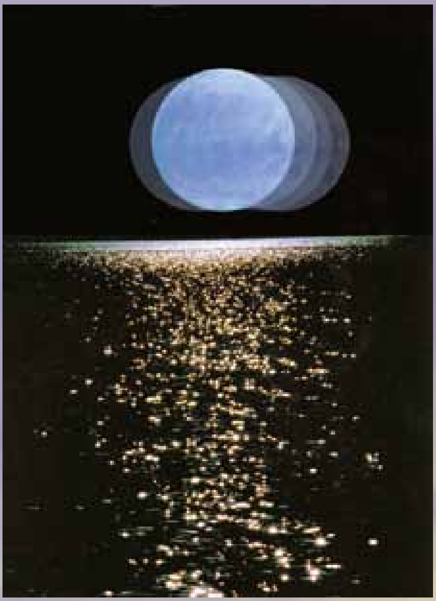

د ابراهیم بیلګي ته په پام سره کله چې یو سړی سپوږمۍ، هغه ټیلیسکوپ او یا په مخ کې یې پرتې منظرې ته ګوري، دی اصلاً هغو انځورونو ته ګوري چې په یوه سطحه کې دي. خو، دا انځورونه یو سړي ته دا ګمان ورکولی شي چې دوی په بیلابیلې فضا کې پراته دي. که ته هغو اجسامو ته وګورې چې په فضا کې دي او د ابراهیم په څیر د خپلې سترګې لاندینۍ جیګمه ومورې، ته به یې وګورې چې دا اجسام په خپلو ځایونو کې ثابت نه پاتې کیږي بلکې یوه خوا او بلې خوا خوځیږي.

هغه ځایه بهرنۍ نړۍ د تلویزیون په پرده کې ګورو. موږ دا هرڅه په دماغ کې پرتې یو سانتي متر مکعب خونه کې تجربه کؤ. موږ په خپل ټول عمر کې د همدې خونې بندیوان یو.

ابراهیم: د بېلګې په توګه، هغه کسان چې د رنګونو ړانده وي (مانا د سترګو هغه مرض چې په ترڅ کې یې سړی شیان تور او سپینویني) نړۍ په بل ډول رنګونو کې ویني آیا دا د پورتنۍ خبرې ښه دلیل نه دی؟

مراد: زه فکر کوم چې په دې موضوع ستا سر ډېر ښه خلاص شوی دی. هو، لکه چې تا وویل، څرنګه چې یو سړی په خپل ټول عمر کې همدا انځورونه ویني نو خپله دنیا هسې ویني چې برداشت یې ورته وایي. که حسي غړي له منځه لاړ شي، یو تت برداشت رامنځته کیږي؛ له دې کبله هغه څوک چې د رنګونو ړوند وي هغه رښتیني

رنګونه نه پېژني. هغه خلک چې د ليدلو ناروغۍ ولري يوه تته نړۍويني.

احمد: زه اوس پوه شوم.

مراد: خلک په ټول عمر کې يو ځل هم له دې برداشتونو بهر نه شي تللی. له دې کبله، که سړی دا دعوا کوي چې هغه څه چې موږ وينو کټ مټ هغسې دي چې موږ ته ښکاري او يا داچې فکر وکړو چې موږ يې له اصليت سره تماس لرو غير منطقي او بې ګټې دي.

ابراهيم: مراده، زه يوه پوښتنه لرم. آيا پخوا او يا اوس داسې کسان شته چې په دې موضوع پوهيدلي وي؟

مراد: بې شمېره خلک شته دي. نه يوازې د تيورۍ په برخه کې بلکې هغه خلک هم چې په ساينسي برخو لکه فزيک، د اتوم تيوري او په اناتومي کې کار کوي او همداراز وتلي ساينسپوهان چې موږ يې له نومونو سره آشنايي لرو، په يو او يا بل ډول پر دې موضوع پوه شوي دي او خپل خپل تعبيرونه يې وړاندې کړي. ځينې ماده والو مفکرينو لکه مارکس او لينن هم په خپلو وختونو کې دا موضوع مطالعه کړې وه او پر دې ښه پوه و چې دا موضوع د هغوی ماده واله نظريې ته لوی ګواښ دی. له دې کبله، هر څومره چې دوی پر دې حقيقت ښه پوهېدل هڅه يې کوله چې وې ځپي. ځکه چې دا نظر د هغوی شخصي ګټو سره په ټکر کې و. که ستاسې خوښه وي زه به يې اړونده سرچينې هم ستاسې په واک کې درکړم. تاسې هم لږ پلټنه وکړئ او سبا به بيا پر هغو شيانو بحث وکړو چې تاسې له دې پلټنو زده کړي دي.

"... د لامسې حس په برخه کې چې
کله موږ میز ته ګوته ور وړو، د
ګوتې په سر کې د الیکترون او
پروتون تر منځ یو ډول برقي
غبرګون رامنځته کیږي، معاصر
فزیک ته په پام سره دغه غبرګون
د میز د الیکترون او پروتون ته په
نږدیوالي سره رامنځته کیږي. که
همدا ډول غبرګون له یوې بلې
لارې هم زموږ په ګوته کې رامنځته
شي، نو موږ به د میز په نشتوالي
کې هم کټ مټ همدا میز
احساسوو."
برنارډ روسل

دویمه ورځ

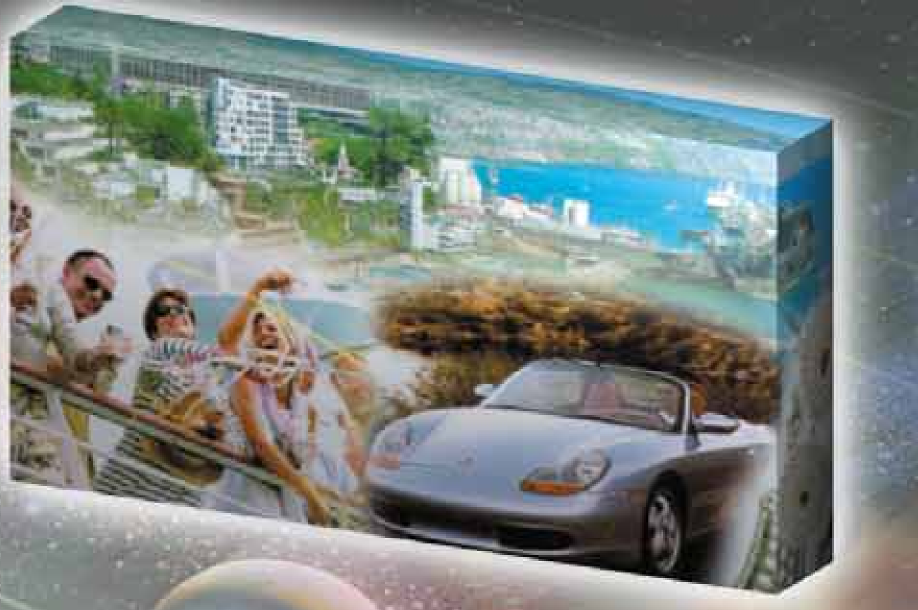

احمد: دا هم زما په دماغ کې دي، خو...

مراد: د لیمو دا تریو خوند په کوم ځای کې احساسوې؟

احمد: دا او تاسې ټول زما په دماغ کې یاست.

مراد: همدا ډول ستا کور، ستا کورنۍ، ستا د کار ځای او ستا کارکونکي، ستا په کارځای کې تولید شوي توکي، هغه تلویزیون چې ته یې ګورې، هغه هېواد چې ته یې سفر کوې، هغه بهرنۍ ژبه چې د دې هیواد اوسیدونکي پرې خبرې کوي او د دې شیانو په اړوند نور معلومات او هغه حافظه چې دا معلومات سره پرتله کوي ټول په دماغ کې دي. همداسې نه ده؟ دلته د دې مهم حقیقت په اړه د دوه وتلو فیلسوفانو نظریات را اخلو چې یو یې برټرانډ روسل Bertrand Russell او بل یې ایل.ویټجنشټاین L. Wittgenstein دی: "... د بېلګې په توګه، ته نه شې پوښتلی چې ایا لیمو ریښتیا هم وجود لري او که نه او یا دا څه ډول رامنځته شوې. لیمو یوازې یو خوند دی چې پر ژبه احساسیږي، یو بوی چې سپېږمو ته راځي، یو رنګ او شکل چې په سترګو کې لیدل کیږي. یوازې دغه ځانګړنې د ساینس د پلټنې او د تشریح

موضوع جوړوي، ساینس د (بهرنۍ) مجسّمې نړۍ په اړه هېڅکله معلومات نشي ترلاسه کولی"

عایشه: نو موږ نه شو داده کېدی چې آیا د خوراک خوند او یا هغه غږ چې موږ یې آورو کټ مټ هغسې دی لکه چې بل سړی یې اوري. آیا موږ همدا وایو؟

مراد: هو، عایشې. تا دا موضوع په ډېر ښه ډول روښانه کړه. وتلی ساینسپوه لینکولن بارنیټ Lincoln Barnett هم دا نظر ورکړی دی: "هېڅ څوک نه پوهېږي چې د دوه کسانو برداشت له سور رنګه او یا له دې یادښته څخه چې 'وې کړه' سره یو شان دي او که نه." موږ یوازې هومره معلومات ترلاسه کولی شو چې زموږ حسي غړي یې موږ ته رالېږدوي، ځکه چې موږ ته ناشونې ده چې هغه مجسم اصلیت ته ورسېږو چې بهر دی. بیا هم همدا دماغ دی چې تعبیرونه کوي. اصلاً، داسې وسایل نشته چې موږ یې پر مټ هلته ځان ورسوو. ان که موږ فکر کوو چې موږ پر یوه موضوع خبرېږو، بیا هم زموږ ادراک له یو بل سره توپیر کوي. د دې لامل دا دی چې درک شوی جسم د هر سړي د ادراک په څرنګوالي پورې اړه لري. تاسې به پوهېږئ چې هېڅ اعتراض او هېڅ ډول داسې شواهد نشته چې د دې حقیقت په وړاندې رابرسېره شي چې هره لحظه چې موږ ګورو یو برداشت دی چې زموږ حواس یې رامنځته کوي او موږ د دې اجسامو له اصلیت سره چې زموږ نه بهر دي هېڅ ډول تماس نه لرو. دې ټکي ته له راتلو سره دا وایم چې هېڅ داسې شک نه دی پاتې چې یو سړی د دې حقیقت له منلو وګرځوي. له دې حقیقته د سترګو اړول هغه وخت شوني دي چې سړی شخصي تعصب او حرص ولري او یا داچې زړه یې دې نړۍ پورې تړلی وي.

احمد: زه باید پر دې ټکي لږ فکر وکړم.

عایشه: زموږ په ذهن کې هېڅ شک نه دی پاتې خو دا ډېره سخته ده چې سړی له دې نظریې سره روږدی شي. ځکه چې موږ په لیدل شویو شیانو کې بې پایه جزیات وینو چې د سړي توجه له (اصلیت) نه ګرځوي. مراده، زه هم یوه پوښتنه لرم. دغه عجیب برداشتونه له کومه راځي؟ د ځواب په اړه یې زه یو څه معلومات لرم خو ښه ده چې ته یې راته روښانه کړې.

هغه چې تاسې ته درکړی شوي دي د دنیا ګټه او ښایست دی او هغه چې له الله ســره دي ګټور او تل تر تله دي. آیا تاسې له عقله کار نه اخلئ (سورة القصص: ۶۰)

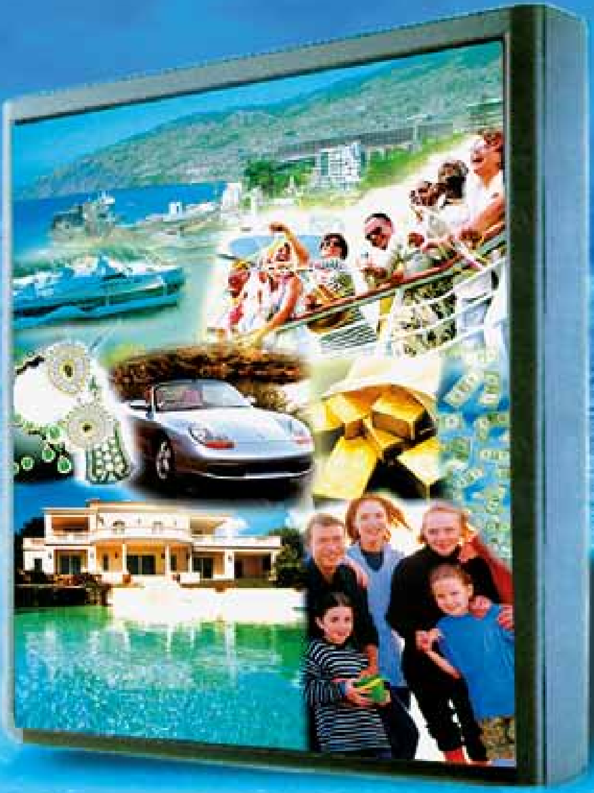

یو سړی له زوکړې تر مرګه د براداشتونو د یوې پرله پسې لړۍ سره په تړاو کې ژوند کوي. چې خلکو، ځایونو، هیوادونو، کورونو، موټرو، دفترونو، کوڅو، واټونو او له هغو ملیونو جزیاتو څخه جوړ شوي دي چې له دې شیانو سره یو ځای دي. لنډه دا چې په دې برداشتونو کې هر څه د قناعت وړ او خورا ربښتیني دي. خو دا ټول شیان له برداشته جوړ دي چې د دې نړۍ لنډ مهاله ښکلا یې جوړه کړې ده.

ابراهيـــم: مخکې له دې چې مراد ځواب ووايي غواړم زه هم يو څه ورزيات کړم. ما د هغې موضوع په اړه چې پرون مراد تشـــريح کړه د پام وړ کتابونه کتلي دي. ما په انټرنيټ زيات وخت تېر کړ او دا موضوع مې د سهار وختي پورې وپلټله. لکه تا چې وويل، کڼ شـــمېر مفکرينو، له محی الدين ابن عربي څخه واخله تر ايمانيول کانټ او جـــارج برکيلي پـــورې ټولو دا موضوع په خپلو خپلو رايو تعبير کړې ده. خو د وخت حالاتو او مقابل لور د نظرياتو فشـــار ته په پام ســـره دا موضوع سمه څېړل شوې او درک شـــوې نه ده، او ځينو مفکرينو موندل شـــوي معلومات نا سم تعبير کړي دي. ما بيا پـــه ځينو بهرنيو منابعو کې د دې پوښـــتنې پر بيولوژيکو، فزيکـــي او اناتوميکو اړخونو پلټنې وکړې. ما ته په دې اړه نور شـــک نه دی راپاتې چې هر څه په ادراک کې تعبيرېږي او موږ د دماغ په منځ کې برداشتونه ګورو.

مراد: ابراهيمه، په دې کارونو خو رښـــتيا هم د مبارکۍ حقدار يې! هغه څوک چې پر دې حقيقت سم نه دي پوه شوي چې ماده يوازې يو برداشت دی، هڅه کوي چې په دې وينا د دې پوښتنې مخنيوی وکړي چې: "دا د ايډياليزم د لرغونې فلسفې يو ډول دی." خو له دې پوښـــتنې ډډه نه شي کېدی. دا يو فوق العاده او داسې حقيقت دی چې د ټول بشـــريت لپاره د ارزښـــت وړ دی. لکه چې تا هم يادونه وکړه، دا د تيورۍ او ساينسي نړۍ کومه نوې موضوع نه ده. په هغه پېر کې چې ســـاينس لا دومره پرمختګ نه ؤ کړی، يو لږ پوه او مفکره خلک له مقدســـو کتابونو، د پيغمبرانو له لارښـــونو او يا د افکارو له لارې پر دې حقيقت پوه شـــوي ول. موږ مخکې له دې مفکرينو څخه د يو څو تنو يادونه وکړه. آيډياليزم د فلسفې د دوه ګونو څانګو څخه يو دی او تصوف چې مـــوږ يې بېلګې په ځينو هغـــو دينونو کې وينو چې د يوه خـــدای عبادت کوي په دې موضـــوع کـــې ښـــکېل دي. د دې ترڅنګ د ســـاينس پـــه پرمختګ ســـره فزيک، ســـتورپوهنې، اتومي فزيک، ارواپوهنې، بيولوژي او طبي علومو د خپلو فعاليتونو په ترڅ کې، چې د همدې حقيقت په تړاو ترســـره شـــوي دي او که نه، خو د دې حقيقت ځينـــې تخنيکي اړخونـــه يې ثابت کړي دي. د دې لامل چې ولـــې زياتره خلکو ته دا موضوع عجيبه او يا د ادراک وړ نه ښـــکاري دا دی چې له دې موضوع سره آشنايي نه لري. خو، اوسمهال ان د ليسو په بيولوژي کتابونو کې هم دا حقيقت تر ډېره ښوول کيږي چې برداشت په دماغ کې جوړيږي. په دې مانا چې هر سړی ان د ښوونځي له بيولوژي کتاب څخه هم پر دې حقيقت پوهېدی شي.

ابراهیم: دا ډېره سـخته ده چې یو سـړی دې له دومره پېژندویه موضوع څخه ناخبره وي. زه نه پوهېږم هغه څه شی دي چې خلک پردې موضوع له فکره څخه ستنوي.

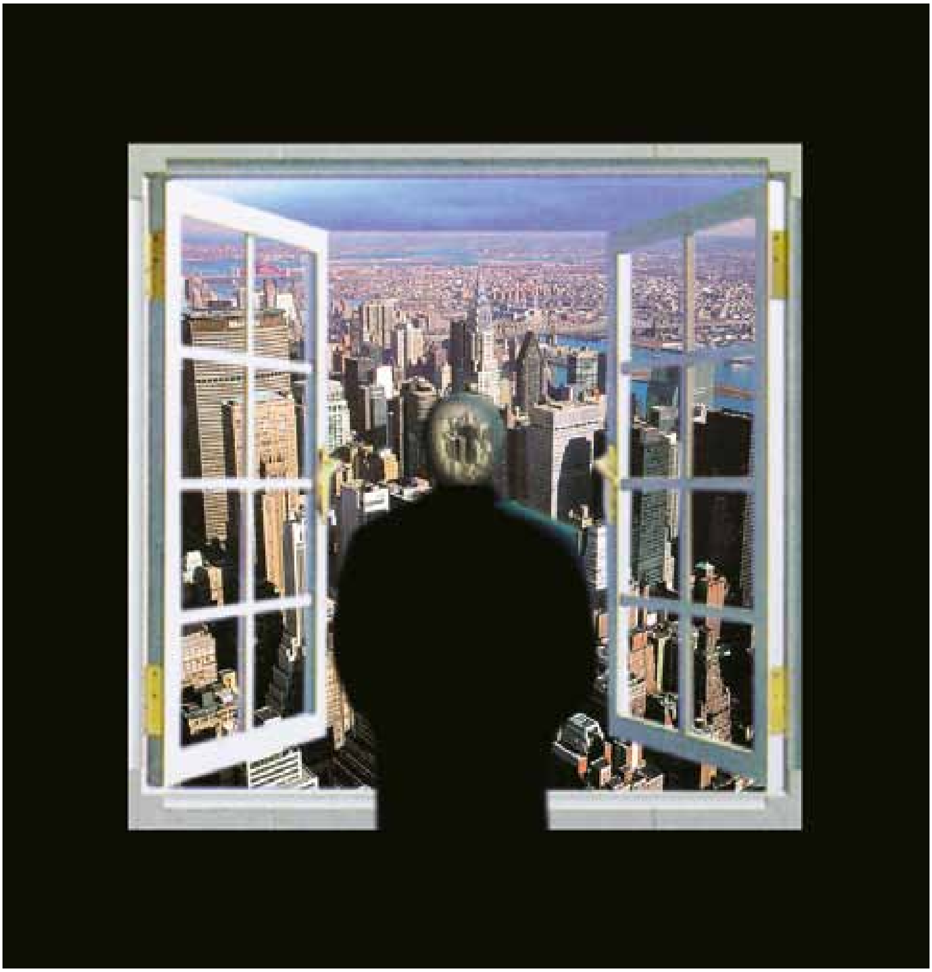

هغه څه چې تر دې دمه وځیړل شـول ښـیي هغه ټول شـیان چې یو سړی په ټول عمر کې ورسـره لاس او ګریوان دی د هغه په دماغ کې لیدل کیږي. د بیلګې په توګه، کله چې ته د یوې لوړې ودانۍ په شلم منزل کې یوه کړکۍ خلاصه کړې او لاندې وګورې، دا ټول ښار له بلډینګونو، خلکو، دفترونو، موټرو، کوڅو، واټونه، بحر او بې شـمیره نور شیانو شیانو سره چې ته یې وینې یوازې له هغو برداشتونو جوړ دي چې ستا په دماغ کې درک کیږي.

مراد: متداولو حالاتو، نا ســمو تعبیرونو او د مخالفینو ضد و نقیض غبرګونونو د دې مخنیــوی کــړی دی چې دا موضوع په پراخ ډول ومنل شــي. د نړۍ ماده والو د دې حقیقت د پټولو، دروغجن کولو او مخنیوي لپاره له هر ډول وسایلو کار اخیستلی دی. د بېلګې په توګه، برکیلي د خپل پېر یو ستر مفکر و او په دې موضوع ډېر ښه پوهېده. خو بیا هم د هغو آثارو له امله چې په دې برخه کې یې لیکلي ول د فرانسوي ماده والو لخوا د ســپکاوي او بدنامۍ د یوه کمپاین ښــکار وګرځېده. خو بیا هم دې آثارو له ګڼ شمېر کسانو سره د دې حقیقت په درک کولو کې مرسته وکړه. او تاسې باید په دې پوه شئ چې پر دې حقیقت د پوهېدو مانا د یوه نوي او ربښتیني ژوند پیل او د دې نړۍ په وړاندې د یو چا د لرلید بشپړ بدلون دی. په داسې حالاتو کې هغه متریالیستي نظر چې تا ته وایي ماده بنسټیز موجود دی ستا له سترګو پناه کېږي او ته د کائناتو په اړه حقیقي نظر خپلوې. په ټول عمر کې یو ســړی د هغو برداشتونو په مرسته روزل او ازمویل کېږي چې دی یې تجربه کوي. او په دې حقیقت کې د تلپاتېوالي، د زمان د نشــتوالي او تقدیر رازونه پټ دي.

عایشــه: دا یو ډېر لوی حقیقت دی! خو زه اوس هم تعجب کوم. اوس به ته موږ ته د دې برداشتونو سرچینه راوسپړې؟

مراد: هو، اوس د عایشــې د پوښــتنې د ځواب وخت را رسېدلی دی. زه به وروسته جزیاتو ته لاړ شــم خو اوس به تاســې ته یو داســې حقیقت ووایم چې تاسې ټول پرې وپوهېږئ. دا خدای دی چې دا ټول برداشتونه راښیي او موږ ته یې داسې ژوند راکړی چې د برداشــتونو پر بنسټ دی. دا یو ډېر واضحه حقیقت دی. خو مخکې له دې چې د الله بې پایه قدرت او د هغه له نشــت نه د هر څه د خلق کولو په اړه تشــریح درکړم راځئ چې لږ نورو جزیاتو ته ننوزو.

عایشــه: هو، زه ښــه پوهېږم چې دا هر څه الله پاک موږ ته راښیي. خو، خپلې خبرې روانې ساته. وروسته به زه هم یو څه ورزیات کړم.

مراد: اوس موږ پوهېدلي یو چې هر څه موږ د ژوند په توګه تجربه کوو، هر څه چې مــوږ وینو، هر څه چې موږ اورو په دمــاغ کې جوړېږي. هغه څه ته چې موږ نړۍ وایو یو درې-بعدي برداشــت دی چې له ادراکاتو جوړېږي. هېڅ معلومات او یا هېڅ شواهد نشته چې په زبات کړي موږ له یوې بهرنۍ مادي یا مجسّمې نړۍ سره مستقیم تماس لرو. موږ په ټول عمر کې له هغو برداشــتونو پرته چې موږ ته را کول کېږي له کوم بل شــي سره ســروکار نه لرو. وګورئ دلته د یوې تلویزیوني شبکې مشهور

کوربه دی چې له ژورنالستانو سره مرکه کوي. ابراهیمه ته ویلی شې چې څه تېرېږي؟

ابراهیم: کېدی شي چې دا کوربه خبر نه وي خو اصلا کله چې دی د تلویزیون پر پرده ښکاري د لیدونکو د یوې ډلې لپاره ننداره نه جوړوي بلکې هغه د یوه برداشت لپاره چې د هغه په دماغ کې دی ننداره جوړوي. کله چې هغه فکر کوي چې خبري کنفرانس ته وینا کوي، اصلا هغه د راپورټرانو هغه برداشت ته خبرې کوي چې د هغه په دماغ کې دی. هغه څوک چې د دې کوربه دا پروګرام ویني هر یو یې په دماغ کې په بېلابېلو ډولونو ویني. هغه هڅه کوي چې دې خلکو ته یو څه بیان کړي، خو دا ټول فعالیتونه د دماغ په توروتیارو کنجونو کې پېښیږي.

د دې حقیقت یوه تر ټولو ښه بیلګه چې ښکاروي مصنوعي حالات د بهرنۍ نړۍ له شتون پرته رامنځته کیدی شي د هینوټیزم عمل دی. هیپنوټیکي وړاندیزونو تر اغیز لاندې ممکنه ده چې یوه سړي ته داسې احساس ورکړي چې توده سره او مالګه خوړه ده. هغه ته داسې احساس هم ورکول کیدی شي چې په ساحل کې په رخصتۍ دی، که څه هم دی همدا شیبه په سټوډیو کې ناست دی.

مراد: ډېر ښه ابراهیمه. خو له دې ډول تشریح او تفکر سره موږ آشنا نه یو. نو راځئ چې یو څه نورو بېلګو ته توجه وکړو. ستا د خوښې پروګرام په کوم یو کانال کې دی؟ یوه شیبه، راځئ چې یو څه نور کانالونه هم وپلټو.

ابراهیم: دا دی د خبرو اترو یو پروګرام. تاسې مخکې کله دا لیدلی و؟ دوی ټل دلته د هیپنوټیزم یوه برخه په دې پروګرام کې لري. مراده، هیپنوټیزم زموږ د موضوع یوه برخه ده، همداسې نه ده؟

مراد: هو څنګه نه ده. هیپنوټیزم له موږ سره مرسته کوي چې په دې موضوع لا ښه پوه شو. د هیپنوټیزم دې ماهر ته وګوره. په هغو لارښوونو سره چې هغه يې کوي خپلو لیدونکو باندې هغه کارونه ترسره کوي چې په حقیقت کې نه پېښيږي. وګورئ، دا کس فکر کوي چې د فټبال یو وتلی لوبغاړی دی او فکر کوي چې دا بالښتونه د فټبال توپ دی. دا ښځه هڅه کوي چې خیالي زنګونه پاک کړي. هغه لوړ سړی فکر کوي د هغه د شا او خوا خلک ټول له بهرنۍ فضا څخه راغلي دي. تاسې يې ګورئ؟ د هیپنوزز له لارې یو سړی لارښوونو او وړاندیزونو پر بنسټ د خوب په ډول یوه داسې نړۍ انځوروي چې په حقیقت کې هېڅ شتون نه لري. او هر وخته پورې چې د هیپنوزز لاندې وي په هماغه نړۍ کې ژوند کوي.

عایشه: هو رښتیا! اوس که موږ همدې سړي ته ورشو او ورته ووایو چې، "دا ټول د ستا خیالات دي او ته د هیپنوټیزم لاندې يې. ته په حقیقت کې د فټبال یو مشهور لوبغاړی نه يې او هغه څه چې ته په پښه وهې هغه د فټبال توپ نه دی،" هغه به انکار کوي. که موږ ووایو چې، "دا لحظه ته په یوه سټوډیو کې يې چې نږدې سل کسان دې ننداره کوي،" دا حقیقت به هېڅکله پر هغه ونه منئ.

مراد: ته رښتیا وایې. اوس راځئ چې د نن موضوع ته راشو. "پرون مو وویل چې هر څه له هغو برداشتونو جوړ دي چې د دماغ اړوندو مرکزونو ته رسيږي. هلته بیا موږ درک شوی برداشت احساسوٴ" دلته درې مهمې پوښتنې رابرسېره کيږي: اول، آیا دماغ دا ټولې وظیفې اجرا کوي؟ دویم، دا احساس کونکی یا هغه څه ته چې موږ "زه؟" وایو څه شی دی. دریم داچې، د دې برداشتونو سرچینه څه ده او دا ولې موږ ته را لېږدول کيږي.

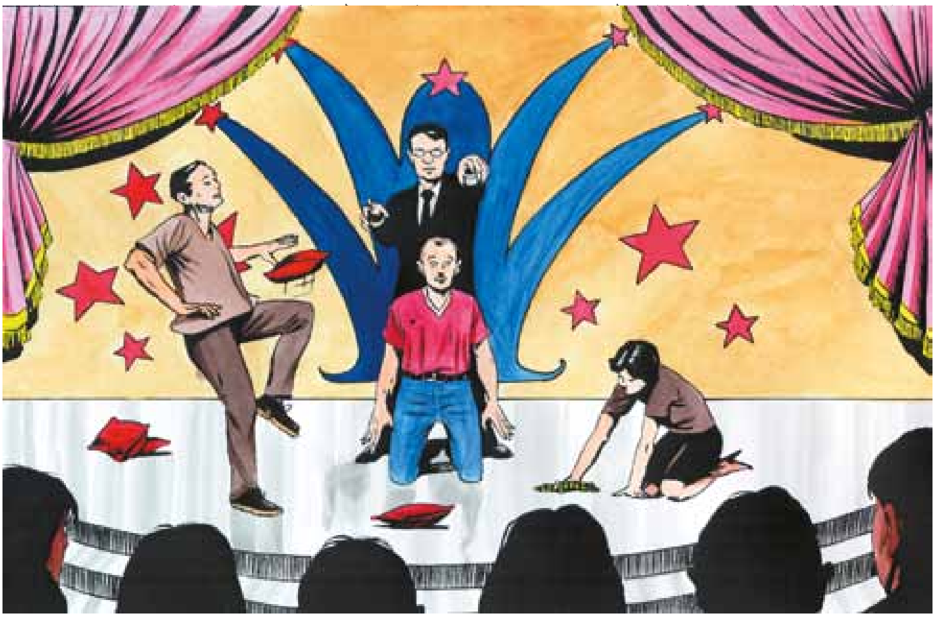

د هیپنوټیزم په یوه تماشا کې چې د خلکو په وړاندې ترسره کیږي ټول تماشا کوونکي د هیپنوټیزم تر اغیز لاندې سړي په لیدو کې خوښي ښکاروي. دلیل یې دا دی چې دا سړی داسې فکر کوي چې دی په هغه حالاتو کې دی چې لاربښوني یې وړاندیز ورته کوي او له دې کبله هماغسې اعمال ترسره کوي. د بیلګې په توګه، کله چې هغه ته لاربښونه کیږي چې دی د فټبال یو مهم ستوری او هغه بالښت چې دده په لاس کې دی اصلاً یو توب دی، نو دا سړی د دې وړاندیز سره دومره ډاډمن وي چې هڅه کوی له بالښت سره داسې لوبه وکړي فکر کوي دا یې بالښت دی.

براهیـــم: یقینا چې دماغ دا ټولې دندې ترســـره کوي. لږ فکر وکړئ. که موږ دماغ نه درلودی، نو هیڅ انځور او یا احساس به نه وی.

احمد: ته رښتیا وایې.

مراد: آیا ستا هدف دادی چې ووایې دماغ د هغو انځورونو سرچینه ده چې احساسات، خندا او اوښـــکې، اخلاق، معنوي ارزښتونه او ضمیر جوړوي؟ آیا دماغ د غوښې یوه ټوټـــه نه ده چې تقریبا یو نیم کیلو وزن لري؟ آیا د مادي لحاظه د ماغزو د موادو او د هغو نورو جسمونو تر منځ چې موږ یې وینو څه توپیر شته؟ لږ فکر وکړئ. آیا دماغ هم لکه د لاس او پښې په شان یو برداشت نه دی؟

عایشه: ما یې په دې اړخ هېڅ فکر نه دی کړی.

احمد: یوه شېبه. ستا هدف دا دی چې دماغ هم یو برداشت دی چې په دماغ کې درک کیږي؟ که داسې وي، نو موږ ته ویلی شي چې موږ دا هرڅه چېرته وینو؟

مراد: زه به کوښښ وکړم چې تاسې ته دا خبره د یوې داسې موضوع په توګه بیان کړم چې اریان پاتې شئ. اوس به زه تاسې ته هغه څه بیان کړم چې د لومړي ځل لپاره یې اورئ. یوه شیبه مخکې، کله چې موږ په دې خبرې کولې چې موږ څه ډول وینو او یا اورو، ما تاسې ته روښانه کړه چې د اوریدو حس په دماغ کې څه ډول پر غوږ د غږیزو څپو له لړیدو سره جوړیږي او بیا وروسته د عصبي تارونو له لارې دماغ ته د برقي سیګنالونو په بڼه لیږدول کیږي. خو له دې هم په زړه پورې دا ده چې په دماغ کې یو داسې شی موجود دی چې د دې ټولو هیښنده عملیاتونو په پایله کې رنګین درې-بعدي انځورونه ویني، په خورا روښانه ډول غږونه اوري، د سلګونو بیلابیلو خوندونو تر منځ توپیر کوي، فکر، احساس او قضاوت کوي. دماغ لومړی برقي سیګنالونه له سترګې، غوږ، پوزې، ژبې او پوستکي څخه راټولوي. خو د دماغ په منځ کې یو بل موجود شته چې هغه د دې سیګنالونو په تعبیرولو سره برداشتونه ویني. عایشې، موږ دا دعوا نه شو کولی چې د دماغ حجرې دغه برداشتونه پیدا کوي، همداسې نه ده.

عایشه: یقیناً، نا مراده. یوه حجره سترګه او یا غوږ نه لري چې د هغو په مرسته ووینې او یا واوري.

مراد: هو، دا د حیرانتیا وړ دی. دغه موجود پرته له دې چې سترګو او یا غوږ ته کومه اړتیا ولري هغه څه ویني چې د سترګو او یا غوږونو له خوا را رسیدلي وي. ساینسپوهانو هم پر دې موضوع بې شمیره نظریات ورکړي دي. یو لیکوال، آر.ایل. ګریګوري دا موضوع په دې ډول بیان کړې ده: "داسې غولونکې لمسونې شته چې سړی یې باید ونه مني، وایي سترګې په دماغ کې انځور جوړوي. د انځور تولید په دماغ کې یو ډول دننیو سترګو ته اړتیا لري چې وې وینې- او دا بیا نورو سترګو ته اړتیا لري چې د دې سترګو تولید شوی انځور پرې ووینې...او په همدې ډول دا د تولید شوي انځور او سترګو یوې ناپایه لړۍ ته اړتیا لري. دا خبره زموږ له درکه پورته ده" که تاسو ځیر شئ دا لیکوال پر دې ستونزه ښه پوه شوی او په ښه ډول یې روښانه کړې ده. خو څرنګه چې د ماده وال الواک تر اغیز لاندې و وې نه شو کولی چې دې پوښتنې ته ځواب ورکړي چې "دا دننۍ سترګې له چا پورې اړه لري"، او په غوځ

ډول یې له دې حقیقته انکار کړی. د ساینس او فلسفې په نړۍ کې کارل پریبرام Karl Pribram د سړي پام هغه موجود په اړه پلټنو ته را اړوي چې برداشتونه درک کوي. "فیلســوفانو د یونان له پیره راپدیخوا په ماشین کې د اروا اټکل کاوه په دې مانا چې د یوه سړي په منځ کې وړوکی سړی دی او د هغه وړوکي سړي په منځ کې بل وړوکی ســړی او دا بهیر تر لا یتناهي روان دی. "زه" یا هغه موجود چې دماغ په کار اچوي چیرته دی؟ درک او پوهیدل اصلا څوک کوي. او یا لکه د اسیسي سینټ فرانسیس چې وایي، 'هغه څه پسې چې موږ ګرځو هغه څه دي چې لیدل کوي'."
اوس به زه له تاســې بیا وپوښتم چې: که هغه شعور چې زما وینا اوري، د لیدل شویو انځورونو او ډیاګرامونو د جزیاتو په اړه پوښــتنې کوي، د پوښتنو د ځواب د ترلاسه کولو په هڅه کې دی، که د دماغ حجرې او یا د ادراک مرکز نه دی، نو بیا دا څه دي؟

ابراهیم: آیا ته وایې چې زموږ په دماغ کې یو داسې موجود شته چې موږ یې نه پیژنو او همدا موجود دی چې اوریدل کوي او زموږه وینا تعبیروي؟

د یوه سړي مغز هم د هغو برداشتونو یوه برخه ده چې سړی سروکار ورسره لري. د هغه مغز په اړه فکر وکړه چې له یوه قصابه یې رانیسي: ته دا مغز په لاس کې نیولی شې، په سترګو یې لیدلی او د نورو حواسو په مرسته یې ارزولی شې. همدا خبره ستا د دماغ په برخه کې هم صدق کوي. همداراز، د غوښې د دې ټوټې لپاره، چې موږ یې دماغ بولو، ممکنه نه ده چې پخپله د خوښۍ او غم احساس وکړي، هغه برقي سیګنالونه تعبیر کړي چې ور رالیږدول کیږي، او یا دا چې په سلګونو بیلابیل غږونه، بویونه او خوندونه سره بیل کړي.

مراد: ابراهیمه، ستا د دې پوښتنې ځواب ډېر مهم دی ځکه چې په پلټنو او څېړنو کې تر اوسه دا ډول یو مرکز او یا موجود نه دی موندل شوی. نو په داسې حالاتو کې، هغه څه چې په دماغ کې غبرونه او یا موسیقي جوړوي او هغه چې د خلکو خبرې اترې اوري باید د انسان شعور وي.

ابراهیم: نو دا شعور د دماغ په کومه سیمه کې دی؟

مراد: کله چې زه شعور یادوم، زما هدف د شحم او یا د عصبي حجراتو یو قشر نه دی. دا شعور هغه روح دی چې الله پاک خلق کړی او انسان ته یې ورکړی دی. روح د انځورونو د لیدلو لپاره سترګو او یا د غږونو د اوریدو لپاره غوږونو ته اړتیا نه لري. او نه دا د تفکر لپاره کوم دماغ ته اړتیا لري. دا د الله پاک د قدرتونو څخه دی.

عایشه: نو په داسې حالاتو کې، که دا زموږ روح وي چې لیدل، اوریدل او احساسول کوي نو آیا دا سمه ده چې ووایو زموږ حسي غړي وسیلې دي.

مراد: یقیناً، عایشې.

عایشه: دا خو ډېره عجیبه ده!

احمد: د دې ترڅنګ چې ډېره عجیبه ده، موږ یو ځل بیا زده کړل چې زموږ خپل ځواک یا پیاوړتیا بې ګټې ده او موږ د الله پاک د قدرت شاهدان یو.

مراد: احمده تا ریښتیا خبره وکړه. ستا په څیر کسان چې حقیقت یې درک کړی دی په دې پوه شوي چې الله پاک دا ټول درې بعدي کائنات له رنګونو، سیورو او رڼا سره د دماغ په څو سانتي متر مکعب تورې تیارې سیمې کې ځای پر ځای کړي دي، نو ښکار ده چې د الله په اړه فکر وکړو، له هغه وویریږو او هغه ته پناه ویسو.

ابراهیم: زه په دې هم پوه شوم چې زموږ دماغ هم یو ډول ادراک دی. درک یوازې یو شی کولی شي چې هغه روح دی چې الله پاک پیدا کړی او موږ ته یې ښنلی دی. دا روښانه ده چې روح یو ځانګړی مخلوق دی چې له برداشت سره توپیر لري. زه نه پوهیږمه چې ما به له دې مخکې څنګه دا فکر کړی وی چې دا ټول فعالیتونه د دماغ په مرسته ترسره کیږي.

مراد: د روح یوه ځانګړتیا داده چې پر هغو برداشـــتونو اغیزمن کیږي چې ویني يې. دغه برداشـــتونه په روح کې د ځینو احساساتو لکه رضایت، درد، خوښۍ، او ویرې د رامنځته کیدو لامل ګرځي. دا برداشتونه داسې خلق شوي دي چې روح پرې اغیزمن کیږي او روح داسې خلق شوی دی چې له دې برداشتونو باید اغیزمن شي. په دې ډول مـــوږ هریو خپل ځان په خپله نړۍ کې مومو. دا د ازموینو ځای دی. نو، هغه څه چې موږ د نړۍ په نامه پیژنو د یو لړ ځانګړو برداشتونو لړۍ ده چې د روح له خوا درک کیږي.

عایشه: که روح یوازینی موجود وي چې برداشتونه درک کوي، باید دلته له روح پرته یو بل اوچت ذات هم وي چې دا برداشـــتونه موږ ته راښیي. پردې سربېره، باید موږ ته د دې برداشتونو د راښودلو تر شا یو بنسټیز هدف هم پروت وي.

مراد: هو، اصلاً موږ پر دې موضوع پرته له دې چې نوره یې وغزو پوهېدلی شـــو، لکه چې تاســـې هم پوهیږئ، دا یوازې الله دی چې د بې پایه پوهې خاوند دی او موږ ته دا هرڅه راښیي. الله په پرله پسې ډول دغه انځورونه زموږ په روح کې کښېنوي. په دې ډول، الله پاک موږ په خپله نړۍ کې مېشتوي او هلته له موږ څخه ازموینه اخلي.

عایشه: موږ دا د تلویزیون د خپرونو په څېر ګڼلی شو، همداسې نه ده؟ مانا، الله پاک، له خپل حکمت او پوهې سره سم هغه موجود ته چې موږ یې روح بولو دا وس ورکوي چې دا برداشتونه د نړۍ په ډول درک کړي. څرنګه چې د انځورونو دا بهیر په پرله پســـې ډول روانه وي، او هغه برداشـــتونه چې الله پاک د خپلې ارادې سره سم موږ ته راښیي موږ يې په تجربه کولو سره په وړاندې داسې غبرګون ښییو چې د اصلیت پته یې نه راته لګیږي.

مراد: دقیقا، اوس چې موږ د روح شتون په زبات کړ، نو باید د دې برداشتونو سرچینه او دلایل هم تر څیړنې لاندې ونیسو. موږ له هغو شیانو چې تر اوسه مو زده کړي دي د حیاتي ارزښـــت پایلې تر لاسه کولی شو. لومړۍ موضوع د دې برداشتونو سرچینه او څرنګوالی دی. اوس پوهیږو چې موږ د دې نړۍ له اصلیت سره چې زموږ نه بهر پرته ده هیڅ ډول مستقیم اړیکي نه لرو او داچې موږ یوه ښکلې نړۍ چې له برداشتونو جوړه ده مشاهده کوو. ددې برداشتونو ښکلا او د هغو په خلق کولو کې د هنر، حکمت او پوهې شتون موږ ته د یوه لوی خالق شتون را څرګندوي. له الله پرته چې هرڅه یې پیدا کړي دي، بل مطلق موجود نشته. د الله د شتون نه پرته نور هرڅه د هغه د قدرت نښې دي چې الله یې موږ ته راښیي.

ټول ځواک، پوهه، علم، کمال، قدرت او حکمت یوازې د الله دی. که موږ د هغې اوچته پوهې په اړه چې د دې برداشتونو په خلقت کې تر سترګو کیږي او د دې برداشتونو په وړاندې د روح د موقف په اړه فکر وکړو موږ به په ډېر اریانونکي ډول د الله شتون او د هغه ځانګړنې (صفات) وپیژنو. که موږ په دې حقیقت پوه نه شو نو زموږ ایمان پر الله بې له نقصانه نه شي کیدی او د الله په اړه به ډېر ناسم تصورات په خپل ذهن کې ګرځو.

عایشه: چې داسې ده، نو پرته له الله څخه بل مطلق موجود نه شته.

مراد: دقیقا، پرته له الهی ذات څخه بل هیڅ مطلق موجود نه شته. او نه شونی دی. خو، د هغه د خلقت د معجزو او نښانو اوچت طبیعت او بې پایه علم سره، الله موږ ته دا مادي کائنات د "تصور"، "خیال" او "انځور" په توګه راښیي. هغه بشپړتیاوې چې د هغه په خلقت کې پرتې دي بشر ته هیڅکله اجازه نه ورکوي چې بهرنۍ نړۍ ته چې له دماغه بهر ده لاسرسی پیدا کړي. یوازې الله پاک د مادي کائناتو له اصلیت څخه خبر دی او پوهه یې لري. که موږ وایو چې هر څه په مطلقه مانا شتون لري او یا دا چې موږ کوم مستقیم اړیکی له هغو سره لرو زموږ له ناسم منطق څخه سرچینه اخلي. برسیره پردې څرنګه چې دا هرڅه موږ ته د یو برداشت په توګه ښکاریږي چې الله خلق کړی دی، نو هیڅ داسې ځواک او یا اراده نشته چې له الله څخه خپلواکه شتون ولري. ځینې خلک چې غواړي د الله شتون ثابت کړي له ځانه یو ډول دلایل جوړوي او وایي "که موږ الله نه وینو نو راډیوي څپې هم نه شو لیدلی." موږ پوهیږو چې رادیوي څپې شته دي، له دې کبله خدای پاک هم لکه د راډیوي څپو هسې شتون لري." دا ډول استدلال ناسم دی. هغه خلک چې دې ډول استدلال ته مخه کوي په دې عقیده دي چې ماده یو مطلق څیز دی داسې تصور کوي چې

(بيشـــکه چې الله له دې خبرو ډېر اوچت دی) الله د يو ذهني وجود په توګه شتون لري چې له مادې را چاپير دی. خو، اصلاً الله مطلق ذات دی. دا نور شــيان ټول د هغه د شتون نښانې دي چې د هغه په قدرت جوړ شوي دي. يوازې الله حقيقي شتون لري؛ دا نور ټول خيالي موجودات دي.

اصلاً هر سړی پخپلې پردې انځور ګوري؛ مانا هغو انځورونو پورې اړه لري چې د هغو روحونو ته ورښودل کيږي. ان که څو کسه هم په يوه ځای کې وي، له هغو انځورونو خبر نه دي چې بل ورسره په تماس کې دی. هر سړی هغه انځور ليدلی شي چې پر خپله پرده يې ښکاري.

احمد: خو موږ دا شیان په دې توګه نه و زده کړي! زما هدف دادی چې سمه ده چې الله ټول خلک پیدا کړي دی. هیڅ بل معبودې برحق له هغه پرته نشته، او ټول اوچت صفات یوازې د هغه دي. خو موږ په دې نړۍ کې په خپله خوښه او پوهه ژوند کؤ. مانا هر سړی خپل ژوند پرمخ وړي.

مراد: لکه چې احمد هم وايي چې د خلکو ذهنونه د بې بنسټو نظریاتو په پایله کې د الله او د تقدیر په اړه بیخي مغشوش شوي دي. ځوک چې په دې عقیده دي چې ماده له الله خپلواکه ده، طبیعي ده چې هر څه به د همدې عقیدې په رڼا کې تعبیروي. هغه ځوک چې د الله تلپاتې قدرت، پوهه او مطلق شتون نه شي درک کولی ډېر ناسم نظرونه لري. دوی د الله په اړه داسې انګیري چې ګویا هغه چیرته په آسمانونو کې دی او د ځمکې په کارونو کې هیڅ ډول مداخله نه لري. د هغوی په فکر یوازې دا نړۍ چې دوی په کې ژوند کوي واقعیت دی. دوی ان په خورا تکبر سره دا دعوا کوي چې اصلا دوی پخپله مادي موجودات دي او الله (بیشکه چې الله له دې ټولو اوچت او پاک دی) یو خیالي حیثیت لري؛ یو داسې غیر مادي معنوي موجود چې پر ماده هیڅ اغیز نه لري.

او یا دوی الله ته د یوه خیال فکر کوي (بیشکه چې الله له دې پاک دی) چې په مطلقه ماده کې تیت دی. او یا ځرنګه چې یې په خپلو سترګو نهویني، نو وايي: "الله به په فضا او د بشر له سترګو لرې په یوه داسې ځای کې وي چې موږ یې نه شو لیدلی. "بیشکه چې الله له دي اوچت دی".

الله په هر ځای کې دی نه یوازې په اسمانونو کې. د یوه مطلق ذات په توګه، الله ټول کائنات، خلک او ځایونه، آسمانونه او ټول ځایونه احاطه کړي دی. د الله نښانې په ټول کائناتو کې لیدل کیږي. یوه حدیث ته په پام سره، پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایي که ځوک ووايي چې الله په آسمان کې دی هغه رښتیا وايي. خو دا حدیث له دې سره هیڅ اختلاف نه لري چې الله په هرځای کې دی. ځکه چې یو سړی به ستاسې په موقیعیت کې لاس پورته کوي او وايي به چې الله په آسمان کې دی، خو یو بل سړی په جنوبي قطب کې ستاسې په څیر اسمان ته ګوته نیسي، بل سړی په شمالي قطب کې او یو بل سړی په جاپان، امریکا یا اکوادر کې په همدې ډول لاس پورته کوي او الله ته رجوع کوي، نو شونې نه ده چې سړی یو ثابت لوری وښيي. همداراز، که پیری، ملائیکه او یا شیطان د کائناتو او د فضا په بیلابیلو برخو کې الله ته دعا کوي بیا هم د یوه ثابت طرف په اړه خبرې نشو کولی، او حالات به همدا وي چې ټول کائنات یې تر پوښښ لاندې دي.

مـــوږ بایـــد دا هم هیر نه کړو چې الله د مکان او زمان پورې محدود نه دی. الله یو بیل ذات دی. خو نښاني یې هر لورې دي. که یو سړی یوې خونې ته ننوزي او وایي چې دلته الله نشته نو د الله انکار کوي. د الله نښې نښاني په همدې خونه او هر ځای کې شته دي. هر لورې چې تاسې مخ واړوئ د الله نښې هلته شته دي. د قرآن زیات شمیر آیتونه فرمایي چې الله په هرځای کې دی، او هغه د غاړې له رګه هم موږ ته رانږدې او هر خوا چې وګورو د الله د شـــتون آثار وینو. د بیلګې په توګه د ســـورة البقرې ۲۵۵ آیت فرمایي چې: **"... د کرســـي پراختیا یې هومره ډیره ده چې آسمانونه او ځمکې پکې ځای شـــوي دي....."** د ســـورة هود ۹۲م آیت کې فرمایي، **"...زما رب د ستاسې پر ټولو کړنو ښـــه احاطه کونکی دی"** پـــه دې مانا چې الله د خلکو پر اعمالو هم احاطه لري.

عایشه: ما تل همداسې فکر کاوه ځکه چې ما ته همداسې را ښودل شوي ول. خو اوس زه پوهیږمه چې ما څومره ناسم فکر درلود.

مـــراد: قـــرآن عزیز دا موضوع په څو آیاتونو کې یاده کړې ده او دا هغه مهم راز دی چې پر ځینو نورو آیاتونو پوهیدو ته لار پرانیزي. ستاسې په څیر خلکو ته چې درک کړې مو ده د مادې له اصلیت سره مستقیم تماس نه لرئ هر څه روښانه او څرګند دي. دا ډول خلک ډیر ژر درک کوي چې الله پاک دوی ته څومره نږدې دی. ستاســـې په ذهنونو کې به مخکې هم دا خبره تیره شـــوې وي چې الله پاک بشـــر ته څومره نږدې دی، خو که تاســـې پر هغه څه فکر وکړئ چې موږ تر اوسه پرې خبرې کولې، و به منئ چې الله پاک په ټول ژوندانه کې له بل هرڅه نه موږ ته نږدې دی.

ابراهیم: ما د موضوع په دې اړخ هیڅ فکر نه ؤ کړی.

مراد: ابراهیمه، الله پاک تا ته له عایشې، احمد، زما او ان د ستا له ځانه هم نږدې دی. د ســـورة ق په ۱۶ آیت کې الله پاک د انســـان په اړه داسې وایي، **"او موږ د غاړې له رګه هم ورته نږدې یو."** او همدا راز د ســـورة الاسراء په ۶۰م آیت کې دا حقیقت په دې ډول بیان شـــوی دی، **" ستا رب ټول خلک په واک کې را ایسار کړي دي."** هغه څوک چې په دې عقیده دی چې د هغه ځان له مادې جوړ دی دا مهم حقیقت نه شـــي درک کولی. د بیلګې په توګه که یو ســـړی خپل دماغ د یو ځای په توګه ومني چې له ځانه یې بهر پروت دی نو نږدې ۳۰-۲۰ سانتي میتره لرې کیږي. خو که سړی درک کړی چې د مادې له اصلیت ســـره تماس نه لري او هر سړی یوازې په خپل دماغ کې له برداشتونو سره سر او کار لري، داسې مفاهیم لکه بهر، دننه او نږدې والی بې مانا

کیږي. الله پاک پر موږ ټولو احاطه او موږ ته ابدي نږدیوالی لري.

ابراهیم: ابدي نږدیوالی! ما د دې په اړه مخکې هیڅکله معلومات نه درلودل. دا خبره اوس ما ته سپینه شوه خو ما تر نن ورځې هم په دې اړه فکر نه و کړی. دا ډېره د اریانتیا وړ ده.

مراد: د دې موضوع په تړاؤ نور آیاتونه هم شته. زه به دا آیاتونه تاسې ته تلاوت کړم، تاسې غوږ ونیسئ.

"کله چې روح مری ته ورسیږي او تاسې په رډو رډو ورته ګورئ، نو موږ له تاسو ډیر ورته نږدې یو خو تاسې نه وینئ." (سورة الواقعة: ۸۵-۸۳)
په یو بل آیت کې الله موږ له دې موضوع داسې خبروي:
"او کله چې زما بنده ګان له تا څخه زما په اړه پوښتنه وکړي. نو ورته ووایه چې: زه نژدې یم، د هر بلونکي بلنه منم چې ما راوبولي. نو باید زما مننه وکړي او پر ما ایمان راوړي چې سمه لار ومومي." (سورة البقره: ۱۸۶)

ابراهیم: هو، دا آیاتونه ډېر روښانه دي. کله چې تا د ابدي نږدیوالي خبره وکړه زه اوس په ربښتیني مانا پوه شوم چې تا څه ویل.

عایشه: زه هم پوه شومه او ډېره اریانه یم. الله هره لحظه له ما سره دی. هغه هره دعا اوري. هغه له هر هغه څه خبر دی چې زه یې ترسره کوم او یا یې په اړه فکر کوم. هغه له ما څخه هم ما ته نږدې دی. دا ربښتیا هم هیښنده حقیقت دی. زه نه پوهیږمه چې څنګه ما په دې اړه مخکې هیڅ فکر نه ؤ کړی.

مراد: د مادي پر طبیعت پوهیدل ځیني نور شیان هم روښانه کوي. هغه څوک چې په دې اړه فکر وکړي درک کوي چې پرته له الله څخه بل هیڅ مطلق ذات شتون نه لري، ټول شیان هغه پیدا کړي دي او هره لحظه یې کنټرولوي. د بیلګې په توګه، سورة النمل ۶۴ آیت بیانوي چې "امن یبدا الخلق ثم یعیده." **مانا، الله پاک هره لحظه در هر شي پیدا کونکی دی."** د سورة فاطر ۴۱ آیت دغه حقیقت داسې روښانه کړی دی: **"بې له شکه چې الله پاک آسمانونه او ځمکه له بې ځایه کیدلو څخه ژغوري. او قسم دی که چیرې دواړه بې ځایه شول نو پرته له الله یې بل هیڅوک نه شي ژغورلی. په ربښتیا چې هغه ډیر زغمونکی او ښه ببښونکی دی."** دا په دې معنا چې هر څه هره لحظه د الله پاک د کنټرول لاندې دي او د هغو شتون یوازې د الله په اجازه بهیر مومي.

ابراهیم: له دې کبله له الله پرته بل هيڅ ځواک نه شـــته. نو هر کله چې زه وايم زه دا کار ترسره کوم، اصلا دا الله دی چې هغه خلق کوي او زه فکر کوم چې دا زه ترسره کوم.

مراد: بالکل سمه ده. د الله له خوا خلق شويو او د روح له خوا درک شويو برداشتونو کې هيڅ ډول مداخله نه شـــي کيدی. هغه څه چې الله موږ ته راښـــيي هغه موږ وينو. ممکنه نه ده چې ســـړی دغه برداشتونه بدل او يا تر اغيز لاندې راولي. په دې مرحله کې د تقدير موضوع په ښـــه ډول روښـــانه کيدی شي. زموږ تقدير هغه څه دي چې په دې نړۍ کې يې چې له برداشـــتونو جوړه ده او الله پيدا کړې ده وينو. موږ د پيښو يوه ټاکلې لړۍ چې موږ يې د ژوند په توګه درک کوو لکه د يوه فلم په څير وينو. هغه څه چې موږ درک او يا احســـاس کړ هغه څه دي چې له مخکې نه موږ لپاره مقرر شوي دي. قرآن د ســـورة الانســـان په ۳۰ آيت کې دا موضوع په واضح ډول بيان کړې ده. **"او تاسې خوښه نشئ کولی مګر هله چې د الله خوښه شي"**. د سورة الانفال په ۱۷ آيت کې هم راغلي دي چې **"...او تا نه دي ويشتلي کله چې تا ويشتل کول بلکې الله پاک وويشـــتل."** همدا حقيقت د سورة الصافات په ۹۶ آيت کې داسې راغلی دی: **"الله تاســـې او ستاسې اعمال پيدا کړي دی."** دا ټول آياتونه ښيي چې سړی د الله له ارادې خپلواک نه دی.

عايشـــه: خو موږ زياتره داسې اصطلاحات اورو لکه "هغه تقدير تيرباسه" او يا "هغه د تقدير قرباني وګرځيده."

مـــراد: دغه اصطلاحات له جهـــل، او د تقدير پر حقيقت له نه پوهيدو او د الله له ابدي قدرته له ناخبرۍ ســـرچينه اخلي. تقدير موږ په عمومي ډول داسې تعريفولی شو چې "د تير، اوسمهال او راتلونکې په اړه د الله پوهې ته تقدير وايي."

احمد: مراده ته لږ نوره تشريح هم ورکولی شې؟ هغه پيښې چې لا نه وي ترسره شوې څنګه معلوميدی شي؟

مراد: که موږ وايو چې يو ټاکلی شـــی نه دی پيښ شـــوی هغه د بشر له ليد څخه وايو. موږ لپاره هومره څه پيښ شـــوي دي چې موږ ترې خبـــر يو په بله وينا زموږ په اند هرڅه ځکه نه دي پيښ شوي چې موږ يې علم نه لرو. خو الله زمان او مکان ته محدود نه دی. بيشـــکه چې زمـــان او مکان الله پيدا کړي دي. له دې کبلـــه تيره، حاضره او راتلونکې زمانه د هغه لپاره يو ډول دي. هر څه "پيښ" شوي دي.

عایشه: نو له دې معلومیږي چې "د تقدیر تیرباسل" په څیر اصطلاحاتو کارول ناسم دي.

مراد: ته رښتیا وایې عایشې. یو بشر نه شي کولی په خپل تقدیر کې بدلون راولي. له تقدیر اخوا بله چاره نه شته. د بیلګې په توګه، یو سړی نه شي کولی خپل عمر اوږد او یا لنډ کړي. دا خبره په قرآن کې د سورة سبا په ۳۰ آیت کې داسې بیان شوې ده: "له تاسې سره د داسې یوې ورځې د راتګ ژمنه ده چې نه به تاسې یوه لحظه له هغې وروسته او نه به ترې وړاندې شئ." له دې څخه پوهیږو چې د چانس، تصادف او یا بخت په څیر مفاهیم اصلاً هیڅ نشته. هر څه هغسې پیښیږي چې الله تعین کړي دي او دا چې څه وخت ته یې تعین کړي دي. دا د سړي په واک کې نه ده چې بدلون په کې راولي او یا یې مخنیوی وکړي. په بله وینا، انسان هیڅ دا ډول ځواک نه لري.

ابراهیم: کله چې خلک مړه کیږي، کومه پیښه کیږي او یا ناروغه شي او یا کارونه د هغوی په خوښه نه ترسره کیږي هغوی یو ډول بغاوت ته مخه کوي. اوس زه پوه شوم چې دا څومره احمقانه کار دی.

مراد: څرنګه چې هره لحظه د الله له خوا خلق شوې ده، هرڅه چې موږ وینو تر شا یې یو دلیل، هدف او حکمت دی. هر څه د یوه هدف لپاره خلق شوي دي، یو سوداګر الوتکې ته پورته کیږي چې لندن ته لاړ شي خو په وروستیو لحظو کې ورته یاد شي چې خپل بکس یې په میدان کې پرېښي دی او له الوتکې را کښته کیږي. الوتکه همدا مهال پرواز کوي او یو ځای کې لویږي او دغه تجار نه مري. په داسې حالاتو کې که څوک د تقدیر په مفهوم پوه نه وي کیدی شي ووایي چې، "هغه له مرګه وتښتید، هغه خپل تقدیر بدل کړ." هره لحظه چې دی تیروي په حقیقت کې د هغه د تقدیر یوه برخه ده. الوتکې ته ختل، بکس هیرول، د الوتکې رالوېدل او هغه تعبیر چې یو سړی له بهره د دې پیښې په تړاؤ کوي ټول له وخته په تقدیر کې تعین شوي دي. دلته هیڅ بدلون نه دی رامنځته شوی. په حقیقت کې، تقدیر په بشپړ ډول جوړ شوی دی او په ټول ژوند واکمن دی. تقدیر د خلقت له لومړنۍ لحظې تاکل شوی دی.

ابراهیم: په دې مانا هر څه چې موږ تجربه کؤ، دې نړۍ ته د زموږ له راتګه مخکې تعین شوي او یوازې الله ته معلوم دي. آیا ستا هدف همدا دی؟

مراد: هو، زه به دا خبره د قرآن په یوه بل آیت سره روښانه کړم. الله خلکو ته داسې خبر ورکوي: **"ای محمده! ته چې په هر ځای کې یې او د قرآن هره برخه لولې او**

ای خلکو! تاسې چې هر څه کوئ نو موږ پر تاسو شاهدان یو، ان په هغه حالت کې هم چې تاسې په خپلو کړو کې ښه بوخت یاست ." (سورة یونس: ۶۱) لکه چې موږ له دې آیته پوهیږو، هر څه چې پر ځمکه پېښ شوي او یا به پېښیږي ان د کائناتو له خلقته مخکې د الله په نزد ریکارډ شوي دي. له دې کبله، ان مخکې له دې چې تاسې دې نړۍ ته راشئ، ان هغه وخت چې ستاسې مور، پلار او یا نیکه هم نه و پیدا شوی، الله پوهیده چې تاسې به له موږ سره دا بحث لرئ.

عایشه: زه غواړم په یوې بیلگې سره د تقدیر په اړه یو بل ناسم پوهاوی هم روښانه کړم. زه یو څوک پیژنم چې د پوستکي په سرطان اخته شه. داسې ویل کیدل چې هغه ډېر لنډ وخت لري خو له هیواده بهر لاړ تداوي یې وکړه او روغ شو. په دې وخت کې ما له ډېرو خلکو واورېدل چې ویل یې، "هغه مرگ ته ماتې ورکړه" او "هغه خپل عمر اوږد کړ."

مراد: لکه چې تاسې هم پوهیږئ، ژوند لنډېدی او یا اوږدېدی نه شي. دا د دې سړي تقدیر و چې ناروغ شو، مرگ ته نږدې و، تداوي یې وکړه او بیرته روغ شو. دا ټول په یوه ټاکلي لړۍ کې ترسره شول، خو اصلاً، پایله یې له مخکې ټاکل شوې وه.کله چې موږ په حقیقت پوه شو موږ به هغه ستونزې په اسانۍ سره اوارې کړو چې مخکې پرې هیڅ نه پوهیدو.

هر عمل چې په دې انځورونو کې هر شـــیبه ترسـره کیږي د دې سـړي د زوکړې نه ډېر پخوا د هغه په تقدیر کې ټاکل شوي دي. هغه څه چې دی تر سـره کوي اصلاً هغه لار تعقیبوي چې تقدیر یې له مخکې ورته ټاکلې ده. د موټر پر لور تگ، دروازې ته لاس اوږدول، د لاســتي نیول، د دروازې خلاصول، موټر ته ننوتل، په موټر کې کښیناستل، د دروازې بندول او دا ټول حرکات د هغه په تقدیر کې له وړاندې موجود دي.

تر ټولو مهمه خبره داده چې الله یوازینی مطلق واکمن دی او ټول شیان یې په خپل علم کې احاطه کړي دي. هغه موږ ته د غاړې له رګه هم نږدې دی. هر څه د هغه په واک کې دي. هر څه ټاکل شوي او په خورا هیښنده توګه یې تنظیم کړي دي. هر انسان هغه څه مشاهده کوي چې د هغه لپاره له مخکې نه ټاکل شوي دي. دا د راتلونکي لپاره هر ډول معنوي او مادي اندیښنې او ویره له منځه وړي. دا د دې نړۍ په وړاندې د یوه انسان لیوالتیا او حرص راکموي او بې ارزښته کوي. او یوازې د الله رضا ورته ارزښت پیدا کوي. نو په دې مانا چې دا د هغه وخت پیل دی چې یو سړی هر څه هسې چې په رښتنې مانا دي په سمه توګه مشاهده او درک کوي. هغه نور د الله ځواک او واکمني مني چې د ټولو شیانو مطلق واکمن او لوړ خالق دی.

ابراهیم: هغه څه چې ته وایې ډېر مهم او د ژور فکر دي. آیا پخوا وختونو کې داسې کسان ول چې په دې شیانو ناسم پوه شوي و او یا ناسم یې تعبیر کړي ول؟

مراد: هو، له ګمراهیو ډکو ګمانونو بیلابیل ډولونه پخوا پر خلکو حاکم ول. ځینو مادي ته د یو انفرادي نظر په ترڅ کې داسې ویل، "له عبادته څه فایده چې الله پاک هرڅه پخپله کوي" او بیا به یې عبادت پرېښوده. ځینو ویلې چې، "خلک بې ځایه هڅه کوي،"او بیا به یې له تمبلۍ ډک چلند خپلاوه او هیڅ کوښښ او یا مجاهده یې نه کوله. همدا راز، داسې کسان هم و چې له دې ټولو زیات ګمراه و او ځان به یې له الله سره برابراوه (بیشکه چې الله پاک له دې شیانو ډېر اوچت دی). د سورة الانعام ۱۴۸ آیت د هغو خلکو په اړه چې له ګمراهیو ډک دا ډول نظریات یې خپل کړي دي داسې وایي: **"ژر دی چې مشرکان به ووایي که الله غوښتي وای نو نه به موږ او نه به مو پلرونو شرک کړی وای اړ به موږ کوم څیز حرام ګڼلی وای. هو! له دوی بخوانیو کافرانو هم همدا ډول حق دروغ ګڼلی و تر څو چې زموږ غذاب یې وڅاکه. ای محمده! ورته ووایه له تاسې سره کوم علمي دلیل شته چې زموږ په وړاندې یې کېږدئ؟ تاسې یوازې په ګمان پسې منډې وهئ او تاسې پرته له اټکلیانو بل څه نه یاست."** لکه چې پورتنی آیت وایي هغوی یوازې د ګمان پیروي کوي نه رښتیا وایي او نه پر سمه لار دي.

عایشه: دا یوه ډېره مهمه مسئله ده. کیدی شي په دې اړه لږ نور هم دقیق شې؟

مراد: الله دا نړۍ د ازموینې د ځای په توګه پیدا کړې او بشریت ته یې رسولان او کتابونه لیږلي دي چې په هغو کې یې دوی ته سمه لار بیان کړې او مسئولیتونه یې ورته روښانه کړي دي. موږ، چې په دې ازمایښت ځای کې فزیکي برداشتونو ته

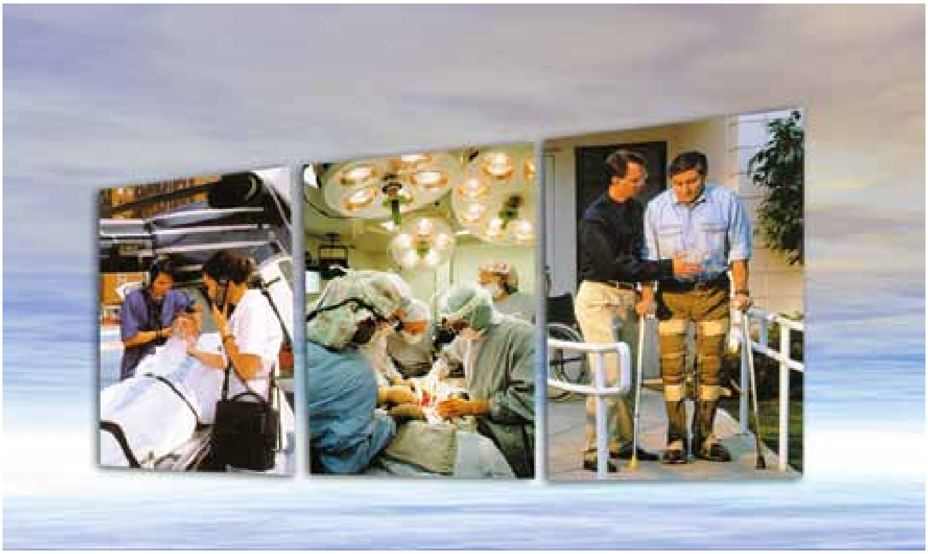

فرق نه کوي چې که یو سړی هر څه تجربه کوي، دی یوازې د هغه تقدیر په اداﻧﻪ کې ژوند کوي چې الله ورته خلق کړی دی. که ناروغ شـــي، یا کومه ترافیکي پېښه وکړي او یا هم جراحي عملیات شي، له خطره د هغه راوتل او ټولې هغه پېښې چې له دې وروسته دا سړی تجربه کوي ټولې له وړاندې د هغه په تقدیر کې لیکل شـــوې دي. هغه څوک چې ترافیکي پېښه یې کړې ده او بیا له هغې روغ وتلی دی، خپل تقدیر یې نه دی بدل کړی بلکې هغه ځکه دا ستونزې ولیدلې چې، د پېښې رامنځته کېدل او له هغې روغېدل د ده په تقدیر کې لیکل شوي و.

محدود یو مانا چې، پر موږ د هغو غبرګونونو مســئولیت دی چې د دې برداشتونو په وړاندې یې ښیو. بالاخره د هغو اعمالو په ځواب کې چې موږ یې د دې برداشتونو په لړۍ کې ترسره کوو، جنت او یا دوزخ ته ځو.

عایشه: موږ هیڅ نه کؤ خو بیا هم هرڅه کوو، آیا دا سمه ده؟

مراد: عایشې، ستا پوښتنه دوه اړخه لري. لومړی بهرنی اړخ یا ظاهر. له دې زاویې سړی د هر څه په وړاندې مسئول دی. موږ په فزیکي توګه دې دنیا پورې منحصر یو او زموږ روحونه د هغو پېښو تر اغیز لاندې دي چې د برداشتونو په نړۍ کې رامنځته کېږي. الله موږ ته داسې حواس راکړي دي چې که موږ وږي شو نو باید دغه فزیکي برداشـــت د خوراک پر برداشت بشپړ کړو. که موږ په فزیکي ډول ناروغ یو، موږ د ډاکتر او دوا برداشـــتونو ته مخه کوو. په خلقت کې د دې ټولو شـــیانو لپاره یوه ابدي پوهه او دلیل شته دی. دویم یې د پوښتنې باطني اړخ او هغه دا دی چې سړی د ژوند

پر بنسټیزه مانا پوه شي چې د برداشتونو په مرسته د زمونږ په وړاندې انځوریږي- او همداراز، حقیقت هم وپیژنو. هغه چا چې دا حقیقت موندلی پوه شوی دی چې له الله پرته بل هیڅ قدرت نشته او دا چې سړی د بهرنۍ نړۍ یا چاپیریال له اصلیت سره مستقیم تماس نه لري او ټول قدرت د الله په لاس کې دی. نو، په دې ډول دا سړی دغه ژوند او نړۍ په سم ډول ارزولی شي.

ابراهیم: مانا هغه څوک چې له دې موضوع خبر وي هم که مریض شي ډاکتر ته ځي او درمل اخلي او د دې کارونو په کولو هغه په دې هم پوهیږي چې په خپل تقدیر روان دی؛ الله دا مرض را پیدا کړی او شفا یې کوي؛ او هغه باید د دې تعبیر په رڼا کې غبرګون وښیي، همداسې ده؟

مراد: هغه څه چې تا وویل د سورة الشعراء په څو آیاتونو کې راغلي دي: **هغه ذات چې زه یې پیدا کړی یم او لار راته ښیي. او هغه ذات چې خوراک او څښاک راکوي. او چې ناروغ شم نو روغتیا را کوي. او هغه ذات چې مړ کوي او بیرته مي را ژوندی کوي. او هغه ذات چې هیله من یم د حساب په ورځ به زما ټول ګناهونه وبښي** (سورة الشعراء: ۷۸-۸۲) که یو څوک په دې پوه شي چې ټول قدرت له الله سره دی او د هغه ترڅنګ بل هیڅ مرستندوی او یا دوست نشته، په بشپړ اخلاص سره یې پر الله ایمان راوړی او د هغه عبادت یې کړی دی. تر هغې چې دی له دې خبر وي، له دنیاوي ویجاړونکو او کورګډو اغیزو نه به خلاص وي. هغه دوا اخلي خو پوهیږي چې یوازې الله شفا ورکوي.

احمد: خو تا د هغو شیانو په اړه هیڅ ونه ویل چې ما د دې دنیا پورې تړي. زما کور، زما نوم، هغه شتمني چې ما دومره کلونو کې راټوله کړې ده، او هغه زما ماشومان چې زما له مړینې وروسته زما نوم ژوندی ساتي. که زه ستا خبرې منم نو باید دا هم ومنم چې زه د دې شیانو له اصلیت سره هیڅ تړاؤ نه لرم. او باید داسې وګڼم چې زه یوازې په ذهن کې د هغو له کاپۍ سره سروکار لرم.

مراد: احمده د دې لپاره که ته وغواړې زمونږ پر نني بحث فکر کولی شې خو سبا به ارومرو زمونږ وروستي بحث ته راځې. د هغو خبرو زیاته برخه چې زه به یې سبا وکړم ستا او هغو خلکو لپاره خورا په زړه پورې دي چې ستا په څیر فکر لري.

احمد: ارومرو، دا به زما لپاره د خوښۍ ځای وي چې سبا راشم. په هر حال، زه نه غواړم له داسې څرګند حقیقته انکار وکړم؛ دا به پر حقیقت له پوهیدو سره سره له هغه

مخ اړول وي. خو یو څه نورې خبرې هم دي چې زما سر باید پرې خلاص شي.

ابراهیم: زما په ذهن کې د دې حقایقو په اړه چې هرڅه زما په دماغ کې له برداشتونو جوړ دي، زه بهرنۍ نړۍ او یا چاپیریال سره مستقیم اړیکی نه لرم، د روح څرنګوالی او د الله شتون په اړه هیڅ ډول پوښتنه نه ده پاتې. زه هیله لرم چې دا موضوع سبا لږ نوره هم وغزؤ. تر هغې به زه یو څه نورې پوښتنې هم برابرې.

عایشـــه: مراده، ولې داســـې هیښنده حقیقت یو څه کســـان ناکراره کوي؟ د حقیقت نه اوریدل او پر هغه د سترګو پټول خو هغوی ته هیڅ کومه ګټه نه لري.

مراد: ته یوه ورځ لري چې په دې خبره فکر وکړې. سبا چې کله موږ بیا کښینو، تاسې به د خپلو ټولو پوښتنو ځوابونه ولرئ.

""""فیلسوفانو د یونان له پیره راپدیخوا
په ماشین کې د اروا اټکل کاوه په دې
مانا چې د یوه سړي منځ کې وړوکی
سړی دی او د هغه وړوکي سړي په
منځ کې بل وړوکی سړی او دا بهیر تر
لا یتناهي روان دی. "زه" یا هغه
موجود چې دماغ په کاروي چیرته دی؟
درک او پوهیدل اصلا ځوک کوي. او یا
لکه د اسیسي سینټ فرانسیس چې
وایي، ’هغه څه پسې چې موږ ګرځو
هغه څه دي چې لیدل کوي‘."
برنارډ روسل

درېیمه ورځ

بحث د احمد په کور کې کیږي.

احمد: دوستانو، تاسو به ارومرو بې صبره یاست خو کوښښ وکړئ چې ځان پوه کړئ. که ما ښه نیت نه درلودی نو آیا زه به هره ورځ هرې ناستې ته راتلم چې په دې موضوع ځان پوه کړم؟ زه غواړم پر حقیقت پوه شم خو لکه څنګه چې سړي عمر تیریږي، شیان لږ نور هم سخت کیږي.

مراد: احمده داسې مه وایه. هیڅ څوک بې صبره نه دي. یاد کړه چې پرون موږ څه ویلي و-پر یو څه پوهیدل او یا نه پوهیدل؛ د یو څه منل او نه منل ټول ستا په تقدیر کې دي. او هیڅ څوک د دې قدرت نه لري چې تقدیر بدل کړي. نو څرنګه چې موږ پر دې پوهیږو، زموږ مسئولیت دی چې ربښتیا ووایو، خو تاسې هم د ا حق لرئ چې یو څه وټاکئ؟

عایشه: مراد ربښتیا وایي.

ابراهیم: مراده تا له ځانه سره یو کتاب هم راوړی دی. موږ نن په څه غږیږو؟

مراد: دا قرآن دی. ما چې مخکې کومې بیلګې له قرآنه ورکړې هغه مې له یاده قرآءت کړې. دا ځل مې قرآن له ځانه سره راوړ چې تاسې هر یو یې پخپله ولولئ او پخپلو سترګو یې ووینئ. نن که ستاسې اجازه وي راځئ چې د هغه چا له ستونزو ډک ژوند وڅیړو چې د دې مادي نړۍ له حقیقت څخه ناخبره دی او هغه دلایل هم وڅیړو چې له حقیقت سره د مقابلې لپاره یې وړاندې کوي.

عایشه: په دې به زما پوښتنې هم ځواب شي.

ابراهیم: زه هم لیواله یم چې ستا خبرې واورم.

مراد: زه به اوس تاسې ته د قرآن څو آیاتونه تلاوت کړم. لکه چې موږ د دې آیاتونو په اړه غږیږو، موږ ټوله هغه موضوع چې له دوو ورځو راهیسې پرې غږیږو یو ځل بیا تکراروؤ. که تاسې د هغو شیانو په اړه چې تر اوسه مو پرې خبرې کولې څه شک لرئ نو همدا یې وخت دی چې خبرې پرې وکړو.

ابراهیم: زه له دې خبرو سره هیڅ مخالفت نه لرم. زه د یوه داسې حقیقت په اړه پوه

شوم چې هر وخت زما د سترګو په مخکې دی، او زما ټول لرلید اوس بدل شوی دی. هر څومره چې فکر پرې کوم هومره یې اغیز د ژوند په هر اړخ کې مومم. اوس زما د ژوند هره لحظه ما ته ارزښــت او مانا پیدا کړې ده. اوس ما ته هر څه یوه معجزه ښکاري. خو دا هم راته څرګنده شوه چې نور څه هم باید زده کړم.

عایشه: ما مخکې هم پر الله ایمان درلود خو هغه څه ته چې ما مخکې د ایمان په سترګو کتل او پر الله د حقیقي ایمان تر منځ ډېر زیات توپیر دی. په هر ځای کې د هغه نښانې وینم او د هغه ستر ذات، قدرت او صفات پېژنم. ما مخکې یوازې د یوې پېښې پرمهال او یا د امتحانه مخکې دعا کوله. د روزې په میاشــت کې به ټوله کورنۍ روزه وه او کله چې به ما د مړینې په اړه فکر وکړ ډېره به ډاریدلم. او س زه پوه شـــوم چې زه بایــد الله ډېر یاد کړم او د هغه په اړه فکر وکړم. زما په ټولنه کې ټول خلک هغســـې ژونـــد او فکر لري چې ما مخکې درلود. زه غواړم هر څومره چې ژر کیږي په ټولو حقایقو پوهه شم او له خپلې کورنۍ او ملګرو سره یې شریک کړم.

مراد: احمده...

احمد: ما نه غوښتل چې دا ټکی رابرسیره کړم خو اوس یې په هر حال رابرسیره کوم. زه نور هیڅ شـــک نه لرم خو اوس هم دا ماته ســختـه ده چې دا نوي زده کړي حقایق خپل ورځني ژوند کې پلي کړم. زما هدف دادی چې په ورځني ژوند کې ډېر داســې عوامل دي چې زما ذهن بوخت ساتي د سړی پام ګرځوي او بیا دا ورته ستونزمنه وي چې دا موضوع په ذهن کې وساتي.

مراد: موږ به لږ وروســـته دې خبرې ته راشو. لکه چې مخکې هم ما یادونه وکړه په قرآن کې بې شـــمیره داســـې آیاتونه شته دي چې بیانوي ټول قدرت له الله سره دی. او داچې الله ټول شیان احاطه کړي او هغه یوازینی واکمن دی. زه به څو آیته تلاوت کړم. لومړی د سورة البقرة ۲۵۵ آیت دی:
الله یـــو ذات دی، پرته له هغه هیڅوک د بلنې وړ نشـــته، تـــل ژوندی دی. او د ټولو کایناتو بشپړه پالنه کوي نه یې پرمهاښی نیسي او نه خوب. په آسمانونو او ځمکه کې پراته ټول شیان د هغه دي. څوک به وي چې د هغه له اجازې پرته د هغه په وړاندې د څه سپارښـــت وکړي؟ په هغو ښـــه پوهیږي چې د خلکو په وړاندې دي او په هغو هم چې ترې وروسته دي. دوی د الله جل جلاله د علم هیڅ برخه نشي ترلاسه کولی، مګر یوازې هغه څه چې د الله پاک خوښـــه شي. د کرسي پراختیا یې هومره ډیره ده چې آسمانونه او ځمکې پکې ځای شوي دي. او د هغو ساتنه یې نه ستړی کوي ډېر

پورته او خورا لوی ذات دی.
په دې او نورو آیاتونو کې چې د دې موضوع په اړه دي د الله صفات بیان شوي دي او لکه چې موږ مخکې وڅیړل، د خلکو د عقیدې برعکس، موږ وینو چې الله هره لحظه هره پیښه کنټرولوي، او داچې هغه هر وخت په هر ځای کې دی او هغه یو مطلق ذات دی. د همدې موضوع په اړه موږ د سورة البقرة په ۱۱۵ آیت کې تلاوت کړ چې، **"ختیځ او لویدیځ ټول د الله دي. په کوم لور چې مو مخ کړهمغه د الله پاک د طاعت لور دی. بې شکه چې د الله هر څه پراخ او په هر څه ښه پوه دی"**

عایشه: زه یوه مسلمانه یم، خو ما هیڅکله قرآن نه دی تلاوت کړی. ما هیڅ فکر نه کاوه چې دا موضوع به په دومره وضاحت په قران کې بیانه شوې وي.

مراد: خلک پر حقیقت د پوهیدو په موخه د الله د کلام پر ځای، چې د بشریت د لارښونې لپاره یې رالیږلی دی، د نورو خلکو خبرو پسې ځي. دا د پوهې او حقیقت د پلټنې یوه ډېره ناسمه طریقه ده. له هر سړي سره د قرآن پر سر حساب کیږي او مسئولیت لري چې وې لولي، آیتونه یې زده او عمل پرې وکړي. خو زه فکر کوم چې تاسې وخته د دې خبرې په ارزښت پوه شوي یاست.

احمد: ما هم، لکه د عایشې په څیر د پریمانه فرصتونو سره سره یو ځل هم قرآن تر دې دمه نه دی لوستلی.

مراد: اوس هم دومره ناوخته نه دی چې پیل یې کړئ. د حقیقت د درکولو او تیروتنو نه د ګرځیدلو لپاره کوم عمر نه دی ټاکل شوی. خو داسې ده چې که څومره ژر یو څه پیل کړې هومره ښه وي.

احمد: ته رښتیا وایي.

مراد: الله، چې هر شی یې خلق کړي دي، د قرآن او پیغمبرانو له لارې یې په ښکاره ډول بیان کړي دي چې کوم کار سم او نیک دی او کوم کار ناسم او بد دی. په دې اړه، پرته له هغو آیتونو چې ما تلاوت کړل، په قرآن کې نورې داسې لارښونې هم شته چې موږ ته د ژوندانه په هر اړخ کې لارښونه کوي او سمه لار راښیي. اوس د سړي تر ټولو لویه دنده داده چې د خالق له لوري راغلې لارښونې، اوامر، نواهي ولولي، ځان پرې پوه او تطبیق یې کړي. د دې کار د نه ترسره کولو لپاره هیڅ بهانه نشته. که نه لکه چې د سورة النور په ۳۹ آیت کې راغلي دي، **"او کوم کسان چې**

کافران شوي دي عملونه یې د یوې لویې دښتې هغه سراب ته ورته دي چې تږی پرې د اوبو ګمان وکړي. خو کله چې هلته ورشي هېڅ نه وي. او هلته د الله عذاب ومومي، نو حساب یې ښه پوره ورکړي. او الله خورا ژر حساب کوونکی دی" یو خیالي ژوند پرته له شعوره به سړی یوه پښیمانه پای ته ورسوي.

احمد: دوستانو، زه په دې ورسیدلم چې نور تردد بې ګټې دی. اصلاً، ما د دې تیرو درې ورځنیو بحثونو پایله له مخه اټکل کړې وه. په هغه څه کې چې موږ خبرې پرې کوٌ زه هیڅ تیروتنه او د اختلاف ټکی نه شم پیدا کولی. زه بالاخره پوه شوم چې زما تردد د خپل ځان تیر ایستنه ده. هو، زه باید اعتراف وکړم چې زه له حقیقته ډاریدلم. ښایي تاسې د بایللو لپاره دومره څه ونلرئ خو ما نه غوښتل په یوه لحظه کې هغه څه له لاسه ورکړم چې په کلونو کلونو مې راګټلي ول. دا ټول پرته له دې چې د یو چا یو بې منطقه نیوکه وي چې فکر کوي شتمني، ماشومان، کورنۍ او دنده به یې په یوه لحظه کې له منګولو ووځي بله څه نه و. خو د ځان تیر ایستل حقیقت نه شي بدلولی.

مراد: مبارک احمده. ډیر لږ خلک دي چې د ستا په څیر غبرګون ښیي. خو اوس هم یو شی شته چې تاسې یې ناسم درک کوئ. تاسې هیڅ څه نه دي بایللي، بلکې ډیر څه مو ترلاسه کړي دي ځکه تاسې خو پوهیږئ چې په دې نړۍ کې الله تاسې په دې نعمتونو ازمایي او دا یې تاسې لپاره جنت ته د داخلیدو یوه وسیله جوړه کړې. تاسې باید په یاد وي چې که سړی په دې حقیقت پوه شي چې موږ په خپل ذهن کې د دې نړۍ یوازې یوه کاپي تجربه کوٌ دا د هغه په زیان نه دی. بلکه څرنګه چې هغه د حقیقت پر اصلیت پوه شویدی ډېر څه یې ترلاسه کړي دی. کله چې یو سړی درک کړي چې هغه له کاپي شویو برداشتونو پورې اړه لري او دا چې هر څه د هغه په ذهن کې د الله له خوا کیښودل کیږي او دا سړی همدې پوهې ته په پام سره عمل کوي نو بیا به هر هغه څه ته چې د هغه د شتمنۍ یوه برخه ده هومره ارزښت ورکوي چې ورسره ښایي. هغه هیڅکله دا نه هیروي چې اصلي هدف خو یې هغه پالونکی الله دی. سربیره پردې، څرنګه چې پوهیږي هر څه د الله یوه پیرزونه ده، په هغو شیانو کې چې ده ته ورکړل شوي دي لا زیاته خوښي احساسوي. هغه په پرله پسې ډول د دې پیرزونو مننه کوي. په ضمن کې پوهیږي چې دا هر څه هغه ته د ازمایښت لپاره ورکړل شوي دي او دی یې حقیقي مالک نه دی له دې کبله د هغو په مینه کې نه بندیږي او نه مغروره کیږي. نو څرنګه چې هغه د الله له رضا سره سم ژوند کوي له کبله به یې له مړینې وروسته تر دې هم ښکلی ژوند ولري.

احمد: ما هیڅکله دا حقیقت له دې اړخه نه و ارزولی.

تاسې ته د خپل رب له لورې حق ښوونکي دلایل راغلل،
چا چې ولیدل د ځان ګټه يې ده او څوک چې ترې ړوند
شو نو د ځان تاوان يې دی (سورة الانعام: ۱۰۴)

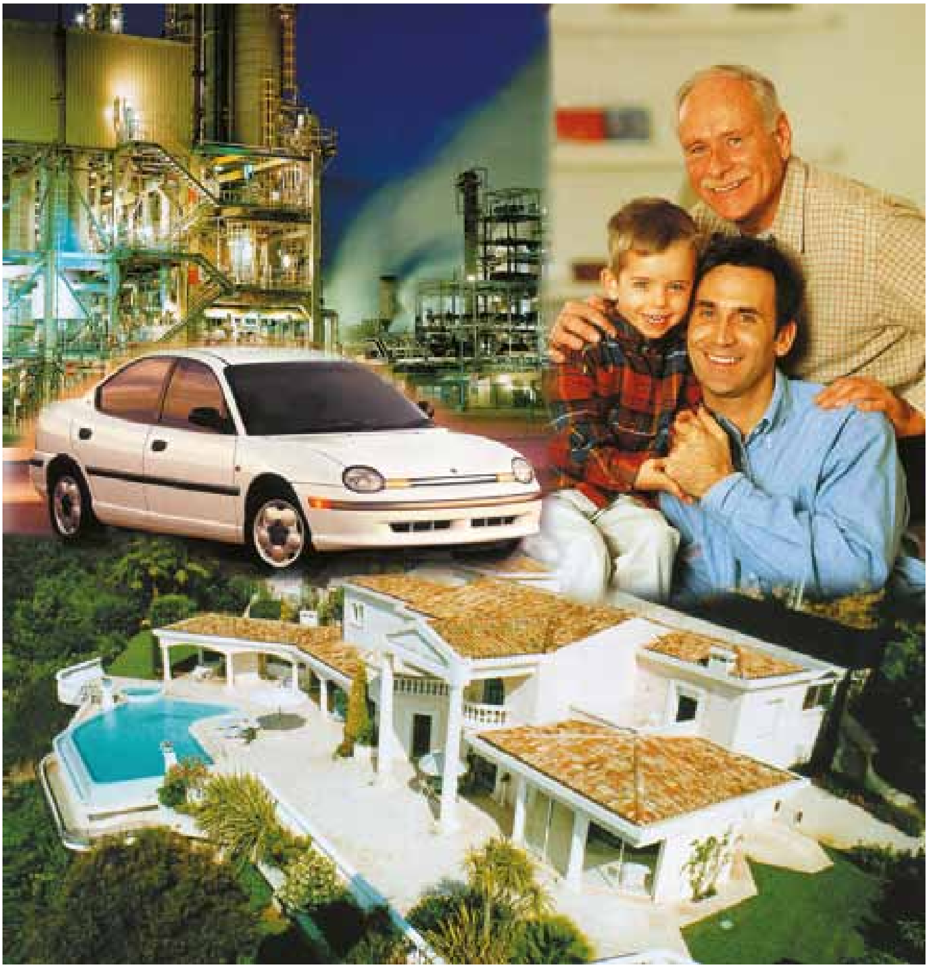

که یو سړی په پوره پام سره هغه څه په نظر کې ونیسي چې دلته ویل کیږي، د خپل ځان لپاره به یو خورا په زړه پورې او فوق العاده شیان ومومي. هغه دا چې، د دې نړۍ هر څه یو خیال دی.

مراد: د سورة الانعام په ۷۰ آیت کې د الله امر دی چې: **"او هغه خلک پریږده چې له خپله دینه یې لوبه او تماشا جوړه کړې ده او دنیاوي ژوند غولولي دي. په قرآن پند ورکړه هسې نه چې د خپلو کړو وړو له کبله داسې پریوزي چې پرته له الله به یې نه څوک دوســت وي او نه سپاربښت کونکی. که د خلاصون لپاره هر څه وړاندې کوي ترې اخیستل کیږي به نه. دا هغه خلک دي چې د خپلو کړو له کبله هلاکت ته سپارل شــوي دي. او د خپل کفر او بې لارۍ له کبله به یې ګرمې اوبه څښـــاک او دردناک عذاب په برخه وي."** له دې آیاته معلومیږي هغه خلک چې مغروره او کبرجن دي او خپل ځان ورته خدای ښکاري (بیشکه چې الله له دې ټولو ډېر لوړ دی)، کله چې درک کړي هغوی مازې خیالي موجودات او یا د سینما په پرده انځورونه دي د خپلې بیوزلۍ

او کمزورۍ له کبله یو ځپلی حالت احساسوي. د هغو خلکو ذهن چې د دې نړۍ پر لور رامات دی کله چې درک کړي چې د هغوی شتمني کومه ربښتینې ښه نه لري خورا زیات غمجن کیږي. دا حقیقت چې د هغوی نړۍ، بچیان، شتمني، سرمایه د هغوی بانفوذه ملګري ټول د الله په لاس کې دي. په دې حالاتو کې دوی دوه لارې لري – یا خو دوی د الله پر لور ځي او د دنیا له مینې سره مخه ښه کوي او یا د دې برعکس کوښښ کوي چې حقیقت هیر کړي او دې نړۍ ته نوره هم غیږه پرانیزي. خو څرنګه چې هغوی په دې ښه پوهیږي چې ځان تېرباسي هغوی تل یو ناکراره، له اندېښنو او تاوتریخوالي او ربړو ډک ژوند تیروي.

احمد: مراده زه سمه لار ناکم. زه پوه شوم چې له حقیقته تښته هیڅ ګټه نه لري. او هغه څه چې تا وویل زما تصمیم یې نور هم قاطع کړ.

مراد: ته ربښتیا هم داسې معلومیږې چې سمه لار دې غوره کړي وي. ښکلا په حقیقت کې ده.

عایشه: مراده، څومره چې زه پوهیږمه، زیات خلک دي چې یا خو نه پوهیږي چې د هغوی له خوا لیدل شوي برداشتونه په دماغ کې لیدل کیږي او یا داده چې له حقیقته سترګې پټوي. دغه خلک وتلي لیکوالان، ساینسپوهان او پروفیسوران دي. په تیره بیا هغه کسان چې د دې موضوع له تخنیکي اړخونو ښه خبر دي یا خو نه غواړي چې نوره یې وپلټي او یا داده چې داسې ښيي چې په دې اړه په هیڅ نه پوهیږي. د بیلګې په توګه، آیا هغه کسان چې د بیولوژۍ او طب په برخه کې تخصص لري له دې موضوع سره آشنا نه دي؟

مراد: اصلاً، احمد دا پوښتنه لړ مخکې ځواب کړه. یقینا چې یو شمیر کسان په یوه یا بل ډول له دې موضوع څخه خبر دي. که دا حقیقت دې پورې محدود وی چې موږ د شیانو له اصلیت سره نه بلکې یوازې د هغو له کاپي سره په دماغ کې تماس لرو نو تاسې باور وکړئ چې په منلو کې به یې هیچا ستونزه نه درلوده. خو هر هغه سړی چې ومني له دماغه بهر نړۍ سره مستقیم تماس نه لري او هر څه د برداشتونو په ډول د هغه په دماغ کې دي دا هم درک کوي چې، خوښ دی او که نا خوښه، اړه دی چې یو بل ګام هم اوچت کړي. هغه چاچې خپل ټول ژوند پر مادیاتو او خواهشاتو بنا کړی وي داسې ښکاروي چې له دې موضوع هیڅ خبر نه دی ځکه چې آن د دې حقایقو را یادول هم هغه ته د الله شتون، د حساب ورځ، جنت او دوزخ ورپه زړه کوي. که دغه سړی د ویښ ضمیر خاوند وي پر خپل ژوند به د دې حقیقت نه وروسته له سره غور

وکړي. خو کله چې ځیني خلک حقیقت سره مخامخ شي داسې وي لکه له ویرې سره چې مخامخ شوي وي. په پای کې هغوی د ویرې او اندیښنې له کبله د ځان تیر ویستل خوښــوي. لکه چې احمد وویل، هغوی فکر کوي چې د حقیقت په هیرولو او د سترګو په پټولو ســره به هغوی ځانونه وساتي. سورة الروم د هغو خلکو په اړه چې د حقیقت د درکولو ظرفیت نه لري داسې فرمایي:
"دوی د دنیاوي ژوند پر ښکاره اړخ پوهیږي او له آخرته بالکل ناخبره دي" (سورة الروم: ۷)

احمد: زه له خپلې تجربې داسې پوهیږم چې خلک د خپلو خواهشاتو غلامان دي. زما هدف دا دی چې تاســې به له ځینو شــیانو خبر یاست خو دا په لومړي ځل ډېره ناآشنا خبره ده چې ســړی فکر وکړي هغه څه چې تاســې د شتمنۍ په نامه پیژنئ تاسې یې اصلي مالکان نه یاســت او هر څه د هغه الله تر کنټرول لاندې دي چې تاســې یې پیدا کړي یاســت. پر دې سربېره، که ته خپل ځان یو ډېر بانفوذه، ذکي او کامیاب سوداګر بولې چې یو ښه ټولنیز موقف هم لري نو ته د خیال په نړۍ کې یې او په ذهن کې دې غیر حقیقي افکار تاویږي. خو که ته داســې ســړي ته ووایې چې "دا هر څه چې ته تجربه کوې- دا ستا پیسې، ستا کارخانې، ستا کارکونکي، ستا سکرتران، ستا شتمني، کور او موټر دا ټول ســتا په دماغ کې انځوریږي او ته د هغو له اصلیت ســره هیڅ مستقیم تړاو نه لرې" نو ته د هغه پر لوړو هیلو تیری کوې.

مراد: فقد لکه دا آیت چې بیانوي: **"خلکو ته د شهوتونو مینه ښایسته کړی شوې ده چې له ښځو، ځامنو، د سرو او سپینو زرو له راټولو شوو خزانو، په نښه کړی شوو اسونو او کښتونو څخه عبارت دي. دا څیزونه د دنیوي ژوند ګټه ده. او د ورتګ ښه ځای له الله سره دی."** (سورة آل عمران:۱۴)

احمد: هو دقیقا لکه چې دا آیت وایي.

مراد: په قرآن کې د شــیطان په ذکر کې الله موږ ته خبر راکوي لومړی شـــی چې دی یې راکاږه او د هغه د بغاوت لامل شــول له مادیاتو ســره د هغه مینه او د هغه لیوالتیا وه چې ګویا مطلق موجود دی. دا شیطاني مینه داسې ده چې سړی له ډېرو لوړو هیلو ســره دې نړۍ پورې تړي. "خیالِي موجود" هغه اصطلاح ده چې مغروره او ځانپاله خلک یې نه شـــي منلی. دا یو منلی حقیقت دی او تاســې یې د خپل ژوند په اوږدو کې په ښکاره ډول لیدلی شئ. خو له دې سره سره دنیاوي حرص او د مادیاتو له لاسه تلل ځینـــې خلک له دې ډول جوتو افکارو له خپلولو منع کوي. په قرآن کې د شـــیطان پر

تکبر او حرص په ځانګړي ډول ټینګار شوی دی. دا دی زه یې تلاوت کوم:
ټولو پرښتو سجده وکړه، پرته له ابلیسه چې له سجده کوونکو څخه نه و. الله پاک وفرمایل: ابلیسه! څه شي منع کړې چې سجده دې ونه کړه په داسې حال کې چې ما درته امر کړی و؟ ابلیس وویل: زه له آدمه غوره یم ځکه چې زه تا له اوره پیدا کړی یم او هغه دې د ختې نه. (سورة الاعراف: ۱۱-۱۲)

عایشه: مراده مننه ستا له حوصلې چې موږ ته دې دا مهم حقیقت روښانه کړ. ما په دې موضوع ډېر زیات فکر وکړ او نه غواړم چې لږ جزیات هم له لاسه ورکړم. خو الله دا توفیق راکړ چې نن مې هیڅ بې ځوابه پوښتنه به ذهن کې نشته. هر څه را ته روښانه شول.

مراد: ربښتیا دا خو زه باید له تاسې مننه وکړم چې دا فرصت مو برابر کړ. خو عایشې بیړه مه کوه. اوس هم یو څو ټکي پاتې دي چې زه یې باید ووایم. که تاسې خوښه وي راځئ چې تلویزیون وګورو. د دې موضوع پورې اړوند څو نور ټکي به رابرسیره شي.

ابراهیم: وګورئ زما د خوښې ننداره روانه ده. ما همدا اوس فکر کاوه: څه کیدل چې یو څوک تللي وی او کوربه ته یې ویلي وی؟ چې دا لیدونکي، دا اوریدونکي چې هغه تشویقوي یوازې د هغه په ذهن کې دي. دا چکچې او دا بې شمېره راپورتران چې هغه پسې منډې وهي، د هغه شتمني او کورنۍ هم یوازې برداشتونه دي چې د هغه په ذهن کې دي. همدا لحظه د هغه ژوند د الله تر نظر لاندې وړاندې روان دی او هغه ذکاوت لپاره چې دی ستایل کیږي د هغه خپل نه دی؛ نو هغه به څه ډول غبرګون وښیي.

عایشه: کیدی شي په دې خبره نا خوښه شي. په دې چینل کې وګورئ، دلته پر اقتصاد یو بحث روان دی. اوس به تاسې هغوی ته څه ډول ووایئ چې دا ټول اقتصاد، پیسې، بانکونه، اقتصادي پرسوب، مشتریان، ټول یو برداشت دی. که تاسې هغوی ته ورشئ او ووایئ، "دا شیان ستاسې په ذهن کې دي. دا هیلې مو شاته پریږدئ. یوازې د الله رضا پسې وګرځئ او هغه ته ځان نږدې کړئ"، هغوی به داسې عوصه کیږي لکه له یوه ماشومه چې ګوډۍ وتښتوې.

مراد: هو، ته ربښتیا وایې عایشې. د دې خلکو تر ټولو لویه تیروتنه دا ده چې خلک حقیقت هیروي او د حرص له لامله دې نړۍ پورې ځان تړي. که خلک الله ته ځان تسلیم کړي، په هغه توکل وکړي او له حقیقته څخه د تیښتې مخنیوی وکړي، بیا به

ورته ووایه چې هغه د چا لپاره دي چې په ځمکه او آسمانونو کې دي؟
ورته ووایه چې یوازې د یو الله دي. هغه پر ځان مهرباني لازمه کړې ده.
او تاسې به خامخا د قیامت په یقیني راتلونکې ورځ کې راټول کړي. خو
هغه خلک یې نه مني چې ځانونه یې په تاوان کې اچولي دي (سورة
الانعام: ۱۲)

خوشحاله وي، په هوسايني او سوله کې به ژوند کوي. الله تل هغه چا ته سمه لار ښيي چې هغه ته ورګرځي. د ستونزو پرمهال د حل تر ټولو ښې لارې هغوی ته ورښيي. زه غواړم پر دې موضوع تاسي ته يو آيت تلاوت کړم:

...او هر څوک چې د الله نه وډارېږي نو الله به ورته له ستونزو څخه د وتلو يوه لار پيدا کړي. او په داسې ډول به رزق ورکړي چې دی يې ګمان هم نه کوي. او څوک چې پر الله توکل وکړي نو الله يې بس دی. ځکه چې الله خپل کار ته په ښه توګه رسيږي... (سورة الطلاق: ۲-۳)

عايشه: دا يو مهم حقيقت دی. که داسې خلک چې تاسې يې د تلويزيون پر پرده وينئ خپل دنياوي حرص پرېږدي او الله ته رجوع وکړي له هغو ستونزمنو حالاتو به وژغورل شي چې هغوی په کې دي.

مراد: هو عايشې. د دې تر څنګ چې تا لږ مخکې هم يادونه وکړه که هغه خلک چې د شيانو له اصليت سره هيڅ تړاؤ نه لري او سره له دې يې بيا هم خپل مال ګڼي خپل اصلي حالت درک کړي، ډېر خراب حالت ته به ورسيږي. ممکنه نه ده هغه افسوس او درد سړی تشريح کړي چې بالاخره يې يو سړی هغه وخت احساسوي چې پوه شي ټول عمر يې د غير حقيقي شيانو پسې په هڅه کې تير کړی دی. وګورئ چې د داسې کس حالت په سورة کهف کې څه ډول بيان شوی دی:

ای محمده! ووايه چې هغه څوک در په ګوته کړو چې ټولې کړنې يې زيانمنې دي؟ هغه خلک دي چې د دنيوي ژوند ټولې هلې ځلې يې بابيزه او بيا هم ګومان کوي چې په ښو کړنو اخته دي. (سورة الكهف: ۱۰۳-۱۰۴)

احمد: زه اوس پوه شوم چې زه بايد په خپل ټول عمر له سره غور وکړم او الله ته ځان تسليم کړم.

عايشه: له پوهيدو وروسته به زه هم د پخوا په څېر پاتې نه شم. لکه چې مراد وويل زه هم يو نوی ژوند پيلوم. زه به نور خپل ژوند له دې شيانو سره په ذهن کې تيروم. څرنګه چې له الله پرته بل ځواک نه شته زه له دې وروسته د هغه په اړه معلومات پيدا کوم چې ځان ور نږدې کړم او د هغه له رضا سره سم عمل وکړم. البته د دې کار لپاره به زه ژر تر ژره قرآن را نيسم او دا به زده کوم چې د الله رضا په څه کې ده.

ابراهيم: زموږ ټولو نظر يو دی. په دې درې ورځو کې زما ټوله نړۍ او پلانونه بدل شول. څرنګه چې زه په يوه پوهنتون کې ښوونه کوم زه د لږ څه زيات مسئوليت

احســـاس کوم. دا اوس زما وجداني وظیفه شــوه چې پر زده کړیو شیانو نور هم ژور فکر وکړم او هغه چا ته یې هم وښیم چې خبر نه دي.

مراد: ملګرو، په یاد لرئ چې په دې تیرو ورځو کې موږ د یو لړ مهمو حقایقو په اړه خبرې وکړې. تاسې ته به داسې ښکاري چې دا ټول حقایق یوازې ما تاسې ته تشریح کول. خو داســـې نه ده زه هم ستاسې خبرو ته غوږ وم. هیڅوک دا وړتیا نه لري چې په یوازې ســـر فکر او یا بحث وکړي. موږ یوازې د هغو شیانو خبرې او تفکر کولی شو چې الله زموږ په تقدیر کې تعین کړي دي. په دې بحث کې هغه خبرې وشوې چې الله ټاکلې وې او په دې ســـره یې موږ ته د خپل قدرت یادونه وکړه. د دې په رڼا کې باید موږ ټول د هغه مرســـته او دعا وغواړو. حضرت سلیمان علیه السلام به لکه چې آیت راښیي داسې دعا کوله چې:
...او توان راکړه چې هغه ښـــه اعمال ترســـره کړم چې ته یې خوښـــوې او د خپلې مهربانۍ له مخې مې په خپلو نیکو بنده ګانو کې داخل کړه. (سورة النمل: ۱۹)

Download from; aghalibrary.com